

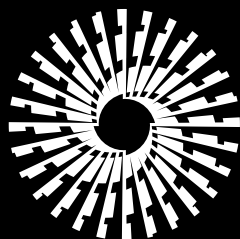
ciment İŞVEREN

CİLT:37 ● SAYI:2
MART 2023

#BirlikteAşacağız

Çimento Endüstrisi İşverenleri Sendikası yayın organıdır

ÇİMENTO ENDÜSTRİSİ İŞVERENLERİ SENDİKASI

AMACI

Sendikanın amacı; üyelerin çalışma ilişkilerinde, mevzuat çerçevesinde, ortak ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak, geliştirmek, aralarında karşılıklı yardımlaşmayı sağlamak, işkolunda kurulmuş ve kurulacak olan işyerlerinin verimli ve ahenkli çalışmasına yardımcı olmak, üyelerini temsil etmek, toplu iş sözleşmesi akdetmek, çalışma barışını kurmak ve devam ettirmek, bu amaçla Türkiye çapında faaliyette bulunmaktır.

Bu amacın gerçekleştirilmesi için, Devletin Ülkesi ve Milleti ile bölünmez bütünlüğünün milli egemenliğin ve Cumhuriyetin korunması ve Atatürk ilkelerinin yaşatılması, demokratik ilkelerden ayrılmadan faaliyet gösterilmesi asıldır.

KURULUŞU

Çimento Endüstrisi İşverenleri Sendikası 28 Kasım 1964 tarihinde,

Anadolu Çimentoları T.A.Ş.
Ankara Çimento Sanayii T.A.Ş.
Aslan ve Eskişehir Müttehit Çimento ve Su Kireci Fabrikaları A.Ş.
Eskişehir Çimento Fabrikası T.A.Ş.
İzmir Çimento Fabrikası T.A.Ş.
Türk Çimentosu ve Kireci A.Ş.

tarafından o tarihteki İşkolları Yönetmeliği'nin 16 sıra numaralı Çimento Sanayii işkolunda faaliyette bulunmak üzere kurulmuştur.

BAŞKANDAN

6 Şubat sabahı saat 04.17'de hepimizi sarsan yıkımın haberi ile uyandık. Bu şoku atlatamadan saat 13.24'te ikinci bir sarsıntı ile yükselen feryatlar tüm ülkede duyuldu. Ülkemizi tek yürek haline getiren bu depremlerin acısını hepimiz hissediyoruz.

Merkez üssü Kahramanmaraş olan ve Adana, Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep, Hatay, Kilis, Malatya, Osmaniye, Şanlıurfa, Elazığ olmak üzere 11 ilimizi etkileyen 7.7 ve 7.6 büyüklüğünde gerçekleşen depremlerin ardından 47 binin üzerinde vatandaşımız yaşamını yitirdi, 115 binin üzerinde vatandaşımız yaralandı, milyonlarca vatandaşımız evini kaybetti veya evlerine giremez hale geldi.

Hepimizi derinden etkileyen ve Türkiye tarihinin en yıkıcı depremlerinden biri olarak kayıtlara geçen depremin ardından bir kez daha gördük ki, "Deprem değil binalar insanların ölümüne sebep olmaktadır". Ülkemizin ağır deprem geçmişi olmasına rağmen yeni inşa edilen apartmanların bile depremde yıkıma uğraması bina güvenliği, deprem yönetmeliği, inşaat yönetmeliği ve yapı denetimi gibi pek çok konuda yeni düzenlemelerin ve denetimlerin olması gerektiğini gözler önüne serdi.

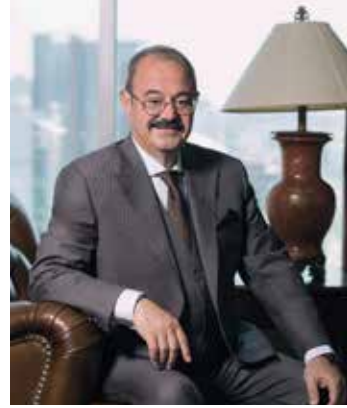
Diğer taraftan depremde sağ kurtulan vatandaşlarımız güç yaşam koşulları ile karşı karşıya kalmıştır. Çimento sektörünün çatı kuruluşları ÇEİS ve TÜRKÇİMENTO olarak, depremlerden etkilenen bölgelerimizdeki ihtiyaç sahiplerine yetkili kurumlarla iş birliği içerisinde yardımları ulaştırmış bulunmaktayız. Ayrıca afet bölgelerindeki barınma ihtiyacını karşılayabilmek adına konteyner kent çalışmalarını başlatarak vatandaşlarımıza destek olabilmek adına var gücümüzle çalışıyoruz.

Sürecin başından itibaren, ilgili kamu kurum ve kuruluşlar ile beraber depremde zarar gören vatandaşlarımızın ihtiyaçlarına yönelik çalışmalarda yer alan tüm üyelerimize verdikleri destek için çok teşekkür ediyorum. Burada bir teşekkürü de milletimize etmek isterim. Etinden, tırnağından, canından esirgeyerek her tür yardımı yapmak için var güçleriyle çalıştılar ve çalışmaya devam etmektedirler. AFAD yanında, AFAD'a destek olan yerel yönetimlerimiz, özel inisiyatifler, organizasyonlar, sivil toplum örgütleri, tüm Türkiye deprem bölgemize var gücüyle yardıma gitti. Dünyanın dört bir yanından arama kurtarma ekipleri geldi. Şahit olduğumuz dayanışmayla birlikte, bu zor günleri de hep birlikte aşacağımıza olan inancımız daha da artıyor.

Depremde yaşamını yitiren vatandaşlarımıza Allah'tan rahmet, ailelerine başsağlığı ve yaralılara acil şifalar diliyorum.

Saygılarımla,

Adil Sani KONUKOĞLU
Yönetim Kurulu Başkanı
Çimento Endüstrisi İşverenleri Sendikası

ADOÇİM ÇİMENTO VE BETON SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
 ADOÇİM MARMARA ÇİMENTO BETON SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
 AFYON ÇİMENTO SAN. T.A.Ş.
 AKÇANSA ÇİMENTO SAN. VE TİC. A.Ş.
 ARKOZ MADENCİLİK A.Ş. AĞRI ÇİMENTO FABRİKASI
 AS ÇİMENTO SAN. VE TİC. A.Ş.
 AŞKALE ÇİMENTO SAN. T.A.Ş.
 BAŞTAŞ BAŞKENT ÇİMENTO SAN. VE TİC. A.Ş.
 BATIÇİM BATI ANADOLU ÇİMENTO SAN. A.Ş.
 BATISÖKE SÖKE ÇİMENTO SAN. T.A.Ş.
 BURSA ÇİMENTO FABRİKASI A.Ş.
 ÇİMENTAŞ İZMİR ÇİMENTO FABRİKASI TÜRK A.Ş.
 ÇİMKO ÇİMENTO VE BETON SANAYİ TİCARET A.Ş.
 ÇİMSA ÇİMENTO SAN. VE T.A.Ş.
 DENİZLİ ÇİMENTO SANAYİ T.A.Ş.
 FERPA ÇİMENTO A.Ş.
 GÖLTAŞ GÖLLER BÖLGESİ ÇİMENTO SAN. VE TİC. A.Ş.
 KARÇİMSA ÇİMENTO SAN. VE TİC. A.Ş.
 KARS ÇİMENTO SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
 KAVÇİM ÇİMENTO SAN. TİC. A.Ş.
 KONYA ÇİMENTO SAN. A.Ş.
 LİMAK ÇİMENTO SAN. VE TİC. A.Ş.
 MEDCEM MADENCİLİK VE YAPI MALZEMELERİ SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
 NUH ÇİMENTO SAN. A.Ş.
 OYAK ÇİMENTO FABRİKALARI A.Ş.
 RECYDIA ATIK YÖNETİMİ YENİLENEBİLİR ENERJİ ÜRETİMİ NAK.
 VE LOJ. HİZ. SAN. VE TİC. A.Ş. - ELAZIĞ ÇİMENTO
 SAFİ ÇİMENTO ÜRETİM SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
 SYCS İNŞAAT ÇİMENTO SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
 TRAÇİM ÇİMENTO SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
 VOTORANTİM ÇİMENTO SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
 YİBİTAŞ YOZGAT İŞÇİ BİRLİĞİ İNŞAAT MALZEMELERİ TİC. SAN. A.Ş.
 YURT ÇİMENTO SAN. VE TİC. A.Ş.

Değerli Okurlarımız,

Ülkece yaşadığımız deprem felaketinden ötürü hepimiz yıkıldık. Ama, yıkıldığımız yerden hep birlikte ayağa kalkacağımıza yürekten inanıyorum. Bu vesileyle depremde yitirdiğimiz canlarımıza Allah'tan rahmet, geride kalanlara sabır, yaralılarımıza acil şifalar diliyorum. !!!#BirlikteAşacağız!!!

Bu sayımızda iki adet araştırma yazısına yer verdik.

İlk makalemiz, gelecekte çalışma hayatının dijitalleşme kapsamında ne şekilde evrileceği hakkında yapılmış bir araştırma kimliğinde. Çalışma dijitalleşme konusunu çalışma hayatı açısından ele alarak dijitalleşmenin gelecekte yaratacağı olası etkilere dikkat çekiyor.

İkinci makalemiz, dijitalleşen dünyada artık daha da karşımıza çıkmaya başlayan Metaverse olgusu hakkında. Çalışma özellikle milletlerarası özel hukuk merceğinden tüketicilerin Metaverse vasıtasıyla yabancı şirketlerle girdikleri sınır aşan işlemlerde nasıl korunabileceğini konu ediniyor.

Rekabet Hukuku bölümümüzde, 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un 15. maddesi kapsamında Rekabet Kurulu tarafından gerçekleştirilen yerinde incelemelerin engellenmesi ile ilgili olarak Kurulun verdiği Kararlar konu alınıyor. Ayrıca gerekçeli kararı yayımlanan ve öne çıkan güncel uzlaşma kararlarına da değiniliyor.

Yapı Seçkisi Dizisi bölümümüzde bu kez, 2. Dünya Savaşı'ndan mucizevi biçimde sağlam olarak bugüne ulaşan, erken Alman modernizminin ve yeni sosyal konut mimarisi arayışının anahtar komplekslerinden biri olarak yer alan "Modern Konutun Korunmasında Şanslı Bir Form: Hufeisensiedlung, Britz-Berlin" projesi inceleniyor. Yazı, Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Restorasyon Anabilim Dalı öğretim üyelerinden Doç. Dr. Ebru Omay Polat tarafından kaleme alındı.

Tüm kadınların 8 Mart Dünya Kadınlar Günü'nü kutluyor; 18 Mart Çanakkale Zaferi'nin 108. yıl dönümünü vesilesiyle Mustafa Kemal ATATÜRK ve silah arkadaşları başta olmak üzere tüm şehitlerimizi saygı ve minnetle anıyorum.

Sevgi ve saygılarımla,

ÇİMENTO ENDÜSTRİSİ İŞVERENLERİ SENDİKASI

Yayın Organı

Cilt: 37 / Sayı: 2 / MART 2023

ISSN 1300-3526

İki ayda bir yayımlanır/Türkçe.Yerel, süreli yayındır.

Sahibi

Çimento Endüstrisi İşverenleri Sendikası adına

Yönetim Kurulu Başkanı

Adil Sani Konukoğlu

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Genel Sekreter

Dr. H. Serdar Şardan

Editör

Özgür Acar

ozguracar@ceis.org.tr

Hakemli Dergi

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Levent Akın / Ankara Üniversitesi

Prof. Dr. Gülsevil Alpagut / İstanbul Üniverstesi

Prof. Dr.Yusuf Alper / Uludağ Üniversitesi

Prof. Dr. Tankut Centel / Koç Üniversitesi

Prof. Dr. Toker Dereli / Işık Üniversitesi

Prof. Dr. Münir Ekonomi / Emekli

Prof. Dr. Ömer Ekmekçi / İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Alpay Hekimler / Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Prof. Dr. Cem Kılıç / TOBB ETÜ

Prof. Dr. Erdem Özdemir / Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Nahit Töre / Emekli

Prof. Dr. A. Can Tuncay / Bahçeşehir Üniversitesi

Prof. Dr. Kübra Doğan Yenisey / Bilgi Üniversitesi

Yayın İlkeleri

Çimento İşveren Dergisi, Temmuz 1997'den beri hakemli dergidir.

Dergimiz basım meslek ilkelerine uymayı taahhüt eder. Dergimizde yayımlanan yazıların her hakkı saklıdır.

Yazılı izin alınmadan iktibas edilemez. Dergide yayımlanan yazılar yazarın kişisel görüşüdür,

Çimento Endüstrisi İşverenleri Sendikası'nı bağlamaz.

Dergiye gönderilen yazılar yayımlanmasa dahi iade edilemez.

İdare Yeri

Çimento Endüstrisi İşverenleri Sendikası

Ankara Ofisi, Tepe Prime A Blok Kat:18

Eskişehir Devlet Yolu g. km. No:266, 06800, Çankaya/ANKARA

Grafik Tasarım & Mizanpaj

İlkay Güneş

ilkaykirmizigul@ceis.org.tr

Basım Yeri

Gökçe Ofset Ltd. Şti.

1354 Cad. 1372 Sok. No:22 İvedik-Yenimahalle/ANKARA

Basım Tarihi

14 Mart 2023

ÜCRETSİZDİR.

İÇİNDEKİLER

01

8-17 MAKALE/I Doç. Dr. Volkan Işık, Doç. Dr. Süheyla Erikli Selek
Dijital Emek, Üç Dünya Tasviri ve Unicorn Girişimler Odağında
Gelecekte Çalışma Hayatı

18-39 MAKALE/II Doç. Dr. Nazlı Töre
Milletlerarası Özel Hukuk Penceresinden Metaverse'te
Tüketicilerin Korunmasına Bir Bakış

02

40-49 YARGITAY KARARLARI
Derleme/Av. Ayşe Öykü Arslan
Av. Eylül Bayrak

03

50-53 REKABET HUKUKU
Rekabet Hukukunda Öne Çıkan Güncel Gelişmeler
Hazırlayan/İrem Özdamar (Danışman), Caner K. Çeşit (Counsel)

04

54-59 YAPI SEÇKİSİ DİZİSİ
Bu metin ilk olarak ÇEİS'in katkılarıyla şurada yayınlandı: Opus Caementicium:
"Modern Konutun Korunmasında Şanslı Bir Form: Hufeisensiedlung, Britz-
Berlin", Arredamento Mimarlık, Mart-Nisan 2023/357.

05

60-71 ÇEİS'TEN

06

76-85 ÜYELERİMİZ VE DİĞER HABERLER

07

86-92 ARAŞTIRMA VE İSTATİSTİK
Derleme/Özgür Acar

08

94 KİTAP TANITIM
Uygulamalı Tazminat Hukuku
Prof. Dr. Ömer Ekmekçi, Prof. Dr. Başak Baysal, Dr. Öğr. Üyesi İrem Yayvak Namlı

Doç. Dr. Volkan Işık

Hacettepe Üniversitesi

Doç. Dr. Süheyla Erikli Selek

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Makale gönderim tarihi: 01.02.2023

Makale kabul tarihi: 28.02.2023

01

DİJİTAL EMEK, ÜÇ DÜNYA TASVİRİ VE UNICORN GİRİŞİMLER ODAĞINDA GELECEKTE ÇALIŞMA HAYATI

Future Work Life With Focus on Digital Labor,
Three World View and Unicorn Initiatives

ÖZET

İngiltere’de 18. yy’da su ve buhar gücünün üretimde kullanılmaya başlanmasıyla ilk sanayi devrimi meydana gelmiş, tarihsel süreç içerisinde elektrik enerjisinin kullanımı, elektronik ve bilgi teknolojilerinin kullanımı yeni sanayi devrimleri olarak nitelendirilmiştir. Günümüz toplumu ise Dördüncü Sanayi Devrimi veya Endüstri 4.0 olarak adlandırılan süreci yaşamaktadır. Geçmişten farklı olarak teknolojinin etkisiyle çok daha hızlı yaşanan bu dönüşümün küresel ekonomi ve işgücü piyasaları üzerindeki etkilerinin ne yönde olacağı belirsizliğini korumaktadır. Bu çalışmanın amacı dijitalleşme konusunu çalışma hayatı açısından ele alarak dijitalleşmenin gelecekte yaratacağı olası etkilere dikkat çekmektir. Ülkelerin gerek fiziki alt yapısı gerekse insan gücü açısından gerekli donanımı sağlaması halinde süreçten pozitif yönde etkileneceğini belirtmek mümkündür. Sürece uyum sağlayamayan ülkelerin çağın gerisinde kalacağı ise şüphesizdir. Bu nedenle geleceğe dair öngörülerin sıklıkla dile getirilmesi proaktif tedbirlerin şekillenmesi bakımından önemli görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dijitalleşme, Unicorn girişimler, Endüstri 4.0

ABSTRACT

In the 18th century in the UK, the first industrial revolution occurred with the use of water and steam power in production. The use of electrical energy in the historical process and electronic and information technologies has been described as a new industrial revolution. Today’s society is experiencing the Fourth Industrial Revolution or Industry 4.0 process. Unlike in the past, it is unclear in the direction of the effects of this transformation on the global economy and labour markets with the impact of technology. This study aims to draw attention to the possible consequences of digitalization in the future by addressing the issue of digitalization in terms of working life. It is possible to state that the process will positively affect countries if they provide the necessary physical infrastructure and workforce equipment. Undoubtedly, countries that cannot adapt to the process will fall behind the age. For this reason, the frequent expression of the predictions of the future is considered necessary in terms of shaping proactive measures.

Keywords: Digitization, Unicorn initiatives, Industry 4.0

GİRİŞ

İnsanlık tarihi sosyal, ekonomik ve teknolojik açıdan durmaksızın yaşanan değişim ve dönüşümlerle doludur. Dönüşümlerin sınıflandırılmasına ilişkin literatürde farklı yaklaşımlara rastlanmakla birlikte genel kabul gören tasnif, A.Toffler'ın Üçüncü Dalga eserinde de belirttiği üzere tarım, sanayi ve bilgi çağına ilişkin üç büyük dönüşüm çerçevesinde oluşmuştur (Toffler, 2018). İlk büyük dönüşümü; avcılık ve toplayıcılıktan tarım toplumuna geçiş oluştursa da tarihsel süreçteki esas kırılma noktası Sanayi Devrimi'dir. 18. yy. sonlarından itibaren bilimsel gelişmelerin üretimde kullanımıyla şekillenen sanayileşme süreci, yüz yıl gibi kısa bir süre içinde insanlık tarihinin binlerce yıllık değişiminden daha fazla değişime neden olmuştur (Freyer, 2018). Üçüncü dönüşüm, 20.yy. ortalarından itibaren itici güç faktörü olarak ortaya çıkan teknoloji ile başlamıştır. 21. yy. ile birlikte ağ tabanlı iletişim teknolojileri, dijitalleşme ve sanal ortamlar değişim ve dönüşüme yön veren önemli gelişmeler arasındadır (Castells, 2013). Dijital okuryazarlığın istihdam edilebilirlik için temel beceriler içerisinde yer almasıyla sonuçlanan söz konusu dönüşüm, Covid-19 pandemisinin uzaktan iletişimi zorunlu kılan koşulları nedeniyle tüm sektörlerde etkisini hissettirmiştir. Covid-19 pandemisinin yayılımını azaltmaya yönelik tedbirler; eğitim ve çalışma yaşamı başta olmak üzere pek çok alanda dijitalleşmenin hızını arttırmıştır. İşsizlik oranlarının hemen her ülkede büyük bir sıçrama yaptığı bu dönemde, ABD örneğinde olduğu gibi büyük mali kayıplar gerçekleştiren kuruluşların; iş akışını uzaktan düzenleme becerisine sahip olmayan ve sinema, müze, konser ve festivaller gibi uzaktan tüketici/müşteri ilişkilerini sürdürmesi mümkün olmayan sektörler oldukları görülmektedir (Vladimirov, Kamchatova, Burlakov, 2021: 278-279).

Bilgi teknolojilerinin yaygınlaşması ile birlikte başlayan üçüncü büyük dönüşüm, sanayide yeni bir devrime yol açmış (Endüstri 4.0), günümüzde nesnelerin interneti, yapay zekâ, bulut teknolojileri gibi gelişmeler işgücü piyasasında yeni rekabet alanlarını şekillendirmeye başlamıştır (WEF, 2020a). Dördüncü sanayi devrimi olarak da tanımlanan bu süreç sosyal yaşamımızdan, çalışma hayatına kadar ve hatta birbirimizle iletişim kurma biçimimizde dahi köklü değişiklikler yaratmaktadır. Dördüncü sanayi devrimi ilk üç sanayi devriminden gerek devrimin hızı gerekse genişliği ve derinliği açısından çok daha farklıdır (WEF). Schwab'a göre Endüstri 4.0 teknolojilerinin diğer teknolojilerden ayırt edici özellikleri şu şekildedir (2016;11):

Hız: Önceki sanayi devrimlerinden farklı olarak inanılmaz bir hızla gelişen teknolojik gelişmelerin yaşanmasıdır.

Genişlik ve derinlik: Yeni gelişen dijital teknolojilerin toplumsal alanda, ekonomik, işgücü piyasaları ve sosyal bağlamda birbiri ile iç içe geçmiş bağlantıları olan bir dizi değişimi içermesidir.

Sistem etkisi: Endüstri 4.0 tüm sistemleri, küresel anlamda neden olduğu benzersiz etkileşim ağı ile kolektif bir dönüşümü içermesidir.

Değişimin hızı nedeniyle gelecekte küresel ekonomi ve işgücü piyasaları üzerindeki etkilerinin ne yönde olacağı belirsizliğini korumaktadır. Bununla birlikte, geleceğe dair çeşitli öngörüler yeni çalışma yaşamına ilişkin yeni bir terminolojiyi şekillendirmektedir. Bir yandan yazılım ve dijitalleşme odağında şekillenen ve içinde çoğunlukla "unicorn" girişimlerin olduğu "turuncu dünya" öngörüler, diğer yandan sosyal girişimcilik ve sürdürülebilirlik odağında "yeşil dünya" tasviri ve bunun karşısında ar-ge ile daha da büyüyeceği öngörülen global şirketler odağında "mavi dünya", geleceğe ilişkin bakış açılarımızı şekillendirmektedir.

1. DİJİTAL EMEK KAVRAMI

Dijital emek kavramı sınırlarının çizilmesi ve tanımlanması oldukça zor bir kavramdır. Bir tanıma göre dijital emek, "insanlar tarafından yazılım ve donanım platformları üzerinde, bunlarla bağlantılı olarak veya sonrasında gerçekleştirilen bir dizi görevi" ifade etmektedir (Gregg ve Andrijasevic, 2019:1). Başka bir yazar ise dijital emeği daha makro bir bakış açısıyla tanımlayarak; "mesleki konum, sosyal statü, çalışma mekaniği, ekonomik işlev, sözleşmeye dayalı düzenlemeler, gerekli beceri setleri ve işgücü profilleri, oyun tasarlama, bir maden kazı makinesini çalıştırma veya bilgisayarlı bir endüstriyel dikiş makinesinin tümünün tartışmalı bir şekilde "dijital emek" olarak tanımlanabileceğini" ifade etmektedir (Jarrett, 2022). Bu meslekler önemli ölçüde farklılık gösterse de, hepsi bir noktada bir tür dijital sistemin kullanımını içermektedir.

Dijitalleşme, aynı zamanda, sermayenin dünya çapındaki dolaşımını hızlandıran ve daha esnek hale getiren, malzeme ve ürünlerin hızlı üretimine ve dolaşımına da izin veren bir süreci ifade etmektedir (Davis ve Stack 1997). Bu süreç, ekonomik faaliyetlerin odak noktasını maddi ürünlerin imalatından bir patent veya veri akışı oluşturma gibi maddi olmayan ürünlere yönlendirmiştir. Bilgisayar kullanımının yaygınlaşması ve dijitalleşme böylece beyaz yakalı emeğin önemini artırmış ve sağlamlaştırmıştır (Jarrett, 2022).

Dijital emek kavramının temelinde bir şemsiye kavram olarak karşımıza çıktığını ifade etmek mümkündür. Kavramsal

şemsiye altına giren ilk kategori, “kullanıcı emeği”dir. Bu, ekonomik değerin elde edildiği ve “dijital emek” teriminin orijinal olarak geliştirildiği sosyal medya platformlarındaki ücretsiz ve sözleşmesiz yeni bir a-tipik çalışmayı tanımlamaktadır. Bu çalışmaların bir kısmı tazminat veya gelir elde etme amacıyla gerçekleştirilse de çoğunun böyle bir iddiası yoktur. Salt etkileşim amaçlı, bir şakayı tweetlemek, Pinterest’te bir görüntü paylaşmak veya WhatsApp aracılığıyla siyasi bir protesto düzenlemek gibi temel amacı ekonomik çıkar olmayan faaliyetler bu kapsama girmektedir. Bununla birlikte, etkileşime bağlı olarak artan takipçi sayısının kullanıcıya reklam geliri şeklinde bir ekonomik değer yaratması da söz konusudur. İkinci grup platform ekonomi ya da esnek ekonomi içerisinde yer alan platform çalışanlardan oluşmaktadır. “Platform çalışanı” terimi genellikle tek bir kariyer veya meslek yerine bir dizi işte, bazen aynı anda çalışan esnek ekonomideki işçileri tanımlamak amacıyla kullanılmaktadır. Bununla birlikte, özellikle “platform çalışanları”, belirli görevleri üstlenmek için işçileri işverenlere bağlayan Deliveroo, Didi veya Amazon Mechanical Turk, UrbanSitter, Care.com veya Helpling gibi aracı platformlar vasıtasıyla istihdam edilen kişileri ifade etmektedir. Araba kullanmak, ev tamirati, teslimat veya çocuk bakımı gibi fiziksel işler olabileceği gibi web tasarımı, yapay zeka sistemleri için soru yanıtlama gibi zihinsel işlerden de oluşabilir. Üçüncü ve son grup ise dijital medya endüstrilerinde tam zamanlı veya sürekli olarak ücretli çalışan, oyun şirketlerinde veya dijital medya endüstrisi başlangıçlarında tasarım, programlama veya pazarlama gibi sürdürülebilir, seçkin, profesyonel kariyerlere dahil olanları içermektedir (Jarrett, 2022).

Esnek ekonomide, çevrimiçi ve çevrimdışı çalışma dijital olarak gerçekleştirilse de, çevrimiçi gerçekleştirilen iş ile çevrimdışı gerçekleştirilen iş arasında bir ayrım yapılmaktadır. Çevrimiçi çalışma, Amazon, Mechanical Turk, Clickworker ve Upwork gibi siteler aracılığıyla kalabalık çalışmayı ve serbest çalışmayı içerebilir; bu tür işler ağırlıklı olarak ayrıştırılmış küçük görevlerden oluşur. Çevrimdışı çalışmada ise bir platform (genellikle bir uygulama) aracılığıyla düzenlenir ve müşterilerle doğrudan iletişim yoluyla gerçekleştirilir. Bir diğer ifadeyle çevrimdışı işler, Deliveroo, Uber ve TaskRabbit gibi platformlar aracılığıyla sağlanan talep üzerine işgücünü içermektedir (Kost, Fieseler ve Wong, 2019:102).

2. ÇALIŞMA YAŞAMINDA DİJİTALLEŞMENİN ETKİSİ

- Dijitalleşmenin çalışma yaşamında etkisine ilişkin üç varsayımdan bahsedilmektedir (Degryse 2016). İlk yaklaşım konuya olumlu açıdan yaklaşarak yeni işler yaratma konusuna odaklanmaktadır. Dijitalleşmenin yeni

ürünler ve hizmetler oluşturarak yeni sektörler yaratma- cağı savunulmaktadır. İkinci yaklaşım; iş değişikliğine vurgu yapmaktadır. Bu varsayıma göre yeni iş ve istihdam biçimleri ortaya çıkmaktadır. Üçüncü yaklaşım ise insanlar tarafından gerçekleştirilen işlerin teknolojiler tarafından gerçekleştirileceğini savunmaktadır. Bir diğer ifadeyle J.Rifkin (1995)’in “Çalışmanın Sonu” eserinde de belirttiği üzere; dijitalleştirilebilen, otomatikleştirilebilen veya robotlaştırılabilen işlerin ortadan kaldırılacağı savunulmaktadır (Momani, Finn ve Uszkay, 2022: 5).

- Dolayısıyla çalışma biçimleri ile teknolojinin gelişimi arasında genel anlamda çift yönlü bir ilişkiden bahsedilebilir (Coriat, 1993; Castells, 2010). Bazıları, bilgi teknolojisinin yayılmasının getirdiği değişikliklerin, “emeğin sona ermesi” (Rifkin, 1995), hatta istihdamsız bir ekonomik büyüme veya “işsiz büyüme” (Finkel, 1994; Luttwak, 2000; Hopenhayn, 2001; Miguélez & Prieto, 2009; Avent, 2016) ile sonuçlanacağını öngörürken; diğer araştırmacılara göre ekonominin bu yeni aşaması, enformasyon sektöründe yeni işlerin yaratılmasına veya otomasyon tarafından gereksiz hale getirilen fazla nüfusu emecek yeni işlere yol açacaktır (Alonso, 1999; Bell, 1999; Carnoy, 2000). Bu durumda genel hatlarıyla işgücü piyasasının iki ana gruba ayrılması beklenmektedir: Hiper-nitelikli ve bilgi bakımından zengin, yüksek verimli görevlerde çalışan “entegre çalışanlar” ve düzenli istihdamdan, düşük ücretli ve tekrarlayan işsizlik dönemleriyle alternatif güvencesiz çalışmalardan uzaklaştırılan “dışlanmış işçiler” (Hopenhayn, 2001; Michel, 2003; Díaz & Torrent, 2008; Menéndez, 2008). Bu segmentasyonun – ekonominin enformasyon sektöründe bile meydana gelmesine rağmen (Zukerfeld, 2013) – “sembolik analistler” den oluşan “küçük bir elit” (Rifkin, 1995) ile çok sayıda ve güvencesiz işçi kitlesi arasında artan bir toplumsal kutuplaşmaya yol açacağı tahmin edilmektedir (Zubero, 1998; Carnoy, 2000; Díaz-Salazar, 2003; Gutiérrez, 2013; Avent, 2016).

Endüstri 4.0 teknolojilerine uyum sağlamak amacı ile ülkelerin endüstri programları oluşturmaya başladıkları görülmektedir. Örneğin Almanya “Endüstri 4.0” programına “Yüksek Teknoloji Stratejisi 2020”, Amerika Birleşik Devletleri “Advanced Manufacturing Program-İleri Üretim Ortaklığı”, İngiltere “Innovate UK-Yenilikçi Birleşik Krallık”, Çin “Made in China 2025”, Brezilya “Rumo a Industria 4.0-Endüstri 4.0’a Doğru” programı ile uyum sağlamaya çalışmaktadır (Dalenogare vd., 2018: 4).

3. TÜRKİYE'DE ÇALIŞMA YAŞAMINDA DİJİTALLEŞMEYE YÖNELİK DÜZENLEMELER

Türkiye'de teknolojik gelişimin işgücü piyasası ile uyumunun sağlanması amacı ile Türkiye Cumhuriyeti Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı bünyesinde Mesleki Yeterlilik Kurumu (MYK) kurulmuş ve Milli Eğitim Bakanlığı, Yükseköğretim Kurumu, üniversiteler ve çeşitli sivil toplum kuruluşunun katılımı ile Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi (TYÇ) hazırlanmıştır. Söz konusu politikanın uygulanmasına yönelik usul ve esaslar 19 Kasım 2015 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (MYK, 2018). İmalat sektöründe dijitalleşmeye yönelik adımlar 2016 yılında Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu (BYTK) toplantısında "Akıllı Üretim Sistemlerine Yönelik Çalışmaların Yapılması" kararı ile Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ve TÜBİTAK dijital dönüşüm sürecinde görevlendirilmesi ile başlamıştır.

Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı; Türkiye koşullarına uygun yürütme, uygulama ve izleme modelinin eğitim, istihdam ve sektörel politikalar ile ilgili analizleri de kapsayacak şekilde ilgili sektör paydaşları eşgüdümünde geliştirilmesi, kritik ve öncü teknolojilerin yerli işletmeler tarafından üretilmelerini sağlayacak üretim altyapılarına yönelik, pilot üretim ve gösterim desteklerini de kapsayacak şekilde, gerekli teşvik ve destek mekanizmalarının gözden geçirilmesi ve geliştirilmesi görevini üstlenmiştir.

TÜBİTAK ise; kritik ve öncü teknolojilerde (öncelikle siber fiziksel sistemler, yapay zekâ/sensör/robot teknolojileri, nesnelerin interneti, büyük veri, siber güvenlik, bulut bilişim vb.) yetkinlik kazanılmasını sağlayacak hedef odaklı Ar-Ge çalışmalarının artırılması konularında sorumlu kuruluşlar olarak belirlenmiştir.

Yine 2016 yılı Aralık ayında paydaşlarla bir arada hareket edebilmek amacıyla Sanayide Dijital Dönüşüm Platformu oluşturulmuştur. Platformda icra kurulu ve danışma kurulunun yanı sıra altı adet çalışma grubu oluşturulmuştur. Söz konusu gruplar; Altyapı, Açık İnovasyon, Sanayide Dijital Teknolojiler, İleri Üretim Teknikleri, Standartlar Mevzuatı, Patent ve Eğitim başlıklarından oluşmaktadır. Dolayısıyla standart ve mevzuat yapısının oluşturulmasından teknolojik ve fiziki alt yapı ve nitelikli işgücü oluşturulmasına kadar pek çok alanda faaliyetler yürütülmektedir¹.

On Birinci Kalkınma Planında (2019-2023) daha önceki Planlarda yer almayan "Sanayide Dijitalleşme" bölümüne yer verilmiştir. 2018 Yılı Sanayide Dijitalleşme Çalışma Grubu Raporu'nda uzun vadede, "AB ve OECD ülkeleri arasında dönüşüm indeksleri açısından ilk onda yer almak", dijital ticaret konusunda ise "Dünyada ilk yirmi içerisinde bulunmak"

hedef olarak belirlenmiştir. Planda aşağıda yer alan beş temel düzenleme alanına yer verilmiş olup düzenlemeler için gerekli tedbirler ve stratejiler belirlenmiştir;

Mevzuat Alanında Yapılması Gereken Düzenlemeler hedefinin alt başlıkları olarak; Dijital dönüşümün ilk defa getirdiği yenilikler için gerekli düzenlemeler, mevcut düzenlemelerde gerekli olan geliştirmeler ve güncellemeler, yeni durumla mevcut durum arasındaki uyumun sorunsuz bir dönüşüme fırsat verecek biçimde yapılması, geniş kapsamlı "Türkiye Sanayide Dijital Dönüşüm Portalı"nın kurulması, "Dijital Dönüşüm Sözlüğü" oluşturulması, Blockchain ve bitcoin (ve benzeri) teknolojilerinin Türkiye'deki malî sisteme entegrasyonu, bilgi güvenliği açıklarında gerçekleştirilecek maddi kayıplara yönelik sigorta sistemlerinin kurulması, sanayide Dijital Dönüşüm ile ilgili Standart ve Normların oluşturulması, "Türkiye Sanayide Dijital Dönüşüm Endeksi"nin belirlenmesi, verinin Serbestleştirilmesi için gereken adımların atılması, "Ulusal Veri Paylaşımı Politikası"nın Oluşturulması, Dijital dönüşüm ürünleri getiren yurtdışı firmaları ile "Sanayi Katılımı (offset)" anlaşmaları yapılarak ürünlerin belirli oranda yerli olmasının sağlanması, "Girişimci Dostu Devlet Politikası"nın oluşturulması, Sanayide Dijital Dönüşüm sonrasında iş kaybına uğrayacak çalışanlar için "İşsizlik Fonu" oluşturulması belirlenmiştir.

Kurumsal Yapıyı İyileştirmeye Yönelik Düzenlemeler hedefi altında "Sanayide Dijital Dönüşüm Danışmanı Yetiştirme, Sertifikasyon Verme ve Kontrol Hizmeti" verilmesi, "Sanayide Dijital Dönüşüm Sektörel Kümelenme" çalışmaları planlanmaktadır.

İnsan Kaynakları Alanında Yapılması Gerekenler Türkiye'nin teknoloji/yazılım geliştirme üssü olarak konumlandırılması ve "İnsan Kaynağının Serbest Dolaşımı Programı"nın oluşturulması, Sanayide dijital dönüşüm için nitelikli işgücü oluşturulması, Dönüşüm ile oluşacak yeni meslek alanları için hazırlık yapılması ve "Mesleki Yeterlilik Belgesi"nin verilebilmesi, "Sürekli Eğitim Merkezleri"nin oluşturulması, Sanayide Dijital Dönüşüm konusunda üniversitelerin aktif kullanımı planlanmaktadır.

Dördüncü başlığı oluşturan "Altyapıyı İyileştirmeye Yönelik Yapılması Gerekenler" bölümünde Türkiye'deki imalat sanayiinin elinde bulunan makine parkı durumunun ortaya konması, "Sanayide Dijital Dönüşüm Test Merkezleri"nin oluşturulması, "Sanayide Dijital Dönüşüm Teknoloji (Cazibe) Merkezleri"nin oluşturulması planlanmaktadır.

Beşinci ve son başlığı oluşturan "Halkla İlişkiler Alanında Yapılması Gerekenler" bölümünde "Topyekûn Sanayide Di-

¹ Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, erişim, https://www.karabuktso.org.tr/duyuru_dosya/imalat%20sanayinin%20dijital%20donusumu.pdf

jital Dönüşüm Farkındalık Yaratma Seminerleri"nin verilmesi, "Sanayide Dijital Dönüşüm Bilgi Günleri ve Proje Pazarı" düzenleme planlanmaktadır.

Planda ayrıca dijital dönüşüm konusunda mevcut analiz gerçekleştirilmiştir.

Tablo1: Türkiye Dijital Dönüşüm Analizi

GÜÇLÜYÖNLER	ZAYIFYÖNLER
- Nüfusumuzun genç olması nedeniyle teknolojiye yakınlık - Yazılım konusunda güçlü milli çözüm - sağlayıcıların varlığı - Dijital hizmet alanında güçlü olmamız - Konunun Kamu tarafından en üst seviyede sahiplenilmesi - İnovasyon temelli ülke konumuna geçme ile ilgili yüksek motivasyon - Güçlü fiber altyapı - BSTB tarafından kurulan Platform ve yönetim yaklaşımıyla başlatılan projeler	- Farkındalık seviyesinin düşük olması - Yeterli bilgiye sahip olunmaması - Teşvik mekanizmalarının azlığı - Yerli çözüm sağlayıcı sayısının azlığı - Eğitim müfredatının ilgili konuları tam olarak içermemesi - Nitelikli işgücünün azlığı - Dönüşüme hazırlık seviyemizin düşüklüğü - Sanayi-Akademi ilişkisinin zayıflığı - Açık Veri Politikamızın olmaması - KOBİ'lerin büyük oranda düşük teknolojiyle üretim yapması
FIRSATLAR	TEHDİTLER
- Dijital ekonomi içerisinde güçlü bir şekilde yer alabilme - Yeni gelişen teknolojilerde (yapay zekâ vb.) dünyada söz sahibi olabilme - Orta gelir tuzağından çıkabilme - Doğru veri analizi ile piyasa ve ürün öngörülerini yapabilme	- Hedeflenen dijital dönüşüm indeksine ulaşamaması, bu nedenle dünya pazarında gerileme - Gerekli önlem alınmaması durumunda siber saldırıya maruz kalma - Verilerinin korunamaması - Yerli ve milli çözüm sağlayıcılarının ülkedeki çözümler içerisinde yer alamaması

Kaynak: <https://www.sbb.gov.tr/>

Ayrıca 2021-2025 yıllarını kapsayan ilk Ulusal Yapay Zeka Stratejisi (UYZ) oluşturulmuş ve 2025 yılının sonun ulaşılması öngörülen hedefler belirlenmiştir. Bu hedeflerden bazıları YZ alanının GSYH'ya katkısının %5'e yükseltilmesi, YZ alanında istihdamın 50.000 kişiye çıkarılması ve kamu sektöründe istihdamın 1.000 kişiye çıkarılması, Uluslararası YZ endekslerindeki sıralamalarda Türkiye'nin ilk 20 ülke arasında yer alması sağlanacaktır. Hedeflere ulaşmak aşağıda sıralanan altı temel amaç belirlenmiştir;

- YZ uzmanlarını yetiştirmek ve alanında istihdamı arttırmak,
- Araştırma, girişimcilik ve yenilikçiliği desteklemek,
- Kaliteli veriye ve teknik altyapıya erişim imkanlarını genişletmek,
- Sosyoekonomik uyumu hızlandıracak düzenlemeleri yapmak,
- Uluslararası düzeyde iş birliklerini güçlendirmek,
- Yapısal ve iş gücü dönüşümünü hızlandırmak

4. GELECEĞİN MESLEKLERİ

Dünyanın en büyük endüstri fuarı Almanya Hannover Fair'de 2011'de ilk kez kullanılan "Endüstri 4.0" terimi kapsamında geleceğin mesleklerinin işgücü piyasalarını nasıl etkileyeceği sorusu sıklıkla tartışılır hale gelmiştir. Endüstri, 18.yy

sonları ve 19.yy başlarında buhar makinası ile başlayan serüveni, 19.yy sonlarında elektrik enerjisi ve seri üretim bantları-nın kullanımı, 20.yy'da bilgisayar ve otomasyona dayalı olarak ilk programlanabilir üretim sistemi ile üç büyük dönüşüm yaşamıştır (Özdemir, 2021). Günümüzde ise dijitalleşme, yapay zeka, büyük veri, bulut vb. ileri teknolojiler odağında en-düstrinin dördüncü devrimini (Endüstri 4.0) yaşadığı tartışılmaktadır. Endüstri 4.0 dönüşümü ile başlayan dijitalleşme Co-vid-19 pandemisinin uzaktan çalışmayı zorunlu kılan koşulları nedeniyle tüm sektörlerde yayılmıştır. Araştırma raporlarının şirketlerden elde ettiği yeni kanıtlar, pandeminin ardından teknolojinin benimsenmesinin ve işgücünden beklenen dijital yeterlilik değişimlerinin hızlanabileceğini göstermektedir (WEF, 2020b:4).

Agency for Strategic Initiatives ve SKOLKOVO International School of Management tarafından 2014 yılında geliştirilen Yeni Meslekler Atlası'nda "dijitalleşmenin düşük vasıflı yetkinlikleri daha fazla dışladığı" vurgulanmaktadır. Bu durumun nedeni otomatik cihazların ağır fiziksel, rutin işlemleri etkili bir şekilde gerçekleştirilmesi ile ilgilidir. Dijitalleşme yüksek nitelikli yetkinliklerin geliştirilmesine ve öneminin artmasına katkıda bulunmaktadır. Bunun nedeni makinelerin hiçbir zaman yaratıcı-lığın, mesleki becerinin, sanatı ve deneyimin yerini tutamayacağı ile ilgilidir (Mantulenko, Zotova ve Makhoviko, 2021: 321).

Dünya Ekonomik Forumu 2020 İşlerin Geleceği Anketi'nde ortaya çıkan sonuçlara göre 2025'e kadar 85 milyon işin insanlar ve makineler arasındaki işbölümü değişiklikleri nedeniyle kaybolabileceği, insanlar arasındaki yeni işbölümüne daha iyi uyarlanmış 97 milyon yeni işin ortaya çıkabileceği tahmin edilmektedir (WEF, 2020a:4). Bununla birlikte Birleşmiş Millet-ler'e ait 2020 yılı raporunda 2030 yılında otomasyon ve dijitalleşmeye bağlı olarak kadınlar ve erkeklerde ayrı ayrı olmak üzere 40 ile 160 milyon arasında kişinin başka işlere ve sektörlerde geçmesine neden olacağı tahmin edilmektedir.

Tablo.2. Sektörler arasında talebi artan ve azalan ilk 20 iş rolü

Talebi Artan		Talebi Azalan	
1	Veri Analistleri ve Veri Bilimciler	1	Veri Giriş Görevlileri
2	Yapay zeka ve Makine Öğrenimi Uzmanı	2	İdari ve İdari Sekreter
3	Büyük Veri Uzmanı	3	Muhasebe, Defter Tutma ve Bordro Memurları
4	Dijital Pazarlama ve Strateji Uzmanı	4	Muhasebeciler ve Denetçiler
5	Proses Otomasyon Uzmanı	5	Montaj ve Fabrika İşçileri
6	İş Geliştirme Uzmanı	6	İşletme Hizmetleri ve Yönetim Yöneticileri
7	Dijital Dönüşüm Uzmanı	7	Müşteri Bilgileri ve Müşteri Hizmetleri Çalışanları
8	Bilgi Güvenliği Analisti	8	Genel ve Operasyon Yöneticileri
9	Yazılım ve Uygulama Geliştiricileri	9	Mekanik ve Makine Tamircileri
10	Nesnelerin İnterneti Uzmanı	10	Malzeme Kayıt ve Stok Tutma Görevlisi
11	Proje Yöneticisi	11	Finansal Analistler
12	İşletme Hizmetleri ve Yönetim Yöneticileri	12	Posta Servisi Memuru
13	Veritabanı ve Ağ Uzmanları	13	Satış Temsilcisi, Toplantı ve İmalat, Tech. ve Solüsyonlar
14	Robotik Mühendisi	14	İşçi Yöneticileri
15	Stratejik Danışman	15	Banka Veznesi ve İlgili Katipler
16	Yönetim ve Organizasyon Analistleri	16	Kapıdan Kıpıya Satış, Haber ve Sokak Satıcıları
17	FinTech Mühendisi	17	Elektronik ve Telekom Kurulumcuları ve Tamircileri
18	Mekanik ve Makine Tamircileri	18	İnsan Kaynakları Uzmanı
19	Organizasyonel Gelişim Uzmanları	19	Eğitmen
20	Risk Yönetimi Uzmanı	20	İnşaat İşçisi

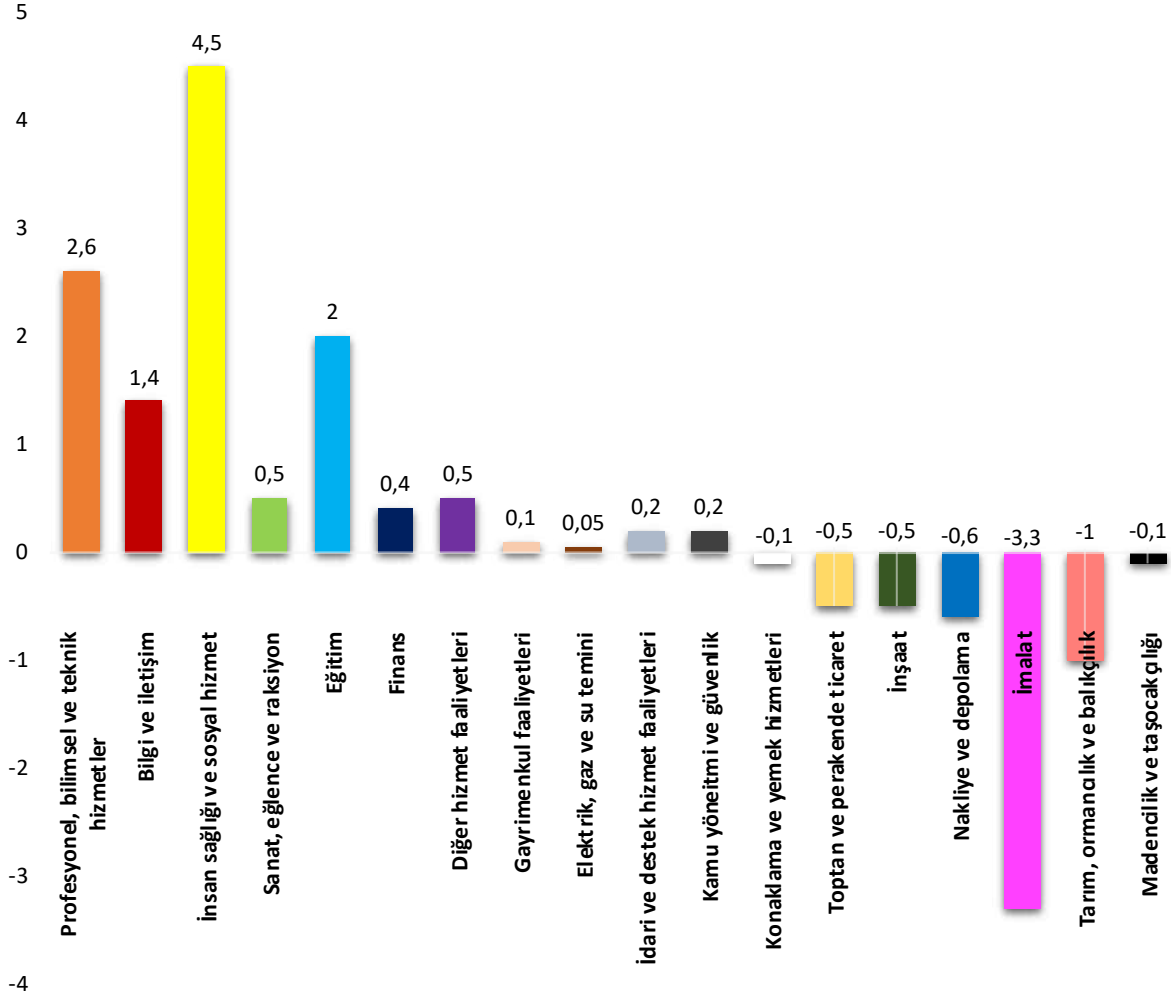
Kaynak: Future of Jobs Survey 2020, World Economic Forum

Talebin arttığı 20 mesleğin birkaçı hariç tamamının özellikle yeni nesil teknolojilerin geliştirilmesi, uygulanması ve kullanılmasıyla ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin 10. sıradaki "Nesnelerin İnterneti Uzmanı (Internet of Things Specialist)", 2 yıl önceki raporda bulunmuyordu. Dikkat çekici başka bir değişiklik de, Dijital Pazarlama Uzmanlığı mesleğinin 2018'de bulunduğu 20. sıradan, 4. sıraya yükselmiş olmasıdır. Yeni mesleklerin büyük çoğunluğu dijital ekonomi ile iç içe geçtiğinden, bireyin dijitalleşmeye uyum sağlayabilmesi için dijital eğitime önemli düzeyde yatırım yapılması gerekmektedir.

Dijitalleşme, yeni endüstrilerde (örn. platform tabanlı hizmetler ve dijital ürünler) ve yeni mesleklerde (örn. yazılım geliştiriciler, veri analistleri, tıbbi hayal uzmanları, blog yazarları ve diğerleri) iş fırsatları yaratmaktadır (OECD, 2016). Ancak aynı zamanda, geleneksel olarak insanlar tarafından gerçekleştirilen daha fazla görev ya otomatik ya da off-shore ya da her ikisi birden olduğundan, iş kayıplarına da yol açabileceği vurgulanmaktadır (OECD, 2017).

AB-27, Birleşik Krallık ve İsviçre'de toplam 18 ekonomik faaliyet alanına olan talebin 2018-2030 arası muhtemel değişimini izlemek geleceğin mesleklerinin hangi faaliyet alanlarında şekilleneceğini göstermesi bakımından önemlidir. Aşağıdaki şekilde otomasyon senaryosunda AB-27, Birleşik Krallık ve İsviçre'de potansiyel net iş artışları gösterilmektedir.

Şekil.1. Ekonomik Faaliyet Alanlarına Göre AB-27, Birleşik Krallık ve İsviçre'de 2018-2030 Potansiyel Net İş Artış Senaryosu (%)

Kaynak: WEF 2020, The Future of Work in Europe

Şekil 1'de görüldüğü üzere gelecekte net iş artışından en fazla etkilenecek ekonomik faaliyet alanları sırasıyla; insan sağlığı ve sosyal hizmet, profesyonel, bilimsel ve teknik hizmetler, eğitim ve bilgi iletişim sektörleridir. Söz konusu sektörlerin 2030'a kadar Avrupa'daki potansiyel iş büyümesinin %70'inden fazlasını oluşturması beklenmektedir. 2030'a kadar en güçlü net kazanımların, 4,5 milyon işin eklenebileceği insan sağlığı ve sosyal hizmet alanında olması beklenmektedir. Bunu, 2,6 milyon iş kazandırabilecek profesyonel, bilimsel ve teknik hizmetler ve yaklaşık iki milyon iş kazandırabilecek eğitim takip etmektedir. Ayrıca, bilgi ve iletişim teknolojileri sektörü (%18) ile sanat ve eğlence sektörü (%15) de büyüme eğilimindedir (WEF, 2020b: 20).

Yeni işler ve mesleklerin ortaya çıkışı aynı zamanda yeni becerilere ve yetkinliklere de ihtiyaç duyulmasına yol açacaktır. 2022 Dünya Ekonomik Forumu'nda analistler, gerekli temel yetkinliklerin %35'inin değişeceğini tahmin etmişlerdir. En çok talep edilen yetkinlikler arasında karmaşık sorunları çözme yeteneği, sistem analizi, duygusal zeka, sosyal etki, aktif öğrenme, eleştirel düşünme ve yaratıcılık yer almaktadır. Kichatov ve Borisov ise yaptıkları analiz sonucunda geleceğin

on temel sosyal becerisini aşağıdaki üç kümede gruplandırmışlardır. Bunlar (Mantulenko, Zotova ve Makhoviko, 2021: 323);

- Karar verme (sistemik karar verme, eleştirel düşünme, grup kararı verme)
- Duygusal zeka (takım çalışması ve grup çatışma yönetimi, sosyal etki)
- Aktif öğrenme ve güncelleme (değişime uyum, mentorluk, bilgi yönetimi)

5. GELECEĞE DAİR OLASI SENARYOLAR: TURUNCU, MAVİ VE YEŞİL DÜNYA?

Geleceğin meslekleri, çalışma dünyasını kökten şekillendirmektedir. Ekonomik değişimlerin dünya çapındaki gücü; zenginliği, rekabeti ve fırsatı adeta yeniden dağıtmaktadır. Yaratıcı yenilikler, radikal değişimler ve yeni iş modelleri her sektörü etkilemektedir.

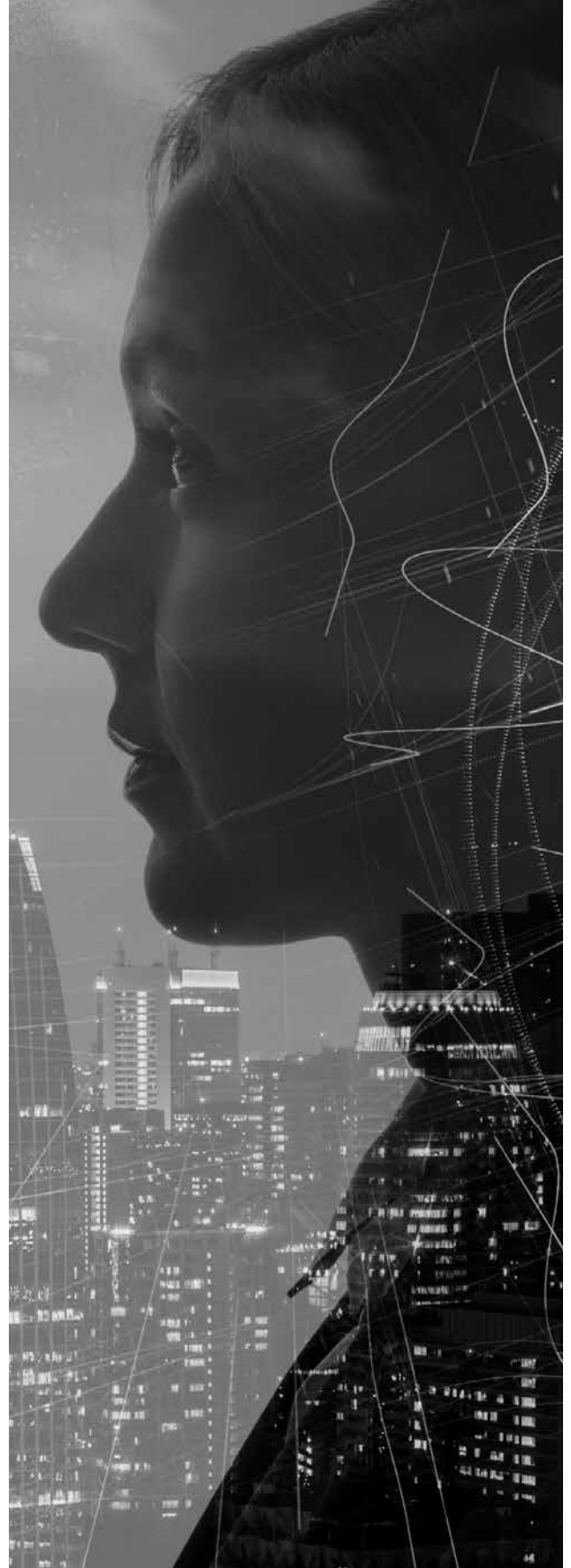
Gelecekte kuruluşların beklentileri ve onlar için çalışmak isteyen insanların istekleri üç farklı çalışma dünyasına ayrılarak tanımlanmaktadır. PwC tarafından yayınlanan "Geleceğin İşleri: 2022'ye Yolculuk" raporunda; gelecekte iş, yaşam ve çalışma modellerinin üç farklı konumda şekilleneceği tartışılmaktadır. Bunlar (PwC, 2022:6-12, Santander, 2022);

- Büyük şirketlerin ve sermayenin daha küçük kuruluşların işbirliği ağlarına bölünmeye başladığı, yazılımın, yaratıcılığın, dijitalleşme ve uzmanlaşmanın dünya ekonomisine hakim olduğu Turuncu Dünya (Küçük Güzeldir).

Turuncu ekonomi yaratıcı üretime dayanmaktadır. Aslında yaratıcı ekonomi olarak da bilinir. Turuncu ekonomide, mal ve hizmetler hem satın alınır hem de toplumda kültür ve öğrenmeyi teşvik eder. Güçlü bir turuncu ekonomi, çevreye özen göstermek ve diğer büyük zorlukların üstesinden gelmek için sürdürülebilir alternatifler yaratmak için yeniliğe yol açar.

- Bugünkü global şirketlerin devasa boyutlara eriştiği, her sektörde en fazla 4-5 liderin kaldığı, Ar-Ge, üretim, dağıtım, satış, pazarlama ve teknolojinin mutlak belirleyiciler olduğu Mavi dünya (Şirket Krallıkları).

Mavi ekonomide (Gunter Pauli'nin The Blue Economy adlı kitabından), üretim doğayı taklit etmeli, kaynaklardan ve ürettikleri atıklardan en iyi şekilde yararlanmalıdır. Böylece kullandığımız öğeler, başkalarını yapmak için gereken malzemeler haline gelebilir.

- c. Kurumsal sosyal sorumluluğun, yeni nesil girişimcilerin, sivil toplum örgütlerinin ve hayırsever kapitalizmin (filantrokapitalizm) öne çıktığı, iklim ve demografideki değişimlerle ilgili endişelerin temel itici güçler haline geldiği ve temel amacın sosyal ve çevresel sorunlarla inovatif mücadele ve sürdürülebilirlik olduğu, sertifikasyon ve akreditasyonun önem taşıdığı Yeşil dünya (Umursamak iyidir).

Yeşil dünya ya da yeşil ekonomi; esas olarak sosyal refahı artırmak için ekolojik tehditlerle mücadele etmeyi amaçlamaktadır. İnsanlar, devlet kurumları ve özel işletmeler, hanehalkları ve işletme kuruluşları tarafından atık yönetimi ve tüketimi, hareketlilik ve diğer önemli konularda birlikte çalışmalıdır.

Geleceğin dünyasına ilişkin üç modelin de öne çıkardığı bileşenlerin; yazılım, uzmanlaşma, teknoloji, arge, inovasyon, yeni nesil girişimcilik ve sürdürülebilirlik olduğu görülmektedir. Bütün bu bileşenlerin merkezinde ise yaratıcılık ve inovasyon yer almaktadır.

6. YARATICILIK VE İNOVASYON ODAĞINDA YENİ NESİL GİRİŞİMLER: UNICORN GİRİŞİMLER

Castells (2005, s.186), yeni ekonominin yenilikler üreterek gelişen bir girişimcilik modeli sunan enformasyon teknolojileri ve finans sektörlerinde şekillendiğini ifade etmiştir. Bilgi ekonomisi, bilginin etkin kullanımına ek olarak; girişimciliği ve yetenekli, esnek ve yaratıcı insanlardan oluşan bir toplum oluşturulmasını özendirir (Uçkan 2006, s.27).

Yazılım, yaratıcılık, dijitalleşme ve uzmanlaşmanın dünya ekonomisine hakim olduğu Turuncu dünya ya da bir diğer ifadeyle yaratıcı ekonomi öngörüsünde; dijital okuryazarlık girişimciler için en temel yetkinlik konumundadır. Turuncu dünyanın yeni nesil girişimcileri, çözüm yollarını teknolojiyi ileri seviyede kullanarak bulurlar. Dijitalleşme ile öne çıkan bu yeni nesil girişimcilik türü "unicorn girişimler" kavramıyla ifade edilmektedir. Unicorn kavramı, efsanevi tek boynuzlu at için kullanılan bir terimdir. Varlığı hakkındaki çeşitli spekülasyonlar olan ve insanlar tarafından var olduğuna inanılan ancak varlığı ispatlanamayan tek boynuzlu atı ifade etmektedir. Girişimcilik alanında kullanılmak istenmesinin sebebi de buna dayanmaktadır. İş hayatında kullanılan haliyle Unicorn Girişim; 1 Milyar Dolar değere ulaşan yeni girişimlere verilen isimdir. Bu kadar büyük bir değere dijital içeriklerle çok kısa sürede ulaşabilen bu girişimler geleneksel kar elde etme yöntemlerini farklı bir boyuta taşımaktadır. Facebook, Airbnb, Uber gibi örneklerle ifade edilebilecek bu girişimcilerin ortaya çıkmasında kuşkusuz internet alanının sağladığı fırsatlar yer almaktadır.

Oyun sektörü, sosyal medya platformu, WEB 2.0, günümüzde WEB 3.0, Blockchain Teknolojisi ve Metaverse sayesinde belki daha adını duymadığımız birçok girişim için yeni bir pencere açılmıştır. Bununla birlikte akıllı telefonlar, sosyal medya ve diğer internet platformları sayesinde girişimlere ait uygulamaların küresel ölçekte milyarlarca kullanıcıya kısa sürede ulaşabiliyor olması bu girişimlerin kısa sürede yarattıkları değerde en önemli unsurlardan biridir. Unicorn girişimler de genel olarak bu şekildeki internet tabanlı girişimlerden çıkmaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Endüstri 4.0 veya dördüncü sanayi devrimi teknolojinin gelişme hızı ve etki alanı açısından önceki devrimlerden ayrılmaktadır. Eğitimden çalışma yaşamına kadar pek çok alana etki eden devrimin etkilerini öngörmek ve buna göre politikalar geliştirmek ülkelerin refah seviyelerini arttırmada belirleyici bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tarihsel süreç incelendiğinde teknolojinin gelişimi ile birlikte birçok bilim insanı, insan ve makinenin rekabet sürecinde olduğunu ve sonunda makinelerin kazanacağını ve bunun kitlesel işsizliğe yol açacağını savunmuşlardır. Ancak zaman içinde bazı işler makineler tarafından gerçekleştirilse de aynı teknolojik gelişmelerin bir sonucu olarak birçok yeni iş yaratılmıştır. Günümüzde teknolojinin gelişimi ile birlikte söz konusu tartışmaların alevlenmesi, olası senaryoları yeniden gündeme getirmiştir. Söz konusu senaryolardan hangisinin geçerli olacağı konusunda her ülke için geçerli tek bir değerlendirmede bulunmak şüphesiz doğru değildir. Ülkelerin mevcut işgücü piyasası özellikleri, teknolojiye uyum kabiliyeti, ar-ge yatırımları gibi pek çok faktör bu süreçte belirleyici olacaktır. Ancak kesin olan konu ülkelerin dijitalleşme sürecinin dışında kalmalarının mümkün olmamasıdır. Her bir ülke kendi işgücü piyasası özelliklerine bağlı olarak gelişim gösterecektir. Bu noktada ülkelerin ar-ge konusunda yaptıkları yatırım ve dijital becerilere uyum sağlamaya yönelik attıkları adım dijitalleşmede bir üst noktaya erişmelerine imkan sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Borisova, V.V., Pantilova, E.E., Raza, H. (2021). Labor Market Transformation in the Context of the digitalization of the economy. pp. 265-275. Digital Economy and The New Labor Market: Jobs, Competences and Innovative HR Technologies, ed. Svetlana Igorevna Ashmarina ve Valentina Vyacheslavovna Mantulenko. Springer Volume 161

Castells (2005) Enformasyon çağı: ekonomi, toplum ve kültür-ağ toplumunun yükselişi. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Castells (2013). Ağ Toplumunun Yükselişi / Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür Cilt 1, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Dalenogare, L. S., Benitez, G. B., Ayala, N. F. & Frank, A. G. (2018). The Expected Contribution of Industry 4.0 Technologies for Industrial Performance. *International Journal of Production Economics*, 204, 383-394. <https://doi.org/10.1016/j.ijpe.2018.08.019>.

Davis, J., Stack, M. (1997). The Digital Advantage, erişim <http://www.gocatgo.com/ce/DigitalAdvantage.html>

Freyer, H. (2018). Sanayi Çağı, Doğu Batı Yayınları.

Gregg, M., Andrijasevic, R. (2019). Virtually Absent: The Genderen Histories and Economies of Digital Labour, *Feminist Review Issue 123*, 1-7.

Jarrett, K. (2022). Digital Labor, Digital Media and Society Series.

Kost, D., Fieseler, C., Wong, S. (2019). Boundaryless Careers in The Gig Economy: An Oxymoron? *Human Resource Management Journal*.

Mantulenko, V.V., Zotova, A.S., Makhovikov, A.E. (2021). Digital Transformation of the labor market: Values and Competences, pp. 321-329. *Digital Economy and The New Labor Market: Jobs, Competences and Innovative HR Technologies*, ed. Svetlana Igorevna Ashmarina ve Valentina Vyacheslavovna Mantulenko. Springer Volume 161.

Mesleki Yeterlilik Kurumu (2018). Hayat boyu öğrenme için anahtar yetkinliklere ilişkin konsey tavsiye kararı. https://www.myk.gov.tr/images/articles/TYC/Yayinlar/Hayat_Boyuu_Ogrenme_icin_Anahtar_Yetkinlikler_Tavsiye_Karari_2018.pdf

Momani, B., Finn, M., Uszkay, J. A. (2022). Digital Transformation of Work Gender Considerations, Impact on Racialized Women, and Opportunities for Skills Retraining and Entrepreneurship, erişim, https://uwaterloo.ca/women-work-and-the-economy/sites/ca.women-work-and-the-economy/files/uploads/files/digital_transformation_of_work_2022_momani_finn_uszkay.pdf

OECD. (2018). Bridging The Digital Gender Divide Include, Upskill, Innovate, erişim, <https://www.oecd.org/digital/bridging-the-digital-gender-divide.pdf>

OECD. (2017). Future of Work and Skills, https://www.oecd.org/els/emp/wcms_556984.pdf

Özdemir, M.Ç. (2021). Çalışma Hayatının Dönüşümü Üzerine. Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Seçme Yazılar – V, (Ed.) C.Selek Öz, Değişim: Sakarya.

PWC. (2022). The Future of Work: Journey to 2022, <https://www.pwc.com/ee/et/publications/pub/future-of-work-report.pdf>

Santander (2022), Sustainable economy: One colour for each challenge, <https://www.santander.com/en/stories/sustainable-economy-one-colour-for-each-challenge>

Schwab, K. (2016). Dördüncü Sanayi Devrimi. (çev. Zülfü Dicleli), İstanbul: Optimum Yayıncılık.

Toffler, A. (2018), Üçüncü Dalga, Koridor yayınları: İstanbul. T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Türkiye'nin Sanayi Devrimi Dijital Türkiye Yol Haritası, erişim, https://www.karabuktso.org.tr/duyuru_dosya/imalat%20sanayinin%20dijital%20donusumu.pdf

T.C. Kalkınma Bakanlığı, On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) Sanayide Dijitalleşme Çalışma Grubu Raporu, erişim, <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/SanayideDijitallesmeCalismaGrubuRaporu.pdf>

Uçkan, Ö. (2006) Bilgi politikası ve bilgi ekonomisi: verimlilik, istihdam, büyüme ve kalkınma, Bilgi Dünyası, 7.

Vladimirov, I.S., Kamchatova, E.U., Burlakov. (2021). Digitalization of the labor market in the Fourth Industrial Revolution, pp.275-283. *Digital Economy and The New Labor Market: Jobs, Competences and Innovative HR Technologies*, ed. Svetlana Igorevna Ashmarina ve Valentina Vyacheslavovna Mantulenko. Springer Volume 161

World Economic Forum. (2020a). The Future of Jobs Report 2020. https://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_2020.pdf

World Economic Forum. Fourth Industrial Revolution, erişim <https://www.weforum.org/focus/fourth-industrial-revolution>

World Economic Forum (2020b), The Future of Work in Europe, <https://www.mckinsey.com/~media/mckinsey/featured%20insights/future%20of%20organizations/the%20future%20of%20work%20in%20europe/mgi-the-future-of-work-in-europe-discussion-paper.pdf>

Doç. Dr. Nazlı Töre
Türk Kadınlar Konseyi

Makale Gönderim Tarihi: 28.02.2023
Makale Kabul Tarihi: 07.03.2023

01

MİLLETLERARASI ÖZEL HUKUK PENCERESİNDEN METAVERSE’TE TÜKETİCİLERİN KORUNMASINA BİR BAKIŞ

A View of Consumer Protection in Metaverse from The Window
of Private International Law

ÖZ

Metaverse’ün gerçek niteliği konusundaki tartışmalar halen devam etmektedir. Buna göre, Metaverse, ilk anda gelecek nesil İnternet’in nasıl çalışacağını gösteren bir vizyon olarak düşünülebilir. Ancak Metaverse, easa itibarıyla tek bir dijital ortamda çalışma, oyun, alışveriş ve yaratıcılık faaliyetleri arasında sorunsuz geçişi mümkün kılan bir gelişmiş dijital ortam halini almıştır. Bununla birlikte, bu ortamı neyin oluşturduğu konusu henüz kesinlik kazanmamıştır. Meta gibi şirketler yoğun olarak kullanıcıların giyilebilir donanımlarla gerçeklikten ayrıldıkları ve avaturları yoluyla etkileşime geçebildikleri, bütünüyle sanal bir dünyaya girebildikleri bu 3 boyutlu deneyime çokça yatırım yapmaktadır. Öte yandan, Metaverse’ü daha ziyade fiziksel ortamın dijital entegrasyonu, yani gerçek dünyanın dijital yüzey ve nesnelerle iç içe geçtiği bir evren olarak tahayyül edenler de bulunmaktadır. Şimdilik, Metaverse sadece ticari bir maldan ibarettir. Metaverse’ün temel yapıları seri bir biçimde aralarında oyun ve teknoloji şirketlerinin de bulunduğu dev holdingler tarafından geliştirilmektedir. Mevcut durumun toplum ve özellikle tüketiciler üzerinde ciddi etkileri bulunmaktadır. Zaten geleneksel olarak kurdukları sözleşme ilişkisinin zayıf tarafını oluşturan tüketicilerin, coğrafi sınırları hepten kaldıran Metaverse evreninde kendilerine mal ve hizmet temin edenlere karşı daha fazla korunması bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. İşte tam da bu yüzden bu makale özellikle milletlerarası özel hukuk merceğinden tüketicilerin Metaverse vasıtasıyla yabancı şirketlerle girdikleri sınır aşan işlemlerde nasıl korunabileceğini konu edinmektedir. Bu kapsamda elektronik ticarete kullanılan kanunlar ihtilafı kurallarındandır ne şekilde istifade edilebileceği hususu da önem kazanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Metaverse, E-Ticaret, Tüketiciler, Tüketicilerin Korunması, Milletlerarası Özel Hukuk.

ABSTRACT

Discussions on the real nature of the Metaverse are continuing. Accordingly, for the first time the Metaverse can be considered as a vision of how the next generation of the Internet will operate. However, the Metaverse has become an improved digital environment where it is possible to move seamlessly between work, play, shopping, socializing, and creativity in one digital landscape. What forms that landscape will take a subject of debate. Firms such as Meta are investing heavily in an immersive experience, where users with wearable hardware discard reality for a purely virtual world, interacting via avatars. On the other hand, other see the Metaverse as more like an integration of the physical environment with the digital, where the real world is overlaid with digital surfaces and objects. At the moment the Metaverse is mainly a commercial enterprise. The building blocks are being rapidly developed by big corporates including gaming and technology companies. The situation has serious implications for society, especially for consumers. Already known as traditionally being the weak party of the contractual relationship they have concluded, consumers need to be even much more protected against their good or service providers in the metaverse environment where physical boundaries are removed altogether. Hence, this article deals mainly with the protection of consumers when they enter cross-border transactions with foreign companies in the Metaverse environment through a private international lens. In this regard, the issue how conflict-of-laws applicable to electronic trade can be useful has also gained importance.

Key Words: *The Metaverse, E-Commerce, Consumers, The Protection of Consumers, Private International Law.*

GİRİŞ

Metaverse'ün geniş kitlelere ulaştığı ilk an İkinci Hayat adı verilen sanal dünyanın piyasaya sürüldüğü 2003 yılına kadar vardırılabılır. Metaverse kavramı, ilk olarak oyun sektöründe ortaya çıkmasına rağmen son geçen 10 yılda yapay zekâ, sanal gerçeklik, artırılmış gerçeklik, sınır bilişim gibi ilgili mevcut ve yeni bazı teknolojilerin ortaya çıkışı ve eş zamanlı ilerlemesiyle gelişimine devam etmiştir.

Özellikle son birkaç yıldır Metaverse'ün oyun sektörünün dışına çıktığı görülmektedir. Kuşkusuz, bu gelişmenin gerisinde yeni teknolojik gelişmelerin yanında kripto varlıkların ticari işlem konusu edilmesini sağlayıcı bir dizi yeniliğin gerçekleştirilmesi gibi çok farklı sebepler bulunmaktadır. Covid-19 pandemisi de sanal dünyada havale işlemlerinin öneminin ve fizibilitesinin anlaşılmasına bir hayli yardımcı olmuştur.

Bugün küresel ölçekte faaliyet gösteren birçok şirket Metaverse vizyonlarına uygun olarak söz konusu yeni teknolojileri ya baştan kurmak ya da bu teknolojilere sahip daha küçük şirketleri satın almak üzere büyük yatırımlar yapmaktadır.

Yine de belirtmek gerekir ki; Metaverse kavramı hala oluşturma aşamasındadır ve bu nedenle tam olarak anlaşılmış değildir. Şu kadar ki; Metaverse'ün beklenildiği gibi, üzerimizdeki etkileri sadece teknolojik değildir; bunun aynı zamanda birtakım ekonomik, sosyal ve hukuki etkileri bulunmaktadır.

Her ne kadar doktrinde şimdiye dek işin teknik kısmıyla ilgilenilmiş olsa da ve kavram daha ziyade teknik yönüyle tanımlanmaya çalışılsa da; Metaverse'ün ekonomik, sosyal ve hukuki perspektifle yeniden ele alınması bir zaruret olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu mütevazı çalışmada; Metaverse'ün tüketiciler üzerindeki etkileri, hukuki perspektifle ve özellikle de milletlerarası özel hukukun tüketicilere temin ettiği koruma yönünden tartışılmaya çalışılacaktır.

I. METAVERSE

1. Metaverse'ün Tanımlanması

Metaverse'ün tanımlanması esnasında, kavramın farklı veçhelerinin öne çıkartıldığı görülmektedir. Buna göre; bazı tanımlarda Metaverse'ün bir ürün veya hizmet olarak değerlendirilmesi söz konusu iken; diğer bazı tanımlarda Metaverse bir yer, hatta zamanda belirli bir an şeklinde kaydedilmiştir.

Bazı tanımlarda Metaverse'ün yeni nesil İnternet'in nasıl işleyeceğine yönelik bir vizyon olarak gösterilirken; diğer bazı tanımlarda Metaverse'ün insanların kesintisiz olarak tek bir dijital (sanal) muhitte çalışmalarına, oyun oynamalarına, alışveriş yapmalarına ve yaratıcılık faaliyetlerini sürdürmelerine imkân veren bir yer¹ şeklinde tahayyül edilmektedir. Ancak bu yerin konumu ve sınırlarının nasıl çizileceği konusunda tartışmalar devam etmektedir.

¹ Ciotola, M. & Kincaid, D. "Enforcement in the Metaverse" CTC Legal Media: NFTs, Cryptocurrency & the Metaverse, 7-10 <<https://www.patentlawyermagazine.com>> Erişim Tarihi.09.02.2023.

Meta (eski adıyla Facebook) gibi şirketler, kullanıcılarına sundukları giyilebilir teknolojiler marifetiyle gerçeklikten bütünüyle uzaklaştıkları ve seçtikleri avatarlar aracılığıyla karşılıklı etkileşime geçtikleri tamamen sanal bir dünya² vadetmektedir.

Öte yandan, Metaverse'ü fiziki (gerçek) dünyanın dijital (gerçek olmayan) dünyayla iç içe geçtiği 'hibrit' bir dünya olarak görenlerin sayısı azımsanamayacak kadar fazladır. Onlara göre; Metaverse'ün kurmaca dünyasında gerçeklik dijital zemin ve dijital nesnelerin üzerine bir şal gibi örtülmektedir. Bu türden bir arttırılmış gerçeklik tahayyülüne en çok yaklaşan örnek Pokemon Go telefon oyunudur. Bahsi geçen oyunda, oyuncuların gerçek mekânlara gizlenmiş sanal karakterleri bulmaları isteniyordu.

Şuan için, Metaverse'ü sadece ticari bir atılım gibi düşünenler de bulunmaktadır. Metaverse'ün yapı taşları oyun ve teknoloji sektöründe faaliyet gösteren büyük şirketler tarafından süratle döşenmektedir. Facebook, Apple, Google ve Microsoft gibi teknoloji devleri kullanıcılara kendi Metaverse hizmetlerini sunabilmek için yaptıkları büyük yatırımlarla kendi aralarında doğrudan bir rekabet içindedir³.

Doktrinde BALL Metaverse'ü gerçek zamanda tanımlanmış 3 boyutlu sanal dünyalarda kimliksiz olarak (anonim) varlık gösteren ve buna rağmen gerçek kimlik, geçmiş, yetkilendirme, amaçlar, iletişim ve ödeme gibi hususlarda kesintisiz veri akışı sağlayan sayısız kullanıcı tarafından aynı anda ve devamlı surette etkili bir biçimde deneyimlenebilen büyük ölçekli ve birlikte işleyebilen bir ağ olarak tanımlamıştır⁴. Bu tanımda yer alan şu 3 husus Metaverse'ün temel özellikleri olarak mütalaa edilebilir: aynı anda, devamlı surette ve birlikte işlem yapabilirlik.

Basitleştirecek olursak; Metaverse sınırsız sayıda avatarın (dijital olarak üretilmiş kişilerin) ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel faaliyetlerini yürüttükleri 3 boyutlu bir sanal alem şeklinde tanımlanabilir.

Metaverse şu üç tamamlayıcı parça üzerinden analiz edilebilir: Donanım, yazılım ve içerik.

Donanım, Metaverse'ünün içinde 3 boyutlu deneyimini yaşanması için gereklidir ama deneyimin kalitesinin belirlenmesinde

Metaverse'ün kullanımı esnasında komut ile işlem arasında geçen süre (latency) belirleyici olmaktadır.

Yazılım, sanal alemi temsil eden modellerin yaratılması için donanım tarafından toplanan girdileri işler. Burada belirtmek gerekir ki; Metaverse için gerekli olan en az 5 farklı tip-te yazılım bulunmaktadır.

İçeriğe gelince, kullanıcılardan bir senaryo oluşturmak üzere bir araya getirdikleri etkinlikleri düzenlemekte kullandıkları avatar, yetki (unvan) ve ilişkileri aracılığıyla büyük miktarda multimedya ve yazı içeriği yaratmaları beklenmektedir. Senaryo oluşturma, senaryo evreni ve senaryo değerlendirme Metaverse için gerekli içerik tamamlayıcıları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Metaverse kendisinden önce gelen İkinci Hayat gibi diğer sanal gerçeklik örneklerinden daha farklı bir deneyim sunmayı hedeflemektedir. Ancak, bu hedef hala kısmen bilinmeyen kullanıcılar için pek çok zorluğu ve olası yan etkiyi beraberinde getirmektedir.

2. Metaverse Teriminin Kullanılması

Metaverse terimi kulağa yeni bulunmuş gibi gelse de; aslında bu terime ilk olarak 1992 tarihinde Neal Stephenson tarafından yazılan ve Türkçeye "Kar Kazası" olarak çevirebileceğimiz Snow Crash adlı romanda rastlamaktayız⁵. Adı geçen romanda, Metaverse internetin ve arttırılmış gerçekliğin avatarlar veya yazılım ajanları aracılığıyla kullanıldığı bir sanal gerçeklik evreni olarak betimleniyordu⁶.

Yazılı metinlerde Metaverse teriminin kullanılma sıklığına bakıldığında 2008 ile 2012 yılları arasında büyük bir artış yaşandığı görülmektedir. Bunu sonraki yıllarda belirli bir düşüş takip etmiştir.

Facebook'un isminin Meta olarak değiştirildiğinin açıklanmasından sonra Metaverse terimine olan ilgi büyük ölçüde artmıştır. Yine de bu ilgi açıklamayı izleyen aylarda bir miktar azalsa da, yoğunluğu önceki dönemlere nazaran hala yüksektir.

Belki de bu ilgi artış trendi, Metaverse kavramına ilişkin olarak genel kanının artık oturmaya başladığının bir göstergesidir. Metaverse artık teknolojinin gelişimiyle ilgilenen

² Bu dünya aslında Ernest Cline'in Ready Player One romanında tasvir edilen "Oasis"e çok benzemektedir. Bu konuda bkz. Ernest Cline. Ready Player One (Crown Publishers, New York 2011).

³ <<https://www.chathamhouse.org/2022/04/what-metaverse>> Erişim Tarihi: 13.01.2023.

⁴ Ball, M. The Meta-Verse: And How It Will Revolutionize Everything (Liveright 2022)

⁵ Neal Stephenson. Snow Crash (Spectra: Bantam Spectra Book, 2000), 15.

⁶ Joshua, J. (2017) "Information Bodies: Computational Anxiety in Neal Stephenson's Snow Crash" Interdisciplinary Literary Studies. 19(1), 17-47.

sınırlı bir grup uzman veya kişinin tekeline olmayıp, toplum genelini ilgilendiren bir konu olmaya başlamıştır.

Öte yandan, son yıllarda çıkan bilimsel yayın sayısındaki artıştan Metaverse'e olan bilimsel ilginin de bir hayli arttığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte; Metaverse üzerine yazılan eserlere bakıldığında, bunların çok azının (%10 gibi bir oranla) sosyal bilimlerde olduğu dikkati çekmektedir.

3. İnovasyon ve Patentler

Bugün itibarıyla Avrupa'da AR (arttırılmış gerçeklik), VR (sanal gerçeklik) ve BCI (beyin bilgisayar arayüzü) uygulamalarında patent sayısının 250.000'e yaklaştığı belirtilmektedir⁷. Patentleme faaliyetleri 2000'lerin başından sonra yıldan yıla artarak 2020 yılında 38.395 patent ile maksimum seviyesine ulaşmıştır.

Diğer teknolojiler hesaba katıldığında sözü edilen patentler 2015 yılından 2020 yılına kadar olan dönemde %1,5 oranından %4,5'a oranına çıkmıştır ki; bu çok büyük bir artışı ifade etmektedir.

Bu ve benzeri teknolojilerde Huawei 8.600 patent ile ilk sırada yer alırken; kendisini takip eden LG'nin sahip olduğu patent sayısı 6.000'den fazladır. Microsoft, Tencent, Sony ve Samsung şirketlerinin her birinin sahip olduğu patent sayısı 4.500 ile 4.800 arasındadır. Bunlardan sonra sırasıyla Meta, Intel, Oppo ve Qualcomm şirketlerinin 3.300 ile 2950 kayıtlı patenti bulunmaktadır. Google'ın sahip olduğu patentlerin sayısı 2.000'den fazladır. Son grupta yer alan IBM, Apple, Nokia ve Boe gibi şirketlerin patent sayıları ise 1.400 ile 1.600 arasında değişmektedir.

Teknoloji şirketleri kendi buluşlarına patent almak ve uygulayıcılara ruhsat vermek üzere patentleme faaliyetlerine yönelirken; Big Techs olarak adlandırılan bilgi teknolojileri sektörünün önde gelen dev şirketleri sırları değiş tokuş ederken ve depo oluştururken patentleme yoluna başvurmaktadır. Esasında bu durum Metaverse'ün gelecek yapılandırması üzerindeki mevcut belirsizliği ifade etmekte iyi bir işaret olarak varsayılabilir.

Birleşik Devletler'de patent başvurularının sayısının dünyanın diğer ülkelerine kıyasla bir hayli fazla oluşu (170.000 patent) aslında yanıltıcı bir durumdur. Zira dünyanın en fazla patent sahibi olan ilk 6 şirketinin sadece biri Birleşik Devletler'dendir. Patent başvuru sayılarında ikincilik 52.000 ile Güney Kore'nin olurken, üçüncü Çin'in 33.000 ve dördüncü Japonya'nın 23.000 patenti vardır.

Bilimsel ve teknolojik perspektiften konuya yaklaşıldığında; Metaverse'e yönelik ilginin yoğunluğu açıkça ortadayken; Metaverse'ün oyun sektörü haricinde hala niye etkili bir biçimde kullanılmadığı sorusu yanıtını beklemektedir.

Ancak gayet iyi hatırlanacağı gibi; Metaverse'ten önceki teknolojik yeniliklerin (örneğin bilgisayarlar ve internet gibi) geniş kitlelerce kabulü ve uygulamaya konulması da epey meşakkatli olmuştur.

Bu bakımdan, Metaverse için elzem şu 3 anahtar teknoloji: AR, VR ile BCI henüz daha tam verimlilik göstermemektedir. Bu da aslında kullanıcılar arasında toplu bir dağılma anına işaret etmektedir.

4. Finansal Yatırımlar ve Kullanım

Son dönemde Metaverse'e yönelik yatırımların ciddi biçimde arttığı görülmektedir. Nitekim Oculus VR'ın tamamlanan ve Activision Blizzard'ın hâlihazırda devam eden satış bedelleri birkaç milyar doları bulmaktadır⁸. Dünyada birçok farklı şirketin söz konusu yeni teknolojilere yaptıkları doğrudan yatırımların parasal miktarı Facebook/Meta şirketinin 2021 yılı içinde tek başına yaptığı 10 milyar dolarlık büyük yatırımın kat be kat üzerindedir.

Metaverse ile ilgili Borsa Yatırım Fonu (EFT) araçlarına bakıldığında, son dönemlerde bu türden yeni teknolojilere yapılan yatırımların performans sonuçlarının çok da olumlu olmadığı görülmektedir. Ancak bu yanıltıcı olabilir. Zira 2022 yılında genel olarak tüm finansal yatırımların %50'den fazla bir kayıpla sonuçlandığı anlaşılmaktadır.

Bununla birlikte, Metaverse konusunda en büyük ve en bilinen yatırımı yapan Roundhill Ball Metaverse EFT'nin mevcut kaybı %50'ye yaklaştıkça; bu düşüşün aynı dönemde genel olarak finansal piyasalardaki düşüşten fazla olduğu kayıtlara geçmiştir.

Ayrıca Metaverse üzerine bahse giren en bilindik şirket olan Meta da 2022 yılının ilk 11 ayında yaşadığı %70'e varan hisse kaybıyla son derece kötü bir performans sergilemiş bulunmaktadır. Şirket bu kaybı mevcut çalışanlarının %13'ünü işten çıkarmak suretiyle gidermeye çalışmıştır.

Elbette 2022 yılının başından beri tüm dünyada yaşanan ekonomik ve jeopolitik gelişmelerin de bu yaşanan kötü performanslar üzerinde büyük etkisi bulunmaktadır.

Metaverse'ün oyun sektörü haricinde az kullanılmasının en önemli sebebi ise; hiç kuşkusuz bu deneyimi kullanıcılar

⁷ Bu konuda bkz. <<https://www.epo.org>> Erişim Tarihi. 08.01.2023.

⁸ Catarla, A. "Metaverse and NFTs: business opportunities and IP challenges" <<https://www.4ipccouncil.com>> Erişim Tarihi. 08.01.2023.

açısından daha düşük tatminli bir hale getiren teknolojik hataların fazlalığıdır.

Buna ek olarak; tam ve 3 boyutlu bir deneyim hissi veren en gelişmiş araçların temini oldukça maliyetlidir.⁹ (Örneğin profesyonel VR veya AR araçları) Yüksek maliyetler henüz Metaverse teknolojilerinin toplu tüketimine imkân verip görünmemektedir. Düşük maliyetli araçlar ise daha ziyade oyunlarda kullanılmaktadır ve bunlar da Metaverse'ün oyun dışı amaçlarla kullanılmasını sağlayacak kadar sofistike değildir.

İşe iyi tarafından bakarsak; şimdilik Metaverse kullanıcıları daha ziyade 18 yaşından küçükler olsa da, bunların geleceğin tüketicileri olduğu gerçeği hesaba katıldığında Metaverse teknolojilerinin de bir geleceği olduğu varsayımında bulunabiliriz.

5. Katmanlar ve İş Modelleri

Yeni İş Modelleri ve İş Modelleri İnovasyonu üzerindeki tartışmalar, hâlihazırda mevcut olmayan veya tam tamamlanmamış ve gelişmekte olan yeni teknolojilere geçiş sebebiyle iyice karmaşık bir hal almaktadır. Şirketleri Metaverse'e girmeye iten sebepler arasında:

- **Markalaşma ve pazarlama**, özellikle küçük şirketlere adeta yeni bir reklam/tanıtım perspektifi olarak düşünülebilecek şekilde, en az büyük markalar kadar tanınırlık vadetmektedir.
- **İnternet üzerinden alışveriş (online shopping)**, daha ziyade e-ticaret platformlarının ilgisini çekmektedir. Bu şekilde fiziki ürünlerin daha yeni, daha tamamlanmış ve interaktif şekilde sunumu gerçekleştirilmektedir.
- **Oyun sektörü**, kripto para, blockchain teknolojileri ve akıllı sözleşmeler gibi bir dizi yeni araçların kullanımının artması; zamansal bakımdan oyuncuların oyun oynama isteğini çoğaltıcı bir etkiye sahip olmaktadır.
- **Emlak sektörü**, tamamlanmış konut veya sanal arsa payı satışı olanaklarıyla, kullanıcılara getirdiği kiralama veya diğer işletme yöntemleriyle yatırım yapma fırsatı sunmaktadır.
- **Turizm**, sürdürülebilir bir Metaverse deneyimi için önemli bir sektör olarak karşımıza çıkıyor. Bu deneyimde Türkçeye dijital katiplik olarak çevirebileceğimiz lifelogging yani boyna takılan bir kamera marifetiyle an kayıtlama faaliyeti; mirror worlds denilen gerçek dünyanın dijital formda temsili ile virtual worlds yani sanal âlem/dünya bulunmaktadır.

Metaverse uygulamalarının toplumun geneline faydası şu 2 sektörde ayrıca hissedilmektedir:

- **Eğitim sektörü**, çocuklar açısından çok daha kapsayıcı, 3 boyutlu bir deneyim söz konusu olmaktadır.
- **Sağlık sektörü**, sanal gerçeklik burada hasta bakım dağıtımında yeni kanallar yaratarak, yüksek maliyetlerin düşürülmesi ve sağlık hizmetlerinin geliştirilmesine imkân yaratmaktadır.

Metaverse'ün katmanlarına gelince; Metaverse'ün temel olarak 7 katmanı bulunmaktadır: Altyapı (infrastructure), İnsan Arayüzü (human interface), Merkezsizleşme (decentralization), 3 Boyutlu Bilişim (spatial computing), Yaratıcı Ekonomi (creator economy), Keşif (discovery) ve Deneyim (experience)¹⁰.

İlk katman olan altyapı, tüm teknolojileri ve özellikle de telekomünikasyon ağları ile ağ bileşenlerini içermekte ve bunları Metaverse'ün üst katmanları için mümkün kılmaktadır.

İkinci katman aslında Metaverse' te insan arayüzünün kurulması için gerekli olan her türlü araçtan ibarettir. 3 boyutlu bir deneyimi sağlamak üzere insanlar ve altyapı arasında vasıta olacak araçlara ihtiyaç bulunmaktadır.

Merkezsizleşme adı verilen üçüncü katman her türlü işlem ve karşılıklı etkileşimi kolaylaştırıcı şeffaf, güvenli ve takip edilebilir tam bir Metaverse deneyimine izin veren geniş bir teknolojik yenilik sahası olarak tanımlanabilir.

Dördüncü katman olan 3 Boyutlu Bilişim muhtemelen en zorlu ve inovatif (yenilikçi) katmandır. Çünkü bu katmanda veri (data) ve yazılım (logic) gibi geleneksel bilişim öğeleri 3 boyutlu konumlarla entegre edilmektedir. Bu sayede kullanıcı arayüzlerinin sanal olarak konumlandırıldığı alanlar yaratılmış olmaktadır.

Sonraki üç katman yani yaratıcı ekonomi, keşif ve deneyim katmanları hep birlikte kullanıcıların katmanına en yakın olan katmanlardır. Kullanıcı katmanlarında en büyük rolü içerikler oynar. Bu katmanlar, 2.0 İnternet' in geleneksel içerik katmanlarıyla karşılıklı iletişime geçerler ve bu yüzden pek çok dijital şirketin öyle ya da böyle bu oluşuma katıldığını fark ederiz.

Genel itibarıyla, şu an için Big Techs olarak adlandırılan 5 şirketin -eski GAFAM yani Google, Amazon, Facebook, Apple, Microsoft- Metaverse ve 3.0 İnternet'in zorluklarıyla baş

⁹ Bu konular özellikle World Economic Forum'un düzenlediği son Davos Zirvesi'nde 18 Ocak 2023 tarihli "A New Reality: Building the Metaverse" başlığını taşıyan toplantıda tartışıldı. Konuşmacıları arasında Paula Ingabire, Nicholas Thompson, Neal Stephenson, Enrique Lores, Chris Cox ve Cathy Li'nin bulunduğu toplantının video kaydı için bkz. <<https://www.weforum.org>> Son Erişim Tarihi: 06.02.2023.

¹⁰ <<https://exarta.com/blog/the-7-layers-of-the-metaverse>> Erişim Tarihi: 09.01.2023.

etmek üzere birbirinden farklı stratejiler izlemeyi tercih ettikleri görülmektedir.

Sözgelimi Tim COOK yakın zamanda Apple'ın AR yani artırılmış gerçeklik üzerine yatırım yapacağını açıkladı. Artırılmış gerçeklik, esas itibarıyla, bütün sanal unsurların ve imajların gerçek dünyaya eklemelendiği bir ortamdır. COOK' un bu açıklamasıyla Apple, söz konusu ortamda kullanılacak sofistike araçların üretiminde öncülük edeceğini ilan etmiş oldu. Apple 2023 yılında piyasaya çıkaracağı VR/AR kulaklığın da müjdesini bu şekilde verdi¹¹.

İşin daha da radikal olan yanı, yakın zamanda Facebook şirketinin adını "Meta" olarak değiştirmesidir. Bu da aslında şirketin Metaverse teknolojilerine verdiği önemin büyüklüğünü göstermektedir. Şirket şimdilerde sanal gerçeklik kulaklığına gözlük eklemekten tutun da Yatay Metaverse Platformu (Horizon Metaverse platform) tasarlamaya kadar çok geniş bir yelpazede faaliyetlerine devam etmektedir. Meta şirketi, daha ziyade sanal gerçeklik gözlüğü (Oculus) ile Metaverse'ün insan arayüzü katmanında ve kendi yarattığı Metaverse evreni (Horizon Worlds) ile de yaratıcı ekonomi katmanında kendisini konumlandırmış bulunmaktadır. Horizon Worlds aynı zamanda keşif ve deneyim katmanlarında da mevcut bulunmaktadır.

Microsoft, Metaverse'ün geçişken olarak 7 katmanına birden yatırım yapan belki de tek şirkettir. Gerçekten Mikrossoft, Activision Blizzard oyunu ile AltspaceVR sosyal platformlarını satın almak suretiyle, altyapıdan başlayıp deneyim katmanına kadar yatırım yaptığını gözler önüne sermiştir.

Geriye kalan iki şirket, Google ve Amazon Metaverse ile ilgili gelecek planlarını henüz kamuoyuyla açık bir biçimde paylaşmış değildir. Ancak her 2 şirketin de Metaverse'ün altyapı katmanında çeşitli yatırımları mevcuttur. Nitekim her 2 şirketin de bulut teknolojileri üzerindeki faaliyetleri devam etmektedir. Bunun dışında bunların benzer teknolojiler konusunda başka devam eden projeleri de bulunmaktadır. Mesela, Google'ın Google AI (yapay zeka) projesi gibi.

İnternet'in ister çift ister çok yanlı piyasalarda temsilinde ağ (network) ve uygulama katmanları arasında ortak bir ayırım yapıldığı dikkati çekmektedir. Ne var ki görünüşteki bu basitlik aslında yanlış yorumlanmaktadır. Şimdi artık Big Techs'in de teyit ettiği üzere ortada her zaman çok yanlı piyasaya formlarında farklılaştırılmış depolardan (silos) oluşan ve fakat ana İnternet yapısına sabitlenmiş bir gerçeklik bulunmaktadır.

Ağ operatörlerinin, içerik sağlayıcılarının ve kullanıcıların birbirlerinden farklı rolleri artık farklı piyasa durumlarında-arama, sosyal medya, e-ticaret vb.-nispeten daha net biçimde görülmektedir. Bu sebeple, bugün için birbirinden farklı ama kısmen ayrılmış gerçekliklerle birlikte tek bir 2.0 İnternetin varlık gösterdiğini söylemek herhalde çok yanlış olmayacaktır. Ancak bu iddia teknolojik olmaktan ziyade ekonomik bir bakış açısına dayanmaktadır.

Metaverse'ün daha önce bahsi geçen 7 katmanını (altyapı, insan arayüzü, merkezsizleşme, 3 boyutlu bilişim, yaratıcı ekonomi, keşif ve deneyim) İnternet 2.0'ın ağ ve uygulama katmanlarına adapte ettiğimizde; Metaverse'ün altyapı ve insan arayüzü katmanlarının İnternet 2.0'ın ağ katmanı içerisinde kaldığını; buna karşılık, Metaverse'ün yaratıcı ekonomi, keşif ve deneyim katmanlarının ise İnternet 2.0'ın kullanıcı katmanı içerisine girdiğini görmekteyiz.

Metaverse'ün İnternet 2.0'a adaptasyonunda, bugün Metaverse'ün kaydetmiş olduğu aşamada cevaplanması gereken sorulardan şu ikisi daha ön plana çıkıyor:

1. Gelecekte sadece tek bir Metaverse mü var olacak; yoksa iletişim kurmaya kısmen izin veren çoklu bir Metaverse evreninin varlığından bahsetmek mümkün müdür?
2. Metaverse, İnternet 3.0'ın merkezileştirilmiş versiyonuna baskın gelebilir mi ya da merkezsizleşme Metaverse'ün bir karakter özelliği olarak kalmaya devam edecek mi?

Kuşkusuz bu sorulara verilecek cevapların birbiriyle tıpatıp aynı olması gerekmiyor. Sonuç itibarıyla, yakın gelecekte Metaverse'ün ya merkezsizleşmiş, çoklu yapısıyla ya da merkezileşmiş, tekli yapısıyla karşılaşacağız. İkinci ihtimalde, Metaverse'ün kimi distopik temsillerinde de ortaya konulduğu gibi, tek bir egemen şirket topluluğunca idare edilen sanal bir dünyaya (âlem) dönüşmesi kuvvetle muhtemeldir.

Buna karşılık, ilk ihtimal gerçekleşirse; bugünkü İnternet 2.0'ın mevcut gelişimine paralel, merkezi ve çoklu bir yapıyla karşılaşırız. Pek tabii, teknoloji devlerinin asıl hedefi tek, rakipsiz ama merkezsizleşmiş bir Metaverse' dür. Çünkü böyle bir yapıda çoklu iş modelleri ve fırsatları tek bir egemen şirket topluluğunun kontrolü dışında sürekli artmaya devam edecektir¹².

¹¹ <<https://www.theverge.com/21077484/apple-tim-cook-ar-augmented-reality>>Erişim Tarihi: 15.12.2022.

¹² Parcu, P.L., Innocenti, N.&Carrozza, C. The Metaverse: technology, financing and economics, Working Paper, RSC 2023/16 [Robert Schuman Centre for Advanced Studies: Centre for a Digital Society], 1-31.

II. METAVERSE'TE TÜKETİCİNİN KORUNMASI

Tüketicinin korunmasına ilişkin kurallar, esas itibarıyla, adil ve iyi işleyen bir piyasada tüketicilerin tükettikleri mal ve hizmetlerle ilgili haklarının düzenlenmesini amaç edinmektedir. Nitekim Türk hukuk sisteminde 07.11.2013 tarih ve 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un (TKHK) ilk maddesinde "Bu Kanunun amacı; kamu yararına uygun olarak tüketicinin sağlık ve güvenliği ile ekonomik çıkarlarını koruyucu, zararlarını tazmin edici, çevresel tehlikelerden korunmasını sağlayıcı, tüketiciyi aydınlatıcı ve bilinçlendirici önlemleri almak, tüketicilerin kendilerini koruyucu girişimlerini özendirmek ve bu konulardaki politikaların oluşturulmasında gönüllü örgütlenmeleri teşvik etmeye ilişkin hususları düzenlemektir." denilmektedir.

Pek tabii bu düzenlemede kapsama alınan korumanın daha ziyade tüketicin maddi (fiziksel) mal ve hizmet tüketimine ilişkin olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda tüketici Metaverse'e erişmek için satın aldığı sanal gerçeklik gözlüğü konusunda korunmakta, zararları tazmin edilmekte, bu konuda kendisini aydınlatıcı ve bilinçlendirici her türlü önlemin alındığı (en azından) varsayımı doğru kabul edilmektedir.

Bununla birlikte, bu tür bir korumanın Metaverse üzerinden emlak satın alımlarında da geçerli olduğu söylenebilecek midir? TKHK'un 'Tanımlar' başlığını taşıyan 3. maddesinin (h) bendinde yer alan mal tanımı, "alışverişe konu olan taşınır eşya; konut veya tatil amaçlı taşınmaz mallar ile elektronik ortamda kullanılmak üzere hazırlanan yazılım, ses, görüntü ve benzeri her türlü gayri maddi malları" şeklinde hayli geniş bir kapsamda tasarlanmış bulunmaktadır. Bu tasarımdan istifade edilerek, söz konusu Kanunun Metaverse'e tatbik edilmesi olanaklı hale gelmektedir. Ancak buradaki sorumluluğun sınırının nasıl çizileceği konusu muallakta kalmaktadır. Acaba Metaverse'ün yaratıcılarının, üçüncü kişi yazılım geliştiricilerinin, ürün satan markaların ve üçüncü kişi Metaverse kullanıcılarının sorumluluk zincirindeki payı ne şekilde tespit edilecektir?

Üstelik Metaverse'de arttırılmış gerçeklik ve sanal gerçeklik uygulamaları marifetiyle tüketicilerin bilindik coğrafi sınırları aşan bir biçimde kendilerine mal ve hizmet sunanlarla bizzat kullandıkları avatarlar veya diğer ajanlarla (yapay zekâ tarafından kontrol edilen gerçek kişilerin sanal temsili) karşılıklı etkileşime geçmesi olasılığı bulunmaktadır. Zaten bu olasılık daha şimdiden reklam, markalaşma ve ürün geliştirme gibi alanları etkisine almış görünüyor. Eninde sonunda, Metaverse'te danışma, rehberlik ve daha başka kişisel ve kişiselleştirilmiş hizmetler konusunda yeni iş mo-

dellerinin ortaya çıkması kaçınılmaz olacaktır. Diğer yandan, Metaverse'te NFT'ler gibi ürün satmakta şirketler için yeni bir gelir kaynağına işaret ediyor¹³. Nitekim şirketler giderek fiziki ürün satışlarını tamamlamak amacıyla Metaverse'te markalaşma ve satış yapmak üzere yatırımlarını arttırmış bulunmaktadır. Arttırılmış gerçeklik ve sanal gerçekliğin dışında (ki bunlar Metaverse'e geçiş sağlayan temel ağ geçitleridir) yeni ortaya çıkan başka teknolojiler de Metaverse kavramına kültürel yönden nüfuz etmede başat rol oynayacak gibi durmaktadır. Sözelimi, yapay zekâ ile birlikte otomatik öğrenmenin (machine learning) piyasaları nasıl etkilediği bize bizatihi Metaverse'ün pazarlama sektörüne olan etkilerini gösterecektir.

Metaverse'e erişim birbirine bağlı olan ve her biri ilgili kişi ve bu kişinin davranışları ile arttırılmış gerçeklik kanalıyla içinde bulunduğu çevre hakkında özel bilgiler veren bir dizi araçla mümkün olmaktadır. Bugün için özel veri kanunlarıyla koruma altına alınan ve kişiyi başkalarından ayırt etmeye yarayan bu tür kişisel bilgiler, Metaverse'te daha detaylı ve çıkarımsal bir hale dönüşmektedir. Mesela yüz ifadeleri, göz hareketleri ve jestler gibi avatarın hareketleri ilgili kişinin gerçek kimliğinin dolaylı yönden anlaşılmasına hizmet etmektedir. Bu anlamda, kanun koyucuların ilgili yargılama sahalarındaki nüansları daha fazla gözeterek kişisel veri tanımlarını yeniden gözden geçirmeleri ilerisi için faydalı olacaktır.

Ulusal veri koruma kanunları özellikle kişisel bilgilerin yabancı hukuk sistemlerine devrini yasaklayan katı hükümler içermektedir. Buna göre; kişisel verilerin yabancı bir ülkede bulunan üçüncü kişilere teslim edilmesine ancak belirli şartlar altında izin verilmektedir. Buna karşılık, Metaverse doğası gereği coğrafi sınırları tanımayan bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır. Metaverse kendi gizlilik kurallarını oluşturmadıkça, bunun her bir hukuk sistemindeki veri düzenlemeleriyle bağdaşması çok da mümkün görünmemektedir¹⁴.

Öte yandan, tüketici verileri belirli ürünler üzerinde gelecekteki satışları öngörmek ve pazarlama öngörüsü sağlamak üzere kullanılmaktadır. Tüketici verileri, bir bakıma tüketici davranışlarının görselleştirilmesidir ve müşteri algısının analiz edilmesini kolaylaştırıcı bir etkiyi haizdir. Metaverse'te kullanılan hem yazılı hem sözlü dilin, gelişmiş duygu analizleri aracılığıyla işlenmesi suretiyle müşterinin o andaki ruh hali ve hissiyatının daha iyi anlaşılması mümkün olmaktadır. Metaverse'te tüketici davranışlarının modellenmesi sayesinde tüketicinin anlık Metaverse davranışı mı

¹³ Hofstetter, R., de Bellis, E., Brandes, L., Clegg, M., Lamberton, C., Reibstein, D., Rohlfen, F., Schmitt, B. and Zhang, J.Z. (2022) "Crypto-marketing: How non-fungible tokens (NFTs) challenge traditional marketing" Marketing Letters, 33, 705-711.

¹⁴ <<https://www.webbentzel.com/News/Pages/legal-issues-in-the-metaverse-part-1.aspx>> Erişim Tarihi. 07.01.2023.

takındığı; yoksa gerçek dünyadaki satın alma pozisyonunda mı bulunduğu da ortaya çıkmış olacaktır.

Arttırılmış gerçeklik veya sanal gerçeklik uygulamalarıyla güçlendirilen Metaverse'ün 3 boyutlu yapısı, sadece takip ve gözetim fırsatlarını çoğaltmakla kalmayıp; ama aynı zamanda işi veri toplama şirketlerinin faaliyetlerini bir üst seviyeye taşımaya kadar vardırır. Sözgelimi, arttırılmış gerçeklik ve sanal gerçeklik uygulamaları, söz konusu şirketlere hem arttırılmış gerçeklik gözlüklerinin içerisinde bulunan göz tarama mekanizması aracılığıyla dolaylı yoldan hem de sanal âlemlerdeki kullanıcıların gözüyle doğrudan her iki arttırılmış (genişletilmiş) dünyada takip imkânı sunar. Buna ek olarak, tüketicilerin nesnelerle ve diğer kullanıcılarla olan etkileşimlerinde bütün reaksiyonları izlenebilir hale gelmektedir ve Metaverse'e erişimde kullanılan donanım artık tüketicilerin gözbebeğindeki büyüme (pupil dilation), galvanik deri tepkisi (galvanic skin response) gibi fiziksel tepkileri ölçme kabiliyetine sahiptir.

Sonuç itibariyle, Metaverse'te tüketicileri izleme ve gözetim faaliyetlerinin sınırı genişletilen şirketler, giderek yoğunluğu artan bir veri akışına sahip olmaktadır. Bu şirketler, tüketicilerin nesnelerle ve diğer kullanıcılarla etkileşimine bakarak yeni hesaplama yöntemleri geliştirmektedir¹⁵.

Yeni ürün geliştirme sürecinde konsept testi en kritik aşamadır. Metaverse burada potansiyel tüketici talebinin anlaşılabilmesini kolaylaştırmak üzere daha özellikli, ayrıntılı ve kesin bir yol sağlamaktadır. Şirketler, ürünlerin daha hızlı ve kesin geliştirilmesi fırsatı veren Metaverse evreninde birbiriyle yarışan çok sayıda tasarımı aynı anda uygulamaya sokabilmektedir. Zaman içinde talep değiştiğinde, Metaverse evreni şirketlerin değişen tüketici tercihlerini süratle saptayabilecekleri daha rekabetçi bir yaklaşım benimsemelerine de izin vermektedir. Bu şekilde, şirketler daha seri olarak ürünlerini tüketicilerin tercihlerine uygun bir hale getirmektedir.

Metaverse uygulamaları burada ürünlerin ve ürün kullanımlarının gerçeğe daha uygun temsili yoluyla hem konsept gelişimi hem ürün değişiminde hız atılımını temin edici bir rol üstlenmektedir.

Diğer yandan, Metaverse kullandığı nicel ve nitel yaklaşımlarla piyasa araştırmalarında bazı yeni fırsatlar da sunmak-

tadır. Buna göre şirketler bütünüyle sanal ortamlarda hedef gruplar üzerinde araştırmalarını yürütebilir; ya da arttırılmış gerçeklik temelli ortamlarda katılımcıların kendi aralarında veya fiziki dünyada konumlandırılmış sanal nesnelerle etkileşime geçmesini sağlayabilir. Dahası, yakın bir zamanda çevrimiçi (online) etnografyanın (netrografya)¹⁶ bir Metaverse etnografyasına evrilmesi beklenmektedir¹⁷. Bu şekilde, araştırmacılar arttırılmış gerçeklik ve sanal gerçeklik yoluyla tüketici davranışlarını hem gözlemleyebilecek hem de onlarla etkileşime geçebilecektir. Metaverse'ün ileride nicel piyasa araştırmalarına daha büyük katkıları olacağı düşünülmektedir.

Sonuçta, Metaverse yüz yüze (gerçek) ve sanal piyasa araştırma tekniklerini, hem aynen kullanarak hem daha da geliştirerek nitel ve nicel piyasa araştırmalarını büyük ölçüde kolaylaştırmaktadır.

Bununla birlikte, Metaverse'ün müşteri öngörülerinin temininde yeni mecralar yaratımı esnasında, tüketici verilerinin hiç de arzu edilmeyen, etik dışı kullanımı gündeme gelmektedir. Bugün için; teknoloji araştırmalarında kişisel verilerinin gizliliği konusu hala bir çözüme kavuşturulmuş değildir¹⁸.

Metaverse evreni, bir yandan tüketicilerin harcadıkları zamanı arttırırken; bir yandan da üçüncü kişilerin kendilerine sağlanan veriler üzerinden tüketiciler hakkında ayrıntılı bilgiler edinmelerinin önünü açmaktadır. Bu anlamda, tüketici gizliliğine yönelik tehditler de hükümetlerin Metaverse verilerini kullanarak kendi vatandaşlarını kontrol ve manipüle etmesinden tutun da şirketlerin tüketici verilerini üçüncü kişi sağlayıcılara satması ya da bu verileri onlarla paylaşmaya varıncaya kadar ve hatta hacker'ların (bilgisayar korsanları) Metaverse verilerini hukuka aykırı amaçlarla kullanması da dahil olmak üzere çok geniş bir yelpazede tezahür etmektedir.

Metaverse evreninde tüketici gizliliği kadar önem verilmesi gereken başka bir konu da siber güvenliktir. Bugün online platformlarda siber zorbalık, cinsel taciz gibi birçok farklı türde siber suçun işlendiği bilinmektedir. Metaverse de blockchain teknolojilerine dayanan NFT yapısı yüzünden siber suçların faillerine bu konuda istemeden de olsa sınırsız imkânlar sunmaktadır. Siber suçlular, bu şekilde blockchain' in

¹⁵ Dwivedi, Y.K. et al.(2022) "Metaverse marketing: How the metaverse will shape the future of consumer research and practice" *Psychology&Marketing* (Wiley), 1-27. [Doi:10.1002/mar.21767]

¹⁶ Netrografya, sosyal ağ platformlarında gerçekleşen tüketici etkileşimlerini inceleyerek, tüketici araştırmaları yapmak için geleneksel etnografyadan uyarlamayla ortaya çıkan kalitatif (nitel) bir araştırma yöntemidir.

¹⁷ Kozinets, R.V. (2022) "Immersive netrography: A novel method for service experience research in virtual reality, augmented reality and metaverse contexts" *Journal of Service Management*, 34 (1), 100-125.

¹⁸ Dwivedi, Y.K., Hughes, L., Ismagilova, E., Aarts, G., Coombs, C., Crick, T.&Williams, M.D. (2022) "Artificial Intelligence (AI): Multidisciplinary perspectives on emerging challenges, opportunities, and agenda for research, practice and policy" *International Journal of Information Management*, 57, 101994.

sağladığı anonimlikten ve bu alanın henüz düzenlenmemiş olmasından istifade etmektedir.

III. MİLLETLERARASI ÖZEL HUKUKTA TÜKETİCİLERİN KORUNMASI

1. Genel Olarak

Geleneksel milletlerarası özel hukuk kuralları esas itibarıyla sınır aşan sözleşmelerde tüketicilerin korunmasıyla pek ilgilenmemiştir. Bunun da sebebi kısmen bu kuralların tarafsız olma özelliği iken; kısmen de tüketicilerin uluslararası sözleşmelere seyrekliliğidir. Ancak yine de bunlardan hiçbirisi uluslararası modern ticarete bir gerekçe olarak gösterilemez. Öte yandan, geleneksel milletlerarası özel hukuk kurallarının taraflar arasındaki mevcut güç dengesi veya maddi adaletle de ilgilendiği iddia edilemez. Kaldı ki bu kurallar pazarlık gücü bulunmayan veya zayıf olan ya da dava takip imkânı bulunmayan tarafa da herhangi bir koruma sağlamış değildir. Taraflar, ekonomik liberalizme uygun olarak milletlerarası özel hukuktan kaynaklanan meseleleri dilediklerince belirleme özgürlüğüne sahiptir. Dahası tarafların eşit pazarlık ve dava gücüne sahip olup olmadıklarını tartmanın da milletlerarası özel hukukun bir görevi olmadığı da savunulmaktadır. Ne var ki; milletlerarası özel hukuka biçilen bu geleneksel rol, milletlerarası özel hukukun her bir somut olayın sonucu ve esasa ilişkin menfaatinde bağımsız olarak salt bir teknik egzersizden ibaret olmadığı ama aynı zamanda taraflara belirli bir ölçüde maddi adalet temin etme yönünde bir sosyal fonksiyona da sahip görüldüğü çağdaş dünya ile uyumlu olmamaktadır. Buna karşılık tüketicilerin geleneksel olarak çok nadiren uluslararası ticari işlemlerde bulunduğu gerçeği de yadsınamaz. Bu bakımdan tüketicilerin korunmasının bir iç hukuk konusu gibi ele alınmış olması çok da şaşırtıcı bulunmamalıdır. Bugün için ulaşımda kaydedilen gelişmeler, teknolojik yenilikler (inovasyon), iletişimin hızla artması, uluslararası ve bölgesel piyasaların gelişimi farklı ülkelerde bulunan alıcı ve satıcıları daha önce eşî benzeri görülmemiş bir biçimde bir araya getirmektedir. Bilgi iletişim teknolojilerindeki şaşırtıcı gelişmeler ise, tüketicilerin uluslararası şirketlerle kolaylıkla ve daha düşük maliyetlerle iletişim kurabildiği, sınırları bulunmayan bir siber piyasa (cybermarket) yaratılmasına vesile olmuştur. Bu türden online kurulan tüketici işlemlerinin gitgide yaygınlaşmasıyla; geleneksel milletlerarası özel hukuk kurallarının tarafların güvenliğini zedeleyici ve tüketicilere yönelik elektronik ticaret düzenlemeleri yapılmasını engelleyici tavrı törpülenmek durumunda kalmıştır. Tüketicilerin korunması artık bir iç hukuk konusu olmaktan

çıkmıştır ve özellikle elektronik ticaretin artmasıyla milletlerarası özel hukukun kapsama alanına girmiştir. Burada önemli olan, son dönemde içinde yaşadığımız gelişmelere uygun olarak milletlerarası özel hukukta en uygun kuralı bulup, tesis etmektir. Burada kanaatime göre, tüketicilerin korunması kadar, Metaverse'te işlem güvenliğinin gözetilmesi; regülasyon (düzenleme) ile inovasyon arasındaki hassas dengelerin iyi kurulması gerekmektedir.

2. Tarihçe

Milletlerarası özel hukukta zayıf tarafın korunması düşüncesi aslında son derece yenidir. Milletlerarası özel hukukun daha uzun tarihine bakıldığında ise, özellikle de kanunlar ihtilafı (bağlama) kurallarının maddi adaletin tecellisiyle hiç ilgilenmediği dikkati çekmektedir¹⁹. Gerçekten kanunlar ihtilafının klasik metodolojisi, esas itibarıyla değer yok-sunu bağlama noktalarının tartışılıp, taraflar arasındaki hukuki ilişkinin, tarafların menfaatinin gerçekte ne olduğuna bakılmaksızın, taraflar arasındaki güç dengesi hiç gözetilmeksizin ve sonuçta uygulanmaya değer bulunan hukukun esasına girilmeksizin belirli bir ülkenin toprak parçasına konumlandırıldığı teknik bir mekanizmaya bağlı olmaktadır. Bu durum, 1930'lu yıllardan itibaren Birleşik Devletler' de önde gelen hukukçular²⁰ tarafından yoğun olarak eleştirilse de; 1950'lerde kanunlar ihtilafında maddi politikaların uygulanmasının ve adaletin tecellisinin nihai hedef haline gelmesine dek devam etmiştir. Bu anlamda, kanunlar ihtilafında yaşanan söz konusu devrimin geleneksel ihtilaf teorilerini kökünden değiştirdiği söylenebilirse de; özel olarak tüketicinin korunması konusunu ele aldığı iddia edilemez.

Buna benzer bir teorik devrim Avrupa'da hiç yaşanmamış olmasına rağmen; kıta Avrupası ülkeleri kendiliklerinden milletlerarası özel hukukta tüketicilerin korunması konusuna öncülük etmişlerdir. Avrupa'da mekanik yapılı, geleneksel kanunlar ihtilafı kurallarının terk edildiğine ilişkin açık bir emare yoktur. Bu bakımdan bazı yorumcular, Avrupa'da yaşanan gelişmeler üzerinde Amerikan devriminin dolaylı bir etkisi olabileceği yönünde görüş bildirmektedir²¹. Bununla birlikte, Avrupa'da belirli bir hukuk alanında ortaya çıkan koruyucu ihtilaf kurallarının Amerika'da bütünüyle göz ardı edildiği dikkati çekmektedir. 20. yüzyılda Avrupa'daki ihtilaf hukukçuları kanunlar ihtilafı kurallarında reform yapmak amacıyla bu kuralların teorik temellerine odaklanmak yerine sosyal politikalar yapma gereksinimine ve milletlerarası özel hukukun doğru işlemindeki sosyal değere odaklanmayı tercih etmişlerdir. Bunun neticesinde de Avrupa'daki kanunlar ihtilafı kuralları sosyal politikalara paralel olarak

¹⁹ Hill, J. Cross-Border Consumer Contracts (Oxford:Oxford University Press, 2008), 6-7.

²⁰ Cook, W. (1924) "The Logical and Legal Basis of the Conflict of Laws" Yale Law Journal, 33, 457; Cavers, D. (1933) "A Critique of the Choice of Law Problem" Harvard Law Review, 47, 173.

²¹ Vitta, E. (1982) "The Impact in Europe of American 'Conflicts Revolution'" AJCL, 30(1), 9-12.

peyderpey mütevazı gelişimine devam etmiştir. Kanunlar ihtilafı hukukuna Avrupa katkısı, tüketici toplumunun giderek büyümesi ve özellikle savaş sonrası dönemde insan haklarına gösterilen önemin artması vesilesiyle son derece önemli olmuştur.

Avrupa Ekonomik Topluluğu (European Economic Community-EEC) 1968 yılında bu konuda ilk Konvansiyonunu yürürlüğe koymadan önce, bazı Topluluk üyesi ülkeler taksitli satış ve borçlanma konusunda çoktan kendi koruyucu hükümlerini çıkartmışlardı²². Topluluğun aslı 6 üyesi sonuçta kendi aralarında adli işbirliğini arttırmak ve yargı kararlarının tanınması ve tenfizi önündeki engelleri kaldırmak üzere kredili satışlarda koruyucu yetki tesisi için müzakerelere başladı. İşte bu süreç, 1968 yılında Hukuki ve Ticari Konularda Mahkemelerin Milletlerarası Yetkisi ve Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi hakkında Brüksel Konvansiyonu'nun²³ 24 kabulüyle sonuçlandı. Yine de bahsi geçen Konvansiyonun çok da ileri gitmediğini ve yalnızca taksitli mal satışı ve ödünçlerinde satın veya ödünç alanları korumak üzere müstakil bir yetki sahası tesis etmekle yetindiğini belirtelim. Nitekim burada "tüketici" ifadesinin özel olarak zikredilmesi söz konusu değildir. Dolayısıyla, ilgili koruyucu hükümlerin, kredili satışlarda –ki bunun içinde ticari sözleşmeler de bulunmaktadır– satın veya ödünç alanlara genel bir koruma sağladığı şeklinde yorumlanması mümkündür.

'Tüketici' kavramı ilk olarak 1978 yılında Adalet Divanı'nda görülen Bertrand v. Ott davasında tesis edilen hükümde yer aldı. Burada da 1968 tarihli Brüksel Konvansiyonu'nda yer alan koruyucu hükümlerin satın alanların nihai tüketiciler olduğu davalarda uygulama alanı bulacağı ifadesine yer verilmişti. Çünkü tüketicilerin, bir ürünü ticari veya mesleki faaliyetlerinin bir gereği gibi değil de, nihai kullanım maksadıyla taksitli (kredili) satış şartları çerçevesinde elde etmeleri söz konusu olduğundan; satıcılar karşısında ekonomik yönden zayıf bir konumda bulundukları düşünülmüştü²⁵.

Bertrand kararıyla birlikte, ticari veya mesleki faaliyetleri dışında sözleşme ilişkisine girdikleri için genel olarak sözleşmenin zayıf tarafı olarak değerlendirilen kişilerin korunması lüzumunun gerekçesi de oluşturulmuş oldu. Yine de belirtmekte fayda vardır ki; 1968 tarihli Brüksel Konvansi-

yonu'nun kapsamı sadece kredili satışlarda tüketicilere koruma sağladığı göz önüne alındığında hayli dardır. Tüketici hukuku geliştikçe ve koruma ihtiyacı arttıkça, özel bir grup olarak tüketicileri koruma altına alma maksadını açıkça ifade eden, daha geniş kapsamlı bir yetki kuralının tesis edilmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır²⁶. Bu ihtiyaç Danimarka, İrlanda ve Birleşik Krallığın Topluluğa katılımının ardından Konvansiyon üzerinde 1978 yılında yapılan revizyonla giderilmeye çalışılmıştır. Revizyonda Bertrand kararının da etkisiyle 'tüketici' kavramı ilk kez metne alınarak, tüketicilere sağlanan korumanın kapsamı tüm mal ve hizmet sözleşmelerinde geçerli olacak biçimde genişletilmiştir.

Aynı politika, kanunlar ihtilafı alanında Topluluk nezdinde uyumlaştırılmış bir metin benimsenmesi için yürütülen müzakerelerde bile terk edilmiş değildir. Avrupa Ekonomik Topluluğu hemen sonra Sözleşmesel Borç İlişkilerine Uygulanacak Hukuk konusunda bir Konvansiyon kabul etmiştir. 1980 tarihli Roma Konvansiyonu, revize edilen Brüksel Konvansiyonu'na karşılık olarak, tüketici sözleşmelerine uygulanacak hukuk konusunda birtakım koruyucu hükümler benimsemiş bulunmaktadır²⁷. Brüksel Konvansiyonu, Roma Konvansiyonu ile birlikte Avrupa kanunlar ihtilafı sistemini oluşturmaktadır. Buna göre bu iki metin, tüketici sözleşmeleri alanında gelişmiş, kapsamlı ve sistemli bir koruyucu kanunlar ihtilafı kuralları yaratımının mihenk taşlarıdır.

20. yüzyılın sonlarına gelindiğinde, elektronik ticaretin bir iş modeli olarak ortaya çıkması sonucunda elektronik ticaretin daha düşük maliyetli, elverişli ve uluslararası olma özellikleri sınır aşan tüketici işlemlerinde patlama yaşanmasına vesile olmuştur. Böylece e-ticarete tüketicilerin korunmasına daha fazla özen gösterilmeye başlanmıştır. Avrupa Topluluğu zaman içinde bahsi geçen her iki Konvansiyonu da birer Avrupa Birliği belgesi haline getirerek; e-ticaretin daha da gelişmesi için ihtiyaç duyulan kesinlik ve etkinliğin temininde tüketici sözleşmelerine ilişkin kanunlar ihtilafı kurallarını yeniden düzenlemişlerdir.

Nitekim Brüksel Konvansiyonu'nda yer alan koruyucu hükümler, 01.03.2002 tarihinden itibaren Brüksel I Tüzüğü'nün²⁸ güncelleştirilmiş, daha sofistike bağlama kural-

²² Bu konuda bkz. Jenard, P. "Report on the Convention on Jurisdiction and the Enforcement of Judgements in Civil and Commercial Matters" (Jenard Report) [1979] OJ C59/1,33; Schlosser, P. "Report on the Convention on the Accession of the Kingdom of Denmark, Ireland and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland to the Convention on Jurisdiction and the Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters and to the Protocol on its Interpretation by the Court of Justice" (Schlosser Report) [1979] OJ C59/71,117.

²³ [1972] OJ L299/32, Arts. 13-15.

²⁴ Bu konuda bkz. Küçükalçın, A. (2004) "Brüksel I. Tüzüğü'nde Tüketici Akitlerine İlişkin Milletlerarası Yetki" TBB Dergisi, 55, 332-359.

²⁵ Bertrand v. Ott, Case 150/77 [1978] ECR 1431, para 21.

²⁶ Schlosser Report, 117.

²⁷ [1980] OJ L 266/1, Art.5.

²⁸ Regulation (EC) No. 44/2001 of 22 December 2000 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters [2001] OJ L12/1, Arts 15-17.

lariyla ikame edilmiştir²⁹. Yine Roma Konvansiyonu'nun koruyucu kanunlar ihtilafı kuralları da Danimarka dışındaki üye ülkelerde 17.12.2009 tarihinden itibaren geçerli olacak şekilde Roma I Tüzüğü³⁰ ile ikame edilmiştir. Böylelikle her iki düzenlemenin de elektronik ticaretin gelişen ihtiyaçlarına uygun olarak tüketicilerin korunmasını kapsamına alması ve bağlama kurallarının modernize edilmesi temin edilmiştir. 10.01.2015 tarihinden itibaren Brüksel I Bis Tüzüğü, Brüksel I Tüzüğü'nün yerini almıştır. Bununla, e-ticaretin sadece iç tüketici pazarını canlandırmakla kalmayıp, tüketici işlemlerini küreselleştirdiği gerçeği göz önünde tutularak; tüketicilere hâlihazırda sağlanan korumanın, bunların üçüncü ülkelerde yerleşik işletmelerle yaptıkları işlemlere teşmili sağlamıştır³¹.

Avrupa'da yürürlüğe konulan mevzuatın dünyanın geri kalanı üzerinde etkisi büyük olmuştur. Bu bakımdan sarf edilen çabalar sadece Avrupa Birliği'ne üye olan ülkelerde değil, ama aynı zamanda Avrupa Birliği üyesi olmayan ülkelerde de sonuç göstermiştir. Buna göre; tüketici sözleşmelerine ilişkin kanunlar ihtilafı kuralları iki grup altında kategorize edilmektedir: koruyucu model ve nötr model. Her ne kadar, göreceli de olsa daha az sayıda ülkenin koruyucu modeli benimsediği söylenebilirse de; dünyada giderek artan sayıda ülkenin koruyucu modeli benimseme eğiliminde olduğu görülmektedir.

Gitgide daha fazla Avrupa Birliği üyesi olmayan ülke giriştikleri kanun reformlarıyla Avrupa modelini izleyerek iki taraflı sözleşmelerde zayıf tarafların korunmasını sağlayan özel hükümleri kendi geleneksel bağlama kurallarına başarıyla eklemekte yahut bunun için hazırlık yapmaktadır. Mesela ülkemizde 12.12.2007 tarihinde yürürlüğe konulan 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun (MÖHUK) gibi.

Gerçekten MÖHUK'ta zayıf tarafın korunmasına ilişkin düzenlemelere yer verildiği görülmektedir. Tüketicinin korunması kanunlar ihtilafı (m.26) ve Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi (m.45 ve m.47/2) olmak üzere iki noktada önem taşımaktadır. Buna göre; MÖHUK'un 26. maddesinde bu konuda özel bağlama kuralları tespit edilerek, tüketicilerin mutad mesken hukukundan mahrum kalmaması temin edilmiştir. Bu bakımdan Türk hâkiminin öncelikli görevi, önündeki uyuşmazlığa konu olan sözleşmenin bu hükümde tanımlanan 'tüketici sözleşmesi' kapsamında değerlendirilip değerlendirilmeyeceğine bakmaktır. Eğer ortada bir

tüketici sözleşmesi bulunduğu kanaat getiriyorsa, söz konusu hükümde düzenlenen özel bağlama kurallarını uygulayacaktır; getirmiyorsa o zaman sözleşmelere ilişkin genel bağlama kurallarına müracaat edecektir.

Bunun yanında, MÖHUK m. 45 tüketici sözleşmelerine ilişkin olarak milletlerarası bir yetki kuralı da öngörmektedir. Burada bu düzenlemenin hangi tüketici sözleşmeleri için geçerli olduğu belirlenirken, MÖHUK m. 26'ta tanımlanan tüketici sözleşmelerine atıf yapılması tercih edilmiştir. Böylelikle MÖHUK m. 26'nın kapsamının tayin edilmesi hem uygulanacak hukuk hem de yetki kuralları açısından önem arz eder bir hale gelmiştir³².

Birçok başka uluslararası ve bölgesel organizasyonun milletlerarası özel hukuk konvansiyonları tasarlarken Avrupa örneğinden ders aldığı dikkati çekmektedir. Nitekim 1979 yılında La Haye Milletlerarası Özel Hukuk Konvansiyonu'nun Özel Komisyonu bazı tüketici satışlarına uygulanacak hukuka ilişkin bir konvansiyon hazırlamasını gündemine almasına rağmen, bunun metninin kabulü ancak 1980 yılındaki 14. Oturum'da gerçekleşmiştir.

Bu Konvansiyon, hiçbir zaman yürürlüğe konmasa da, daha sonra hazırlanan birçok Konvansiyon' da tüketiciler ile iş erbabları arasında kurulan sözleşmelere kanunlar ihtilafında özel bağlama kuralları getirilmek suretiyle farklı muamele edilmesi gerektiği yönündeki fikir ağırlık kazanmıştır. Söz gelimi, Milletlerarası Mahkeme Kararlarına ilişkin Konvansiyon' un görüşmeleri esnasında koruyucu kural konulması temelli yaklaşım benimsenerek, 1999 tarihli ilk Taslak metnin kapsamına alınmıştır. Yine de söz konusu Konvansiyon' un son halinde yetki anlaşmaları, her iki tarafının da tacir olduğu işlemlere hasredilmiş bulunsu da; ilk Taslakta kabul gören bu ufak teşebbüs konunun (koruyucu kural konması) uluslararası gündemden henüz düşmediğinin bir kanıtıdır. Milletlerarası Özel Hukuk alanında Amerika kıtası ülkeleri arasında özel olarak düzenlenen Konferansların 7'incisinde Brezilya, tüketici sözleşmeleri konusunda özel bağlama kuralları öngören yeni bir Konvansiyon hazırlanması önerisinde bulunmuştur.

Bugün için, genel olarak nötr modeli benimseyen ülkelerde bile son yapılan düzenlemelere bakıldığında, bunların bazı koruyucu unsurları söz konusu düzenlemelere dahil ettikleri fark edilmektedir.

²⁹ Gillies, L.E. Electronic Commerce and International Private Law: A Study of Electronic Consumer Contracts (Rutledge: Markets and Law Series, 2008), 58.

³⁰ Regulation (EC) No. 593/2008 of the European Parliament and the Council on the law applicable to contractual obligations (Rome I) [2008] OJ L177/6, Art 6

³¹ Regulation (EU) No. 1215/2012 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters (recast) [2012] OJ L351/1, Arts 17-19.

³² Tarmar, Z.D. (2019) "Milletlerarası Özel Hukukta Tüketicinin Korunması" Public and Private International Law Bulletin, 39 (1), 325-356, 328 vd.

3. Genel Bağlama Kurallarının Tüketici Sözleşmelerine Uygulanmasında Karşılaşılan Güçlükler

a. İrade Muhtariyeti İlkesi ve Tarafların Pazarlık Güçlerinin Eşitsizliği

Milletlerarası özel hukukun genel kuralları “irade muhtariyeti” ilkesi üzerine inşa edilmiştir. Buna göre tarafların ihtilafa düştüklerinde yetkili mahkemeyi ve uygulanacak hukuku kendi hür iradeleriyle tayin etme hakkı bulunmaktadır. İrade muhtariyeti bu anlamda taraflara büyük ölçüde “belirlilik”, “öngörülebilirlik” ve “etkinlik” sunmaktadır.

Bununla birlikte, taraflar arasında eşit pazarlık gücünün bulunmadığı tüketici sözleşmeleri “irade muhtariyeti” ilkesini en basitinden tüketici nazarında tartışmalı hale getirmektedir. Şöyle ki; iş erbabı, basiretli bir tacir olan satıcının elinde tek taraflı olarak kendi hukuk ve mahkeme seçimini sözleşmeye derç etme imkânı bulunmaktadır. Bu imkân marifetiyle tüketicinin haklarının tümünden yok sayılması mümkün olduğu gibi, tüketiciye var olan en düşük korumanın temin edilmesi de mümkündür.

Bu sonuçlar satıcı nezdinde önceden arzu edilmiş olabileceği gibi, hiç düşünülmemiş (tesadüfi) de olabilir. Sözgelimi, satıcı tüketiciden yararlanma kastı bulunmaksızın sadece sözleşmeye kendi iş/ticari standartlarının konulmasını empoze etmiş olabilir. Bunun sonucunda tüketicinin zarar göreceği yönünde bir önyargının oluşması kaçınılmazdır³³. Oysaki satıcı daima kendi tabi olduğu, en iyi bildiği hukukun uygulanmasını istemektedir. Pek tabii bu hukukun tüketici nezdinde daha düşük bir koruma standardı temin etmesi adil olmayacaktır.

Bunun dışında, satıcı her zaman kendi ülkesinin mahkemelerini yetkilendirmek istemektedir ki; bu zaten tüketiciyi yabancı unsurlu ihtilaflar bakımından yurt dışında dava açmaya zorladığı için adil görünmemektedir.

Görüldüğü gibi; sınırsız bir irade muhtariyeti uluslararası ticarete tüketiciler için olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.

b. Milletlerarası Özel Hukukta Kullanılan ‘Bağlantılar’

Geleneksel milletlerarası özel hukuku, uygulanacak hukuk ile yetkili mahkemeyi somut ihtilaf ile belirli bir hukuk düzeni arasında mevcut olan bağlantılar vesilesiyle tayin eder. Buna göre, milletlerarası özel hukukun kullandığı objektif bağlama noktaları somut ihtilafla arasında maddi ve gerçek bağlantılar bulunan ülkenin mahkemelerinin yetkili kılınarak, hukukunun uygulanması gibi makul sonuçlara

³³ Nygh, P. *Autonomy in International Contracts* (Oxford:Oxford University Press, 1999), 140.

ulaşılmasında yardımcı olur. Bununla birlikte, bu türden makul sonuçlar özellikle tüketici sözleşmelerinde daima sözleşmenin karşı tarafında bulunan tacirlerin hukukunun uygulanması anlamına geldiği için genel olarak tüketicilerin zararına olmaktadır.

Sözgelimi, Roma I Tüzüğü'ne göre, sözleşme ile en yakın irtibatlı hukuk, satıcı veya hizmet sağlayıcısının mutad meskeni ya da sözleşmenin karakteristiği olan edimi ifa edecek tarafın sözleşmenin yapıldığı sıradaki mutad meskeni hukukudur ki; bu da bizi doğrudan tüketici ile sözleşme yapan tacir/iş erbabının mutad meskeni hukukunun uygulanması sonucuna götürür.

Sözleşme ile en yakın irtibatlı hukuk, bütün bağlantı noktalarının ağırlıklarının iyice tartılıp dengelenmesi suretiyle tayin edilse bile, bu hukukun ilgili işletmeyle daha çok bağlantısı bulunan hukuk olması sonucu değişmeyecektir. Dolayısıyla nötr veya objektif (genel) bağlama kurallarının tatbikinin tüketici sözleşmelerinde başarılı olma ihtimali bulunmamaktadır.

c. Davalının Mahkemelerinin Yetkili Kılınması ve Tarafların Dava Etme Güçlerinin Eşitsizliği

Ülkelerin yetki kuralları arasındaki önemli farklılıklar bir yana bırakılırsa, bunların tek bir noktada uzlaştığı görülmektedir ki; o da davalının kendi ülkesinde dava edilmesine izin verilmesidir. Buna gerekçe olarak da; bir kişinin kendi ülkesinin mahkemeleri önünde kendisini savunma hakkından mahrum bırakılmasının adaletsiz olduğu düşüncesi gösterilmiştir. Geleneksel actor sequitur forum rei³⁴ düsturu da, davalının özellikle sınır aşan uyuşmazlıkları konu edinen yargılamaların en zayıf tarafı olduğu kabulünü destekler niteliktedir. Bu doğrultuda davacı istediği zaman, istediği yerde dava açma imkânına sahipken; davalının bu davayı kabul etmekten başka bir şansı yoktur. Bu bakımdan davalının mutad meskeninde dava açılmasının sağlayan genel yetki kuralları kulağa adil gelmektedir. Buna karşılık, actor sequitur forum rei düsturunun birebir tatbiki tüketici sözleşmeleri bakımından tartışmalı bir hale gelmektedir. Şayet tüketici davalı konumundaysa, bu düstur mükemmel bir sonuç vermektedir. Ancak, tüketicinin davacı konumunda olduğu hallerde, bu kural tüketiciyi sözleşme ilişkisi içinde bulundugu tacir/ iş erbabının ülkesinde dava açmaya zorlamaktadır. Tüketici, iş sahibine kıyasla finansal yönden daha zayıf, daha tecrübesiz ve daha az bilgi ve donanımlı olduğu için, aslin-

da dava açmakta daha isteksiz olan taraftır. Birçok durumda, tüketicilerden yabancı bir ülkede dava açmalarını beklemek, onların adalete erişim hakkını ellerinden almakla eşdeğerdir. Böyle bir durumda da actor sequitur forum rei düsturunun uygulanmasını talep etmek hiç de anlamlı değildir.

d. Forum Non Conveniens

Bazı yetki kuralları, somut olay temelinde adalet ve hakkaniyete ulaşmak üzere tasarlanmıştır. Forum non conveniens takdir yetkisine alan tanıyan bir yargılama sistemi içerisinde, yargılama sonucunda adaletin gerçekleşmesini sağlayan bir vasıta olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu vasıta, ezici veya baskıcı bir yetki karşısında tüketicileri korumakta etkili bir sonuç yaratmamaktadır. Forum non conveniens doktrini esas itibarıyla tüketicilerin zayıf pazarlık ve dava etme güçleriyle çok fazla ilgilenmeden ilgili ihtilafın ağırlık merkezinde yer alan bir mahkeme tayinine odaklanmaktadır³⁵. Bu kapsamda tüketici yabancı bir işletmeye karşı kendi ülkesinde dava açtığı vakit; söz konusu işletmenin mahkemeyi forum non conveniens doktrini kullanmak suretiyle asıl yetkili mahkemenin (doğal hâkim) başka bir ülkede olduğunu iddia ederek kendi yetkisizliğini kabule zorlaması mümkündür³⁶. Diğer yandan tüketicinin finansal açıdan sözleşmenin zayıf tarafı olması, onu başka bir ülkede dava açma imkânından yoksun bıraksa bile, hâkimin zorunlu olarak bunun tüketicinin adalete erişim hakkını ihlal edebileceği sonucuna varmasında etkili olmamaktadır³⁷. Buna karşılık, bir işletme tüketiciye karşı kendi ülkesinde dava açtığında, tüketicinin mahkemeye kendi yerleşim yeri veya mutad meskenindeki mahkemelerin daha yetkili olduğunu kanıtlaması nispeten daha da zor olacaktır. Burada işletmeler her zaman için ağırlık merkezi kendi ülkelerine oturan bağlantı noktalarının konumlandırılmasında daha aktif bir rol oynamaktadır.

e. Doğrudan Uygulanan Kurallar ve Kamu Düzeni

Milletlerarası özel hukukun gelişmesiyle birlikte, birçok ülke mahkemenin veya daha yakın irtibatlı üçüncü bir ülkenin doğrudan uygulanan kuralları ile kamu düzeni kurallarını, bunların yabancı bir hukukun uygulanması ihtimaline karşılık temel sosyal, ekonomik ve politik düzenlerini korumak maksadıyla uygulama yetkisini muhafaza etmiştir. Bu bakımdan bazı yorumcular doğrudan uygulanan kurallar ile kamu düzeni kurallarının tüketici sözleşmelerinde zayıf tarafı korumak için yeterli olduklarını dile getirmişlerdir³⁸.

³⁴ Yetkili mahkemenin davalının ikamet yeri mahkemesi olduğunu anlatan Latince hukuk terimidir.

³⁵ Harris, J. "Consumer Protection in Private International Law" in Property and Protection: Legal Rights and Restrictions (FMeisel and PCook, eds.) (Oxford:Hart Publishing, 2000), 245.

³⁶ Spiliada Matitime Co. v. Consulex Ltd. [1987] AC 460,474.

³⁷ Connelly v.RTZ Co.[1998] AC854,873.

³⁸ Sauveplanne, J. (1985) "Consumer Protection in Private International Law" Netherlands International Law Review, 32, 100.

Pek tabii, bu tarz bir argüman doğrudan uygulanan kurallar ile kamu düzeni kurallarının dar kapsamı göz önüne alındığında gerçek dışı kalmaktadır. Çünkü bu kurallar yalnızca ahlak, adalet ve kamu menfaatlerinin temini için önemli olan konularla meşgul olmaktadır. Bunun yanında, tüketici sözleşmelerinde pek çok konu doğrudan uygulanan kurallar ile kamu düzeni kurallarının kapsamına girebilecek kadar önemli sayılamaz. Bunlar daha ziyade tüketici menfaatlerinin korunmasına hizmet eder. Sonuç itibarıyla doğrudan uygulanan kurallar ile kamu düzeni kuralları tek başına tüketicilere ihtiyaç duydukları korumayı sağlamaya yeterli olmayacaktır.

IV. MİLLETLERARASI ÖZEL HUKUK VE ELEKTRONİK TİCARET

1. Genel Olarak

Elektronik ticaret (e-ticaret), geleneksel milletlerarası özel hukuk kurallarına birtakım yeni zorluklar getirmiştir³⁹. Ağların ağı olarak tanımlanan internet, ülkeler arasındaki coğrafi sınırları bütünüyle ortadan kaldırarak, yeni ve sınır tanımayan bir sanal piyasa yaratmıştır⁴⁰. Merkezileştirilmiş bu sistemde online veri mesajlarına erişim ve bunların transferinin yeterli kontrolü sağlanamamakta ve bu da aslında şirketlere ürün reklamlarının potansiyel hedefi olan her yerde tüm tüketicilerin erişimine açık olduğu, kısmen başıboş bir piyasa sunmaktadır.

Bu anlamda, siber piyasa herhangi bir hukuki düzenleme müdahalesiyle karşılaşmayan, sözleşme ilişkisine giren tarafların birbirlerinin gerçek kimliklerini -ve dolayısıyla geleneksel milletlerarası özel hukuk için son derece önemli olan yerleşim yerleri veya mutad meskenlerini- çoğunlukla bilmedikleri anonim özelliği haiz bulunmaktadır. Üstelik, e-ticaret online faaliyetlerin üzerinden yürütüldüğü adına İnternet Hizmet Sunucusu (İnternet Service Provider) denen bir vasıta ihtiva etmektedir. Milletlerarası özel hukukta bir bağlama noktası olan sunucunun statüsünün ne olduğu meselesi ise belirsizliğini korumaktadır⁴¹.

2. Sözleşme Taraflarının Kimliği ve Yersel Bağlantılarının Belirlenmesi

Taraflarının kimliğinin belirlenmesi ve bunların hukuken nerede bulunduklarının tespiti milletlerarası özel hukukta son derece önemlidir. Özellikle Türkiye gibi tüketici sözleşmeleri için özel koruyucu kuralların tesis edildiği ülkelerde her şeyden önce taraflar arasında akdedilen sözleşmenin gerçek bir tüketici sözleşmesi olup olmadığına karar verilebilmesi için; sözleşmenin her iki tarafının da kim olduğunun belirlenmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Ancak bu durum, e-ticarette ekstra zorluk yaratmaktadır.

Bir kere, e-ticaret, tüketici sözleşmeleriyle ticari sözleşmeler arasındaki belirgin farklılığı ortadan kaldırmıştır. E-ticaretin düşük maliyetleri, özellikle küçük ve orta büyüklükteki işletmeler açısından daha çekici olmakta ve onları küçük siparişlere teşvik etmektedir. Elektronik ticari sözleşmelerde ürünlerin miktarı ve değeri, geleneksel ticari sözleşmelere nazaran oldukça az olabilmektedir. Toptan satış işlemlerini online yürüten bir e-işletme, hem gerçek bir kişiden hem küçük bir şirketten sipariş alabilmektedir. Satıcı gözüyle olaya baktığımızda, işlemin kiminle yapıldığının artık bir önemi kalmamıştır. Dolayısıyla, sözü edilen iki işlem arasındaki fark, satıcı nezdinde açık değildir.

İkinci olarak, e-ticaret, profesyonel olarak satıcı olmayan birçok kişinin (aslında tüketici) online' da ikinci el ürünlerini satmasına olanak sağlamıştır. Bugün eBay, Amazon gibi İnternet'teki pek çok satış noktasında, bireysel satıcı ile ticari satıcı arasındaki ayrım muğlaktır. Alıcılar da çoğu zaman kiminle muhatap olduklarını bilmemektedir.

Üçüncü olarak, e-ticaretin mesafeli ve anonim yapısı, sözleşen tarafların gerçek kimliklerinin tespit edilmesi sırasında ilave zorluklar getirmektedir.

Dahası, e-ticaret taraflarının belirli bir ülkeyle olan yersel bağlantılarının tayini de oldukça zorlaşmaktadır⁴². Kanunlar ihtilafını konu edinen çeşitli konvansiyonlarda bu yüzden

³⁹ Bu zorlukları bir nebze gidermek üzere, OECD Konseyi Elektronik Ticaret Bağlamında Tüketicilerin Korunması için-bu konuda ilk uluslararası metin olan- 1999 tarihli Tavsiyesi' ni yayımlamıştır. Bu Tavsiye metni 24 Mart 2016 tarihinde yeniden gözden geçirilerek; bunun yeni trendlere uyum sağlayarak; tüketicilerin bugünün dinamik e-ticaret piyasasında karşılaştıkları yeni zorlukları gidermesi temin edilmiştir.

1998'de gerçekleştirilen "Sınırsız Dünya: Küresel Elektronik Ticaretin Potansiyelini Gerçekleştirilmesi" konulu OECD Bakanlar Zirvesi'nde yapılan çağrıya uygun olarak; 1999 Tavsiyesi genel olarak elektronik ticarette tüketicilerin korunmasına yönelik konuları ele almaktaydı. Bu konular arasında: satıcı şirket faaliyetleri ile reklamcılık kadar mal ve hizmet teminin adil ve şeffaf bir yapıya kavuşturulması ve muhtemel uyumsuzlukları giderici yeterli çözüm yollarının sağlanması, ödeme güvenliği, gizlilik ve eğitim bulunmaktadır.

2008'de "İnternet Ekonomisinin Geleceği" konulu OECD Bakanlar Zirvesi'nde bu defa 1999 Tavsiyesi' nin zamanın şartlarına uygun olarak yeniden incelenmesi çağrısı yapılmıştır. Akabinde, 2009'da Washington'da gerçekleştirilen Konferans'ta E-Tüketicilerin Desteklenmesi: İnternet Ekonomisi' nde Tüketici Korumasının Güçlendirilmesi konusu masaya yatırılmıştır. Burada OECD'nin Tüketici Politikaları Komitesi, yeni trend ve zorlukları gözden geçirerek, mobil ve online ödemeler, dijital içerikli gayri maddi malların satışı ve katılımcı e-ticareti tekrardan ele almıştır.

Bundan yaklaşık 10 yıl sonra OECD'nin yeni-gözden geçirilmiş-Tavsiyesi yayımlanmıştır. Bu Tavsiye 'de özellikle e- ticaretin rekabetçi fiyatlar arasında tüketicinin kapsamı genişleyen seçim hakkı ile kullanımı kolay ve daha güvenilir ödeme seçenekleri gibi tüketici dostu özelliklerinin yanında online piyasanın tüketiciler nezdinde yarattığı yeni riskler ortaya konulmuştur. Bu konuda bkz. OECD.Consumer Protection in E-Commerce [OECD Recommendation], (Paris: OECD Publishing, 2016)

⁴⁰ Kulezsa, J. International Internet Law (translated by M. Arent and W. Woloszyk) (London, New York:Routledge, 2012), 1.

⁴¹ Bu konuda daha fazla bilgi için bkz. Svantesson, DJB. Private International Law and the Internet, 4th Ed. (Wolters Kluwer,2021)

⁴² van der Hof, S. (2003) "European Conflict Rules Concerning International Online Consumer Contracts" Information &Communication Technology Law, 12, 165, 167.

sıklıkla tarafların kişisel (sübjektif) bağlama noktalarına (connecting factors) müracaat edildiği izlenmektedir.

Diğer yandan, sözleşme taraflarından birisinin diğerinin yerleşim yerini veya mutad meskenini bilmesi; ileride aralarında bir uyuşmazlık çıktığı zaman, hangi ülke mahkemelerinin yetkili olabileceğini ve hangi ülkenin hukukunun uygulanabileceğini anlayabilmesi bakımından önem arz etmektedir.

Bununla birlikte, karşı tarafın meskeninin nerede bulunduğunu öngörmekte doğruluğuna itimat edilen bilgiler; web sitesi alanı, e-posta adresi, IP (Internet Protocol) adresi ile karşı tarafın beyanıyla sınırlı olmaktadır. Buna göre web sitesi ile e-posta adresi pekâlâ yanlış olabilir yahut yanlış anlaşılmış olabilir. Mesela, İngiltere’de yerleşik (oturan) birisinin, Fransa’yı temsil eden “fr” kısaltmasıyla bir alan adı kaydettirmesi mümkündür.

Kimi web siteleri ile e-posta adresleri üst seviye ülke alan kodlarını (country code top level domains) kullanmak yerine daha geniş kapsamlı üst seviye alanları (generic top level domains) kullanmayı tercih etmektedir. Bu durum, diğer İnternet kullanıcılarına ilgili kullanıcının (potansiyel taraf) konumuyla ilgili herhangi bir ipucu vermemektedir⁴³.

Bu bakımdan IP adreslerinin bir tarafa not edilmesi bu gibi karışıklıkların bir nebze önüne geçse de, IP adresinin tanımlanması için alışılagelen teknoloji ve bilgi birikiminden çok daha fazlasına ihtiyaç bulunmaktadır. Normal kullanıcılar için IP adresinin tanımlanması mümkün olsa bile, bu bilgi onlara ilgili bilgisayarın konumundan daha fazlasını vermeyecektir. Bu da aslında karşı tarafın yerleşim yeri, mutad meskeni veya diğer sübjektif bağlama noktaları yerine aslında işlem sırasında bulunduğu yerin neresi olduğuna işaret eden bir bilgidir ibaret olmaktadır.

Son olarak, özgünlük ve doğruluğun derecesi asla tek başına karşı tarafın beyanıyla ölçülemez. Zaten sözleşme ilişkisine giren normal kişilerin yerleşim yeri veya mutad meskeni gibi hukuki kavramlar üzerine yeterli bilgisi olmadığından, onlardan sağlıklı bilgiler elde etmeyi beklemek hatalı olacaktır.

Her ne kadar bugün için bazı hukuk sistemlerinde faaliyetlerini elektronik ortamlarda yürüten şirketlerden İnternet kullanıcılarına gerçek kimlik ve işyerlerinin bulunduğu yeri açıkça beyan etmeleri talep edilse de; bu talep mevcut problemin ancak belirli bir kısmını çözmektedir.

Örneğin, Avrupa Birliği’nde yürürlükte bulunan E-Ticaret Direktifi (Yönerge) e-tedarikçinin gerçek ismini, coğrafi veya e-posta adresini ayrıntılı olarak kolay, doğrudan ve kalıcı yollarla diğer İnternet kullanıcılarıyla paylaşmasını istemektedir⁴⁴. Bununla birlikte, belirtmek gerekir ki; söz konusu Direktifin hükümleri yalnızca Avrupa Birliği sınırları içerisinde yerleşik e-tedarikçiler bakımından uygulama alanı bulabilecektir. Bu sebeple, Mısır’da yerleşik bulunan bir e-tedarikçinin hem kimliği hem konumu hala alıcılar nezdinde belirsiz kalmaktadır.

Diğer yandan alıcılara yönelik benzer bir talep söz konusu değildir. Bu sebeple, kimlik tanımlama problemi, işletmeler için devam etmektedir. İşletmeler sözleşme ilişkisi içine girdikleri kişinin (karşı taraf) gerçekten tüketici olup olmadığını bilmedikleri gibi, bunun yerleşim yeri veya mutad meskeninin hangi ülkede bulunduğunu da kestirememektedir⁴⁵.

Son olarak alıcıların çoğu, özellikle gayri maddi mal olarak tanımlanabilecek dijital ürünlerin sağlanmasını konu edinen sözleşmelerde, sipariş vermeden önce tedarikçinin kimliği ve konumunu araştırma zahmetine katlanmamaktadır.

3. Faaliyetlerin Konumlandırılması

Faaliyetlerin yapıldığı yer, geleneksel kanunlar ihtilafı kurallarında önemli bir bağlama noktası olarak göze çarpmaktadır. Yetkili mahkeme ile uygulanacak hukukun taraflarca tayin edilmediği milletlerarası sözleşmelerde, mahkeme bunları bizatihi ilgili kanunlar ihtilafı kuralları çerçevesinde sözleşmenin kurulduğu yer, sözleşmenin ifa yeri, sözleşme ihlalinin yapıldığı yer, sözleşmenin kurulması için hazırlık faaliyetlerinin yürütüldüğü yer, reklamın yapıldığı yer gibi birtakım faaliyetleri konumlandırmak suretiyle belirleyecektir. Geleneksel ticarete bu türden faaliyetlerin konumlandırılması zaten zorken, şimdi dijital ticarete bu işler iyice zorlaşmış görünmektedir.

⁴³ Bu konuda daha detaylı bilgi için bkz. Black, W. “The Domain Name System” in Law & Internet: A Framework for Electronic Commerce (L. Edwards and C. Waelde, eds.) (Oxford Hart Publishing, 2000), 125.

⁴⁴ Directive 2000/31/EC of the European Parliament and of the Council of 8 June 2000 on certain legal aspects of information society services, in particular electronic commerce, in the Internal Market (E-Commerce Directive) [2000] OJ L178/1, Art 5(1) .

⁴⁵ Burada belki birkaç yıldır yürürlükte bulunan ve kısaca PSD2 olarak da bilinen İkinci Ödeme Hizmetleri Direktifi’nden bahsetmek faydalı olabilir. Zira anılan Direktif,

Avrupa Birliği ve Avrupa Ekonomik Alanı’ndaki ödeme hizmetlerini düzenlemektedir. Buna göre, Direktifin asıl amacı ödeme hizmetlerinde tüketicilere üst düzey koruma temin eden daha güvenli ve yenilikçi bir çerçeve oluşturmaktır. PSD2’ nin öne çıkan hükümlerinden birisi; elektronik ödeme süreçlerinde müşterilerin gerçek kimliğinin tanımlanmasını kolaylaştırıcı düzenlemelerin de içinde bulunduğu bir dizi güvenlik talebine ilişkin olmaktadır. Burada mal ve hizmet satın alımlarında kullanıcının özellikle gerçek kimliğinin tanımlanması ödeme işleminin bir parçası olarak tasarlanmıştır. Diğer bir deyişle, online ödeme safhasına geçmeden önce müşterilerden gerçekte kim olduklarını kanıtlamaları talep edilmektedir. (Isadora Werneck. “European Union: Strong Customer Authentication (SCA) Rules: What Is Expected From E-commerce Platforms?” (20 January 2023) at Mondaq [website] <<https://www.mondaq.com/dodd-frank-consumer-protection-act/1273256/strong-customer-authentication-sca-ru>

Bir kere, online' da yapılan tek bir faaliyet, çok çeşitli ülkelere hızla yayılabilen karmaşık olaylar silsilesine yol açabilmektedir. Mesela tek bir web sayfasında yayımlanan reklama, İnternet bağlantısının açık olduğu ve herhangi bir teknik blokajın bulunmadığı bütün ülkelerde erişilmesi mümkündür.

İkinci olarak, e-ticaretin mesafeli olma özelliği, fiziki olarak başka ülkelerde yerleşik bulunan tarafların bir araya gelmelerine olanak sağladığı için, olayın aslında meydana geldiği yerin tayini sanıldığı kadar kolay olmamaktadır.

Üçüncü olarak, elektronik ajanlar gibi günümüzde büyük ölçüde kabul gören e-ticaret programları, faaliyetlerin koordinatlandırılmasında ilave zorluklar yaratmaktadır. Burada hangi faaliyet yeri dikkate alınacaktır? Faaliyetten sorumlu olan kişinin bulunduğu yer mi; yoksa söz konusu faaliyet üzerinde etkisi olan elektronik ajanın bulunduğu yer mi tercih edilecektir⁴⁶.

Dördüncü olarak, e-ticaret tek bir faaliyeti her biri farklı ülkelerde gerçekleşen birden fazla kısma ayırmaktadır. Mesela, bir şirketin ürününü tüketiciye e-posta yoluyla ilettiğini düşünelim. Bu e-posta aslen tüketicinin posta kutusunun sunucusunda depo edilmektedir. Bu sunucunun A ülkesinde bulunduğunu farz edelim. Tüketici bunu B ülkesinde bulunan kendi bilgisayarına yükleyecektir. Tüketicinin bunu doğrudan açmayıp, aynı zamanda dijital ürünü kullanacağı C ülkesine götürdüğü dizüstü bilgisayarında (laptop) açma ihtimali de bulunmaktadır. Ya da tüketici birden çok e-posta adresine sahip olsun ve uygunluk durumuna göre tüketici D ülkesinde bulunan sunucuda konumlanan e-posta adresini diğer e-posta adreslerinden gelen mesajları indirmekte kullansın. Böyle bir durumda, tüketiciye giden e-posta ilk olarak A ülkesinde depolanıyor ve daha sonra D ülkesine transfer edilerek burada tekrar depo ediliyor. Dolayısıyla, bu örnekte olduğu gibi kimi durumlarda tek bir faaliyeti bağlama noktası olarak kullanmak, yetkiyi çoklaştıracığından bir fayda sağlamamaktadır.

4. Sunucunun Statüsü

İnternetin kullanıcılar arasındaki iletişimi kolaylaştıran bir vasıta olarak faaliyet gösteren bir sunucu olmaksızın çalışması mümkün değildir. Sunucu web sitelerini, e-posta kutularını ve ilgili veri mesajlarını muhafaza etmekte kullanılan bir bilgisayardır. Sunucu, e-ticarette önemli bir rol oynar. Sunucu, e-işletmenin bütün dijital ürünlerinin toplandığı bir depo vazifesi görmektedir. Sunucu öyle bir yerdir ki, bütün online mağazalar fiziken burada konumlanmıştır; ilgili dijital nesnenin buradan dağıtımı yapılır ve tarafların elektronik ajanları burada bulunmaktadır.

Buna rağmen, sunucunun statüsünün ne olduğu halen belirsizdir. Bir yandan, bütün İnternet işlemleri sunucu üzerinden gerçekleştirildiği için sunucunun elektronik işlemlerde oynadığı rolün önemi teslim edilmektedir. Ama diğer yandan, teknik yönden bir hayli önemli sayılan rolün, milletlerarası özel hukukta maddi bir karşılığının olup olmadığı konusu net değildir. Nitekim birçok davada, sunucunun asıl işlemle olan bağlantılarının tesadüfi ve yüzeysel olduğu kayıt altına alınmıştır. Bu doğrultuda, sunucunun geleneksel ticarete teleks gibi bir iletişim vasıtası olmanın ötesinde bir işlevi yoktur.

Bu ve benzeri düşünceler, esas itibarıyla milletlerarası özel hukukta yetkili mahkeme ve uygulanacak hukuk tayin edilirken sunucunun bulunduğu yere çok da itibar edilmemesini temin etmektedir. Bir işletme sıklıkla kullandığı sunucuyu değiştirebilir veya ticari faaliyetlerinde birden fazla sunucu da kullanabilir. Örneğin, bir sunucuyu kendi web sitesini barındırması için kullanırken; bir başkasını süratle, daha fazla tüketiciye ulaşmak amacıyla ikiz site (mirror site) olarak kullanabilir. Yine bir işletme birinci sunucuyu kendi web sitesini barındırması için kullanırken; ikinciye sipariş ve ödeme alımlarında, üçüncüyü dijital ürünlerin depolanması ve yüklenmesinde kullanabilir.

Sonuç itibarıyla, web sitesini barındıran sunucu öylece, rastgele seçilmiş olabilir ve herhangi bir karar verme sürecinden bağımsız bir şekilde, sorumluluk almaksızın ve özerk bir yapıyı haiz olmadan sadece teknik destek sağlıyor da olabilir. Bu anlamda e-ticaret, sunucunun kanunlar ihtilafında yeni bir bağlama noktası tesisinde değerlendirilebilir değerlendirilemeyeceğini sorusunu gündeme getirmiştir.

5. Sözleşmenin Kurulması

E-ticaret, sözleşmelerin kurulmasında da birtakım yeni zorluklar getirmiştir. Buna göre; elektronik sözleşmeler sadece başka bir şekilde kurulmakla kalmaz; ama aynı zamanda bunların kurulması sırasında bambaşka bir usul takip edilir. Bu da söz konusu sözleşmelerin geçerliliği konusunda bazı şüphelerin oluşmasına neden olur.

Sözleşmenin geçerliliği kanunlar ihtilafı hukukunda son derece önemlidir; zira bu konu aynı zamanda tarafların yetkili mahkeme ve uygulanacak hukuka işaret ettikleri hükme de tesir etmektedir. Milletlerarası özel hukuk bakış açısından, sözleşmenin veya sözleşme hükümlerinin geçerliliğinin belirlenmesinde ya ihtilafçı yaklaşım benimsenecektir ya da yeknesak bir hukuk tesis edilmesi yaklaşımı benimsenecektir.

Bunlardan ilkinin benimsenmesi durumunda yaşanması olası en büyük zorluk; kanunlar ihtilafı kurallarının göster-

les-what-is-expected-from-e-commerce-platforms?email_access=on> Erişim Tarihi.23.01.2023) Pek tabii bu talep kanaatime göre müşterilerin gerçek birer tüketici (son kullanıcı) olup olmadıklarının anlaşılmasına etki eder gözükmemektedir.

⁴⁶ Bellia, A. (2001) "Contracting with Electronic Agents" Emory Law Journal, 50,1047, 1051.

diği hukuk sisteminin elektronik sözleşmeler konusunda güncellenmiş düzenlemelere sahip olmamasıdır. Çünkü böyle bir durumda, her iki tarafın rızası hilafına mevcut sözleşmenin mantıksızca geçersiz kılınması gibi bir ihtimal ortaya çıkmaktadır.

İkinci yaklaşımın benimsenmesi durumunda ise, elektronik sözleşmeleri idare edecek yeknesak bir (maddi) hukukun nasıl tesis edileceği konusu bir zorluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir an için, böyle bir hukukun tesis edilebildiğini düşünsek bile, bunun çeşitli ülkelerde tam bir uyumla uygulanması mümkün olabilecek midir?

6. Ara Değerlendirme

Toparlayacak olursak; e-ticaretin milletlerarası özel hukuk bakımından bazı ilginç ve alengirli konuları gündeme getirdiği açıktır. Yine de bu konudaki araştırmalar artık bir fantezi olmanın çok ötesinde bir gereklilik halini almıştır. Çok değil, 20. yüzyılın sonlarına doğru, e-ticaret bir “efsane” gibi algılanıyordu. E-ticaretin, önemi ve zorlukları özellikle Birleşik Devletler’deki bazı yorumcular tarafından fazlaca abartılmaktaydı. Bu yorumcular, e-ticaretin geleneksel hukuku ve bu arada milletler arası özel hukuku zayıflatacağı öngörüsünde bulunmuşlardı. Öyle ki bunlardan bazıları e-ticaretin fiziki dünya yerine, yalnızca sanal âlemde gerçekleştiğinden bahisle İnternet konusunun ayrıca ele alınmasını (internet-separatism) dahi teklif etmiştir. Bu tür bir bakış açısı, zorunlu olarak gerçek (fiziki) dünya ile sanal dünya arasında bir ayırım yaparak; İnternet için gerçek dünyanınkinden ayrı bir hukuk sistemi oluşturulmasını talep etmektedir. Aslında hiçbir öge gerçek dünyadaki varlığından bağımsız olarak İnternette suret gösteremez.

E-ticaret, birçok yönden geleneksel milletlerarası özel hukuka meydan okumuştur. Ama bu, milletlerarası özel hukukun bir işe yaramadığı ve lüzumsuz olduğu anlamına gelmez. Milletlerarası özel hukukun yapması gereken kendi yapısını bozmadan ama e-ticaretin beraberinde getirdiği zorlukları da hesaba katarak, yeni ihtiyaçlara cevap vermektir. Sözleşmelerin genel olarak belirli bir maddi malın veya kişisel bir hizmetin teslimine ilişkin olan edimleri örneğin değişmeden kalmıştır. Burada e-ticaret yalnızca sözleşmenin kurulmasında vasıtaları ve usulü değiştirdiğini görüyoruz; yoksa borçların ifasında herhangi bir değişiklik olmamıştır. Dolayısıyla ifa yeri offline (çevrimdışı-geleneksel) ticarettekiyle aynıdır. E-ticarette ödemeler, online ödeme sistemi aracılığıyla kredi kartı detaylarının temin edilmesiyle yapılmaktadır. Bu da aslında geleneksel ticarete yapılan alışverişlerde ödemenin kredi kartıyla gerçekleştirilmesinden farksızdır. Dahası, e-ticarette ödeme yeri de değişmemektedir. Bu ye-

rin alacaklının veya borçlunun yerleşim yeri olması tercihi yetkili hukuka bırakılmıştır. Son olarak, sözleşmenin ifa yeri tarafları arasında önceden tespit edilmişse; bu tespitin hukuken geçerli olması milletlerarası özel hukukun işini kolaylaştırmış olacaktır.

Sonuç itibarıyla, eğer bir e-ticari işletme, birlikte işlem gerçekleştirdiği satın alıcılardan işlem öncesi (daha sözleşme ilişkisi kurulmadan) kimlik bilgilerini açıklamalarını sağlayıcı adımları atarsa, karşı tarafın (sübjektif) yersel bağlantılarının tespitinde yaşanan belirsizlik ortadan kaldırılmış olur. Bu şekilde burada hata yapma olasılığı da tek farkı satıcının da kendi değerlendirmesini yaparken (satın) alıcının mutad mesken veya yerleşim yeri konusundaki beyanına cevap verme fırsatının bulunduğu geleneksel ticarettekiyle eşitlenir.

E-ticaret daha iyi anlaşıldıkça, bunun beraberinde getirdiği ve daha ziyade teknik nitelikli zorlukların, mevcut düzenlemeler üzerinde yapılacak ufak güncellemelerle aşılabileceği kanaati uyanmaktadır⁴⁷.

V. E-TİCARETTE TÜKETİCİ SÖZLEŞMELERİ VE MİLLETLERARASI ÖZEL HUKUK

1. Genel Olarak

E-ticarette akdedilen tüketici sözleşmeleri milletlerarası özel hukuk bakımından yeni konuları gündeme getirmiştir. Milletlerarası özel hukuk meseleleri, elektronik tüketici sözleşmelerinde daha da içinden çıkılmaz bir hal almıştır. Milletlerarası özel hukukta geleneksel olarak sözleşmenin zayıf tarafı olarak görülen tüketicilerin korunması hala temel bir ilke olarak muhafaza edilmektedir. Buna ek olarak, bazı özel hükümlerin e-ticarette uygulanabilmesi güncellenmesi de söz konusudur. Diğer yandan, tüketici sözleşmelerinin karakter özellikleri, e-ticarette bazı potansiyel çözümleri boşa çıkarmaktadır. Buna karşılık, e-ticaretin sui generis yapısı da tüketici sözleşmelerinde kullanılan bazı etkili yöntemleri tartışmalı hale getirmektedir.

2. İrade Muhtariyeti Çıkmazı

Her ne kadar, e-ticaret geleneksel milletlerarası özel hukuk kurallarını sözüm ona “işlevsiz” bir şekle soksa da; irade muhtariyeti, milletlerarası özel hukuk öğretisinin e-ticaret karşısında sapasağlam duran bir ilkesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Hatta bu ilkeye e-ticarette iltimas geçilmektedir. Zira irade muhtariyeti ilkesinin yardımıyla kimlik ve konum tanımlama gibi zorluklar ortadan kalkmaktadır.

⁴⁷ Tang, Z.S. Electronic Consumer Contracts in the Conflict of Law, 2nd. Edition (Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2015), 17-18.

Milletlerarası özel hukukta irade muhtariyeti ilkesinin yansımaları daha ziyade tarafların yetkili mahkeme ve uygulanacak hukuku bizzat tayin etme ihtimalinde görülür. Ancak, bu ilke tüketici sözleşmeleri gibi tarafların eşit pazarlık gücüne sahip olmadıkları sözleşmelerde tüketicilerin bütünüyle haklarından mahrum edilmesine kadar varan bazı haksız sonuçların ortaya çıkmasına da neden olmaktadır.

3. Hedef Alma

Geleneksel kanunlar ihtilafı kuralları tüketici sözleşmelerinde kullanışlı olmadığı için; Avrupa Birliği gibi bazı sistemlerde koruyucu ihtilaf kuralları getirilerek, tüketiciler için yetkili mahkeme yokluğunda, tüketicilerin kendi ülkesinin mahkemeleri ve uygulanacak hukuk yokluğunda ise tüketicilerin kendi ülkesinin hukuku yetkili kılınmıştır. Bu tür koruyucu kanunlar ihtilafı kuralları; şayet ticari işletmenin buna istinaden belirli bir ülkenin kurallarına tabi olacağı yönünde bir öngörüsü bulunmuyorsa, aksi yönde oluşan haklı beklentilerini boşa çıkartmaktadır. Burada tarafların menfaatlerini dengelemek yönünde benimsenecek normal yaklaşım, bazı tüketicileri korumaktan dışlayan bir kapsam oluşmasına neden olabilecektir. Çoğu davada, kapsam ticari işletmenin faaliyetleri çerçevesinde belirlenmektedir. Eğer ki işletme sadece belirli bir ülkedeki tüketicileri hedef almışsa; bu takdirde sözleşmeyi idare eden ülkenin (mad-di) hukuku ve yetkilendirdiği kendi mahkemesinin koruyucu hükümlerine tabi olacaktır.

Asıl mesele, e-ticarete "hedef alma"nın (targeting) nasıl karara bağlanacağıdır⁴⁸. E-ticaretin uluslararası olma özelliği, web sitesinin internet erişimine açık olan her yerde erişimine müsaade etmektedir. Bunun "hedef alma" şeklinde yorumlanması hiç kuşkusuz bazı problemler yaratmaktadır. Bir an için e-posta yoluyla gerçekleştirilen işlemleri düşünelim. Burada işletmenin özellikle grup e-postaları söz konusu olduğunda gönderdiği iletinin hangi ülkelerde açıldığını mantiken önceden tam olarak bilebilmesinin imkânı yoktur. Zira e-posta adresleri bazı durumlarda alıcının mutad meskeni veya yerleşim yeri konusunda ya hiç bilgi vermemekte; ya da yanlış bilgi vermektedir.

VI. TÜKETİCİLERİN SINIR AŞAN ADALETE ERIŞİMİNDE YENİ TREND VE MİLLETLERARASI ÖZEL HUKUK

Son on yıllarda, tüketicilere sınır aşan koruma sağlama düşüncesi büyük bir gelişim göstermiştir. İlk aşamada, daha ziyade tüketicilere kendi ülkelerindekinden daha aşağı olmayan bir standartta koruma temin eden birtakım maddi

⁴⁸ Chen, Z. (2021) "Internet, consumer contracts and private international law: what constitutes targeting activity test? " Information and Communications Technology Law (Routledge:open access), 1-22.

haklar tesis edici düzenlemeler odağa konmuştur. Örneğin, Avrupa Birliği'nde önce koruyucu yetki ve uygulanacak hukuk kuralları yürürlüğe konurken; daha sonraları tüketicilerin sınır aşan işlemlerinde adalete erişimlerini kolaylaştırıcı güncellemeler yapıldığı görülmektedir.

Bunun yanında, Avrupa Birliği'nde yetkili merciler, yürürlüğe koydukları Düşük Miktarlı Talepler için Usuli Avrupa Düzenlemesi (European Small Claims Procedure Regulation), Avrupa İcra Emri Düzenlemesi (European Enforcement Order Regulation) ve Ödeme Emri Usulünde Avrupa Düzenlemesi (European Order for Payment Procedure Regulation) ile daha düşük meblağlı talepler için nispeten basitleştirilmiş, daha hızlı ve daha ucuz bir yargılamanın yapılmasını ve bu yargılama sonucunda verilen kararların rahatlıkla uygulanmasını hedeflemiştir.

Bütün bu çabalara rağmen, bugün hala pek çok tüketici ihlal edilen haklarına karşılık meydana gelen bütün zararlarını karşılayan etkin bir tazminattan mahrum kalmaktadır. Araştırmalar, tüketicilerin çok az bir kısmının tüketici dernekleri veya hakem heyetlerine başvurarak, haklarını yargı yoluyla aradıklarını göstermektedir. Pek tabii, bu durum Avrupa Birliği'nde hiçbir alternatif çözüm yolunun bulunmadığını göstermez. Nitekim Avrupa Konseyi'nin Ekim 1999'da Tampere'de gerçekleşen Zirvesi'nde özellikle sınır aşan tüketici uyuşmazlıklarında alternatif çözüm yollarının işletilmesinin hem AB hem ulusal politika yapıcılarının önceliği olduğu kayıt altına alınmıştır. Hatta bu kapsamda, Avrupa Komisyonu'nun 2 Tavsiye Kararı⁴⁹ bulunmaktadır.

Alternatif çözüm yollarının sınır aşan uyuşmazlıklarda umulan düzeyde etkinlik göstermemesi neticesinde, Ekim 2001'de Belçika başkanlığı sırasında EEJ-Net adı verilen bir pilot proje başlatılmasına karar verilmiştir. Bu kapsamda kurulan ağ ile tüketicilere sınır aşan ihtilaflarında diğer tarafa (tacir) karşı başvurabilecekleri mahkeme dışı alternatif yollarda ihtiyaç duydukları destek sağlanmaya çalışılacaktı. Proje, 8 üye devletin öncülüğünde, Norveç ve İzlanda'nın da katılımlarıyla start almıştı. 2002 yılı içinde geri kalan 7 üye devlet de bu projeye katılmışlardır. Proje, başlangıçta Komisyon ve üye devletler tarafından ortak fonlamayla yürütülmüştür. Hatta bu pratik işbirliği sonunda ortaya konulan kurallar bir uzlaşma metninde kayıt altına alınmıştır. Daha sonra, bu ağa katılan üyelerin kararıyla bu projenin uzatılmasına karar verilmiştir.

Yine de, bütün bu çabalar tek başına yeterli olamamış ve tüketicilerin mahkemelere bireysel erişimlerini kolaylaştırıcı bazı başka adımlar atılması gerekmiştir. Bununla birlikte, özellikle e-ticaretten kaynaklanan sınır aşıcı tüketici uyuş-

mazlıklarında gerçek dünyada yürütülen adli yargılamaların yetersizliğini gören Avrupa Birliği'ndeki mevzuat koyucular e-ticaretin kendine has özelliklerini de dikkate alarak uyuşmazlık çözümünde daha inovatif yöntemler geliştirmeye odaklanmıştır. Burada iki yaklaşım göze çarpmaktadır: Özel tazminat talepli kolektif yöntemlerin geliştirilmesi ile sınır aşan uyuşmazlık çözüm yöntemleri ve online uyuşmazlık çözüm hizmetlerinin geliştirilmesi.

Avrupa Komisyonu, 2007'den beri kolektif tüketici tazminatı üzerinde çalışmalarına devam etmektedir. Bu çalışmaların sonucunda 2013 yılında her bir üye devletin kendi ulusal kolektif tazminat mekanizmalarını oluşturmasını kolaylaştırıcı bir dizi ortak ilke benimsenmiştir. Avrupa Birliği mevzuat koyucuları aslında 1998 yılından beri alternatif uyuşmazlık çözüm yollarının önemini kavramışlardı. Bununla birlikte, Sınır Aşan Arabuluculuk Direktifi'nin yayımlandığı 2008 yılına kadar, ortaya etkili ve bağlayıcılığı yüksek bir metin çıkmamıştır. Bahsi geçen düzenlemeyi, Avrupa Birliği'nin 2013 yılında yürürlüğe koyduğu 2013/11 sayılı Tüketici Uyuşmazlıklarında Alternatif Çözüm Yolları AB Direktifi ile 2013/524 sayılı Tüketici Uyuşmazlıklarının Çevrimiçi Çözümüne İlişkin AB Tüzüğü takip etmiştir.

Zaman içinde, Avrupa Birliği'ndeki yetkili makamların odak noktalarını, sınır aşan ihtilaflarında tüketicilerin bireysel mahkeme erişimlerinin temininden; daha geniş kapsamlı bir uyuşmazlık çözüm sisteminin inşasına çevirdikleri gözlenmektedir. Bu sistem öyle bir sistemdir ki; sadece alışlageldik yargı yollarını değil; ama aynı zamanda mahkeme dışı uyuşmazlık çözüm yollarını kapsamına almaktadır. Burada hem bireysel hem kolektif (toplu) tazminat şemaları yer almaktadır. Bu sistemle uyuşmazlık çözüm yollarının hem online hem offline yürütülmesine olanak sağlanmıştır. Aslında tüketici uyuşmazlıklarının nispeten az değerli ve basit olgusal yapısıyla birlikte, kitlesel zarar verme olasılığı birlikte hesaba katıldığında; tüketicileri korumak ve tüketicileri koruma refleksi ile işletme etkinliğinden feragat etmeme dengesini kurmak yönünde bir yol izlenmesi doğru bir tercihtir.

Ancak burada milletlerarası özel hukuk açısından birtakım yeni zorluklar gündeme gelmektedir. Bir kere, her şeyden önce, e-tüketici sözleşmelerine yönelik kanunlar ihtilafı yalnızca bireysel adalete erişimde tarafların menfaatleri arasındaki dengeyi gözetici ve İnternetin beraberinde getirdiği teknik zorluklarla baş etmeye çalışan kurallara indirgenemez. Bunun dışında, milletlerarası özel hukukun inovatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinde nasıl uygulanacağı da son derece önemli olmaktadır. Özellikle de sınır aşan kolektif davalarda, yetkili mahkeme ve uygulanacak hukukun tayini ile bu dava sonucunda verilen kararların tanınması

⁴⁹ Bunlardan: 1998/257 sayılı Tavsiye kullanıcıların alternatif çözüm yollarına inançlarını artırıcı tutarlı ve güvenilir standartları teşvik ederken; 2001/31 sayılı Tavsiye alternatif çözüm yollarının tipki arabuluculukta olduğu gibi daha az resmi uzlaşma yöntemleri kullanmasını temin eden kuralları getirmektedir.

ve tenfizi gibi hususların gündeme gelmesi kaçınılmaz olmaktadır. Üstelik bütün bu hususların halli bireysel davalardakine kıyasla iyice karmaşık bir hal almaktadır. Alternatif ve online uyuşmazlık çözüm yöntemlerinde, bunlara ilişkin olarak taraflar arasında akdedilen anlaşmaların geçerliliği ve uygulanabilirliği, usuli uygunluğu, bu usulü idare edecek hukukun ve esasa uygulanacak maddi hukukun tespiti ve son olarak uzlaşi kararları/ hükümlerin sınır aşan tanıma ve tenfizleri gibi konuların çözüme kavuşturulması gerekmektedir.

İkinci olarak, modern tüketici mevzuatının temel hedefi; uyuşmazlıkların çözümünde ekonomik yönden faydalı bir çerçeve oluşturmaktır. Milletlerarası özel hukukun da bu hedefle uyumlu hareket etmesi beklenmektedir. Ancak yapılan araştırmalar da göstermiştir ki; milletlerarası özel hukukun bunun için kullandığı dogmatik ve teoriye dayalı araştırma yöntemlerini terk ederek; tüketicilerin adalete etkili erişimlerinin temininden tutun da; ulus ötesi bir e-piyanın yaratılması sürecine kadar milletlerarası özel hukukun gerçek dünyada test edilmesine imkân tanıyan sözelimi ekonomik ve davranışçı analizler gibi yeni araştırma yöntemleri benimsemesi gerekmektedir.

Son olarak, her ne kadar bugün için mahkemelere taşınan e-tüketici sözleşmelerinden doğan ihtilafların sayısı nispeten az olsa da; bu durum milletlerarası özel hukukun bireysel tüketici yargılamalarındaki değerinin düşük olduğunu iddia etmek için yeterli değildir. Yine de devre mülk, tatil paketi, uzaktan eğitim, kredili satış, aşırı pahalı/lüks malların satışına ilişkin sözleşmelerin, uyuşmazlığın yüksek meblağlı olduğu düşünüldüğünde mahkemeye taşınması daha olasıdır. Avrupa Birliği'nde örneğin uzun uçuş iptallerine yönelik taleplerin kanıtlanması daha kolay olduğundan, bunlara karşılık makul bir tazminatın ödenmesi garanti edilmektedir. Tüketiciler de sonuç alabileceklerine inandıkları bu gibi davaları mahkemeye taşımak konusunda daha istekli davranmaktadır. Daha da önemlisi, bir hukukun değerliliği veya değersizliği, sadece dava sayısı ile ölçülemez. Buna göre iyi bir hukuk sadece uyuşmazlık çözen hukuk değildir; ama aynı zamanda adil bir uygulama temin eden ve hatta uyuşmazlığı daha ortaya çıkmadan yok eden hukuktur.

Tüketici sözleşmelerine gelince; en iyi çözüm yolu hiç kuşkusuz tarafların aralarındaki ihtilafın çözümünde doğrudan temas kurabildikleri ve özellikle ihtilaf taraflarından ilgili şirketin tüketici şikâyetlerini adilane yollarla giderdikleri müşteri dostu politikalar benimsediği ihtimalde söz konusu olmaktadır. Pek tabii, şirketlerin tüketici politikaları kısmen kendi öz-düzenlemelerine, kar motivasyonlarına ve bu yönde maruz kaldıkları sosyal ve hukuki baskılara bağlı olarak

değişmektedir. Tüketicinin dava açma şansının bulunmadığı ya da ihtilaf kurallarının dava açmayı büsbütün zorlaştırdığı durumlarda, ticari işletmelerin tüketici taleplerine tatmin edici bir cevap vermesi elbette ki beklenemez. Tüketici yanlısı kanunlar ihtilafı kuralları dava edilme riskini arttırdıkça, işletmelerin mahkeme dışı uyuşmazlık çözüm yollarını temin eden iyi müşteri hizmetleri kurma motivasyonu da o denli artmaktadır. Koruyucu kanunlar ihtilafı kuralları bunun yanında tüketicilerin sınır aşan alışverişler yapma iştahını da kabartmaktadır. Çünkü tüketicilerin bununla en kötü ihtimalde bu alışverişlerden kaynaklanan uyuşmazlıklarını mahkemeye götürebilecekleri ve belirli bir tazminat alabilecekleri yönünde güvenleri tazelenmiş olmaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Metaverse'te tüketicilerin korunması milletlerarası özel hukuk bakımından daha başka zorluklara işaret etmektedir. Bugün için yüzer⁵⁰ (floating) Internet olarak tanımlanabilen Metaverse'ün mevcut Internet 2.0 'dan daha fazla katmana sahip olduğundan bahsetmiştik. Bu doğrultuda, söz konusu katmanların 2 katmanlı bir sisteme adaptasyonunda farklı senaryolar gündeme gelmektedir. Buna göre; Metaverse ya merkezileşmiş, tekli ya da merkezsizleştirilmiş çoklu bir yapıya kavuşacaktır.

İlk ihtimalde tek bir egemen gücün (bir devlet veya şirket topluluğu) kontrolündeki bir Metaverse'te; özellikle sınır aşan ticari işlemler bakımından, tüketicilerin korunmasını yeknesak uygulama kabiliyetini haiz bir konvansiyonla sağlamak daha kolay olabilecektir. Bu şekilde ihtilaf kurallarının dışlanması mümkündür.

İkinci ihtimalde ise Metaverse üzerinde artık tek bir egemen gücün varlığından söz edilemeyecektir. Burada devlet ve/veya şirketlerin birlikte egemen oldukları çoklu bir yapı karşımıza çıkmaktadır. Bu yapıda yeni iş yapma modelleri ve fırsatları kendiliğinden, kontrol dışı olarak sürekli artmaktadır. Dolayısıyla bu ihtimalde Metaverse'te tüketicilerin korunmasının ihtilaf kurallarını dışlayan tek bir konvansiyonla sağlanması mümkün gözükmemektedir. Bu bakımdan Metaverse'ün gerçek ile sanal dünyaları bir araya getiren hibrit yapısı da dikkate alınarak; burada belki hem geleneksel hem elektronik ticarete tüketicileri koruyucu bağlama noktalarının hep birlikte uygulanması en doğrusu olacaktır. Bu uygulamada söz konusu bağlantıların toplanması, yarıştirilmesi, kademeli veya seçmeli uygulanması gibi değişik çözüm alternatifleri de düşünülebilir.

Şu kadar ki; bugün için Metaverse'ün yapısı netleşmiş değildir. Bu bakımdan Metaverse'te tüketicilerin korunmasına yönelik özel kanunlar ihtilafı kurallarının oluşması için, Me-

⁵⁰ Burada floating kelimesi Türkçeye çevrilirken "sabit olmayan, hareketli" gibi ifadeler de kullanılabilir.

taverse'ün gelişimini tamamlamasını beklemek en mantıklısı olacaktır.

Son zamanlarda test amaçlı kullanıcıların hizmetine sunulan Chatgpt isimli yapay zekâya (open AI)⁵¹ göre; tüketicilerin Metaverse' te şimdilik korunmalarının yolu çeşitli tedbirlerin alınmasından geçiyor. Buna göre; her şeyden önce; Metaverse' te faaliyet gösteren şirketlerin tüketicilerin kişisel bilgilerini korumak üzere kendiliğinden sıkı kurallar benimsemesi gerekmektedir. İkinci olarak; bilgisayar korsanlığı, kimlik hırsızlığı ve diğer güvenlik ihlallerine karşı şirketlerin çok katı güvenlik tedbirleri alması yerinde olur. Bu tedbirler arasında şifreleme (encryption), çok faktörlü doğrulama (multi-factor authentication) ve diğer olağan yazılım güncellemeleri bulunmaktadır. Üçüncü olarak; şirketler zararlı veya uygunsuz içeriklerin paylaşımına engel olmak üzere, bu içeriği ortadan kaldırmaya ya da içeriğe erişimi önleyici açık kılavuzlar ve yöntemler geliştirmelidir. Dördüncü olarak; şirketler tüketicilerin şikâyetlerini ele alan, uyuşmazlıklarını çözen birimler oluşturarak tüketici haklarının korunmasını bizzat temin etmelidir. Son olarak; Metaverse' te faaliyet gösteren şirketlerin bu faaliyetlerini, bu faaliyetlerine veri koruma, veri gizliliği ve tüketici koruması gibi konularda uygulanacak hukuki düzenlemelere uygun olarak yürütmesi beklenmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar, Makaleler, Hukuki Metinler

Ball, M. The Meta-Verse: And How It Will Revolutionize Everything (Liveright 2022).

Bellia, A. (2001) "Contracting with Electronic Agents" Emory Law Journal, 50,1047.

Black, W. "The Domain Name System" in Law & Internet: A Framework for Electronic Commerce (L. Edwards and C. Waelder, eds.) (Oxford Hart Publishing, 2000).

Cavers, D. (1933) "A Critique of the Choice of Law Problem" Harvard Law Review, 47,173.

Chen, Z. (2021) "Internet, consumer contracts and private international law: what constitutes targeting activity test?" Information and Communications Technology Law (Routledge:open access), 1-22.

Cline, E. Ready Player One (Crown Publishers, New York 2011).

Cook, W. (1924) "The Logical and Legal Basis of the Conflict of Laws" Yale Law Journal, 33, 457.

Directive 2000/31/EC of the European Parliament and of the Council of 8 June 2000 on certain legal aspects of informa-

tion society services, in particular electronic commerce, in the Internal Market (E-Commerce Directive) [2000] OJ L178/1, Art 5(1).

Dwivedi, Y.K. et al.(2022) "Metaverse marketing: How the metaverse will shape the future of consumer research and practice" Psychology&Marketing (Wiley), 1-27. [Doi:10.1002/mar.21767]

Dwivedi, Y.K., Hughes, L., Ismagilova, E., Aarts, G., Coombs, C., Crick, T.&Williams, M.D. (2022) "Artificial Intelligence (AI): Multidisciplinary perspectives on emerging challenges, opportunities, and agenda for research, practice and policy" International Journal of Information Management, 57,101994.

Gillies, L.E. Electronic Commerce and International Private Law: A Study of Electronic Consumer Contracts (Rutledge: Markets and Law Series, 2008).

Harris, J. "Consumer Protection in Private International Law" in Property and Protection: Legal Rights and Restrictions (F. Meisel and P.Cook, eds.) (Oxford:Hart Publishing, 2000).

Hartley, T. "Consumer Protection Provisions in the EEC Convention" in Contract Conflicts (P. North, ed.) (Amsterdam: North-Holland Publishing, 1982).

Hill, J. Cross-Border Consumer Contracts (Oxford:Oxford University Press, 2008).

Hofsletter, R., de Bellis, E., Brandes, L., Clegg, M., Lamber-ton, C., Reibstein, D., Rohlfen, F., Schmitt, B. and Zhang, J.Z. (2022) "Crypto-marketing: How non-fungible tokens (NFTs) challenge traditional marketing" Marketing Letters, 33, 705-711.

Jenard, P. "Report on the Convention on Jurisdiction and the Enforcement of Judgements in Civil and Commercial Matters" (Jenard Report) [1979] OJ C59/1,33.

Joshua, J. (2017) "Information Bodies: Computational Anxiety in Neal Stephenson's Snow Crash" Interdisciplinary Literary Studies. 19(1), 17-47.

Küçükyalçın, A. (2004) "Brüksel I. Tüzüğü'nde Tüketici Akitlerine İlişkin Milletlerarası Yetki" TBB Dergisi, 55, 332-359.

Kozinets, R.V. (2022) "Immersive netrography: A novel method for service experience research in virtual reality, augmented reality and metaverse contexts" Journal of Service Management, 34 (1), 100-125.

mented reality and metaverse contexts" Journal of Service Management, 34 (1), 100-125.

⁵¹ <<https://chat.openai.com>> Erişim Tarihi. 08.02.2023.

Kulezsa, J. *International Internet Law* (translated by M. Arent and W. Woloszyk) (London, New York: Routledge, 2012), 1.

Mitchell, S. (1999) "Cross Border Disputes: To Sue or Not To Sue" *Consumer Policy Review*, 9(97).

North, P. (1990) "Reform, But Not Revolution" *Receuil des Cours*, 220 (1), 203.

Nygh, P. *Autonomy in International Contracts* (Oxford: Oxford University Press, 1999), 140.

OECD. *Consumer Protection in E-Commerce* [OECD Recommendation] (Paris: OECD Publishing, 2016).

Parcu, P.L., Innocenti, N. & Carrozza, C. *The Metaverse: technology, financing and economics*, Working Paper, RSC 2023/16 [Robert Schuman Centre for Advanced Studies: Centre for a Digital Society], 1-31.

Regulation (EC) No. 44/2001 of 22 December 2000 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters [2001] OJ L12/1, Arts 15-17.

Regulation (EC) No. 593/2008 of the European Parliament and the Council on the law applicable to contractual obligations (Rome I) [2008] OJ L177/6, Art 6.

Regulation (EU) No 1215/2012 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters (recast) [2012] OJ L351/1, Arts 17-19.

Sauveplanne, J. (1985) "Consumer Protection in Private International Law" *Netherlands International Law Review*, 32, 100.

Schlosser, P. "Report on the Convention on the Accession of the Kingdom of Denmark, Ireland and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland to the Convention on Jurisdiction and the Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters and to the Protocol on its Interpretation by the Court of Justice" (Schlosser Report) [1979] OJ C59/71, 117.

Stephenson, N. *Snow Crash* (Spectra: Bantam Spectra Book, 2000).

Svantesson, D.J.B. *Private International Law and the Internet*, 4th Ed. (Wolters Kluwer, 2021).

Tang, Z.S. *Electronic Consumer Contracts in the Conflict of Law*, 2nd. Edition (Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2015), 17-18.

Tarman, Z.D. (2019) "Milletlerarası Özel Hukukta Tüketicinin Korunması" *Public and Private International Law Bulletin*, 39 (1), 325-356.

van der Hof, S. (2003) "European Conflict Rules Concerning International Online Consumer Contracts" *Information & Communication Technology Law*, 12, 165.

Vitta, E. (1982) "The Impact in Europe of American 'Conflicts Revolution'" *AJCL*, 30(1), 9-12.

İnternet Kaynakları

<<https://chat.openai.com>> Erişim Tarihi. 08.02.2023.

<<https://www.chathamhouse.org/2022/04/what-metaverse>> Erişim Tarihi. 13.01.2023.

<<https://www.epo.org>> Erişim Tarihi. 08.01.2023.

<<https://exarta.com/blog/the-7-layers-of-the-metaverse>> Erişim Tarihi. 09.01.2023.

<<https://www.4ipcouncil.com>> Erişim Tarihi. 08.01.2023.

<https://www.mondaq.com/dodd-frank-consumer-protection-act/1273256/strong-customer-authentication-sca-rules-what-is-expected-from-e-commerce-platforms?email_access=on> Erişim Tarihi. 23.01.2023.

<<https://www.patentlawyermagazine.com>> Erişim Tarihi. 09.02.2023.

<<https://www.theverge.com/21077484/apple-tim-cook-ar-augmented-reality>> Erişim Tarihi. 15.12.2022

<<https://www.webberwentzel.com/News/Pages/legal-issues-in-the-metaverse-part-1.aspx>> Erişim Tarihi. 07.01.2023.

<<https://www.weforum.org>> Son Erişim Tarihi. 06.02.2023.

Yargı Kararları

Bertrand v. Ott, Case 150/77 [1978] ECR 1431, para 21.

Connelly v. RTZ Co. [1998] AC 854, 873.

Spiliada Matitime Co. v. Consulex Ltd. [1987] AC 460, 474.

YARGITAY KARARLARI

T.C. YARGITAY 9. HUKUK DAİRESİ

Esas No 2022/8987

Karar No 2022/11600

Karar Tarihi 10.10.2022

02

Derleme/
Av. Ayşe Öykü Arslan
Av. Eylül Bayrak

\\ İşçilik alacakları davası

\\ İş sözleşmesinin devamsızlık nedeniyle feshi

\\ Feshin haklı nedene dayanmaması

İlgili Mevzuat 4857 sayılı İş Kanunu m. 25/II-g

ÖZET/Dava, işçilik alacakları istemine ilişkindir. 4857 sayılı Kanun'un 25. maddesinin (II) numaralı bendinin (g) alt bendinde, "işçinin işverenden izin almaksızın veya haklı bir sebebe dayanmaksızın ardı ardına iki işgünü veya bir ay içinde iki defa herhangi bir tatil gününden sonraki iş günü yahut bir ayda üç iş günü işine devam etmemesi" hâlinde, işverenin haklı fesih imkanının bulunduğu kurala bağlanmıştır. Dosya kapsamına göre, 4857 sayılı Kanun'un 25. maddesinin (II) numaralı bendinin (g) alt bendinde öngörülen devamsızlık şartlarının somut olay bakımından gerçekleştiğinin kabulü mümkün değildir. Davacının kıdem ve ihbar tazminatı taleplerinin kabulüne karar verilmesi gerekirken reddedilmesi hatalı olup bozmayı gerektirmiştir.

DAVA/Taraflar arasındaki alacak davasından dolayı yapılan yargılama sonunda İlk Derece Mahkemesince davanın reddine karar verilmiştir. Kararın davacı vekili tarafından istinaf edilmesi üzerine, Bölge Adliye Mahkemesince başvurunun esastan reddine karar verilmiştir. Bölge Adliye Mahkemesi kararı davacı vekili tarafından temyiz edilmekle;

kesinlik, süre, temyiz şartı ve diğer usul eksiklikleri yönünden yapılan ön inceleme sonucunda temyiz dilekçesinin kabulüne karar verildikten ve Tetkik Hâkimi tarafından hazırlanan rapor dinlendikten sonra, dosyadaki belgeler incelenip gereği düşünüldü:

KARAR/

Davacı İsteminin Özeti

Davacı vekili, müvekkilinin davalıya ait işyerinde ... operatörü olarak 13.01.2016-26.07.2018 tarihleri arasında aralıksız çalıştığını, sözleşmesinin davalı işveren tarafından haksız ve bildirimsiz olarak feshedildiğini, davacının 2017 yılının Kasım ayına kadar haftanın 7 günü üçlü vardiyalı sistemde 08.00-15.00, 15.00-23.00 ve 23.00-08.00 saatleri arasında çalıştığını, 2017 yılı Kasım ayından itibaren ise haftanın 5 günü 08.00-18.00 saatleri arasında çalıştığını, ancak bu dönemde haftanın en az 3 - 4 günü saat 21.00'e kadar süren fazla çalışmalar yaptığını, dinî bayramlar hariç bazı ulusal bayram ve genel tatil günlerinde çalışmasının devam

ettiğini, ancak bu çalışmaların karşılığı kanuna uygun olarak hesaplanmadığından eksik ödeme yapıldığını, yıllık izinlerinin kanunda öngörülen şekilde kullanılmadığını, karşılığında herhangi bir ödeme de yapılmadığını ileri sürerek kıdem ve ihbar tazminatları ile yıllık izin ücreti, fazla çalışma ücreti, hafta tatili ücreti ve ulusal bayram ve genel tatil ücreti alacaklarının davalıdan tahsiline karar verilmesini talep etmiştir.

Davalı Cevabının Özeti

Davalı vekili, davacının iş sözleşmesinin noter kanalıyla keşide edilen ihtarname ile haklı nedenle sona erdirildiğini, davacının aralıksız ve kesintisiz çalıştığı iddiasının doğru olmadığını, davacının süreklilik arz edecek şekilde raporsuz olarak işe gelmemesi nedeniyle 26.07.2018 tarihine kadar kesintisiz şekilde çalışmadığını, davacının çalışırken gereken dikkati göstermediğini, tüm çalışanlara sürekli ve düzenli olarak eğitim verildiği hâlde davacının dikkatsiz çalıştığını, sürekli olarak amirlerince uyarıldığını ancak dikkate almadığını, bu hususta tutanak düzenlendiğini, savunmasının alındığını, bu olayların sonrasında aralıklı olarak hastalanmaya başladığını, davacının sürekli olarak rapor almayı sürdüremediğini, bazen sözlü izinli, bazen raporlu olarak işe gelmediğini, en son şirketten 19.01.2018 tarihinde sadece o gün için izin aldığını, sonrasında bir daha da gelmediğini, bu sebeple müvekkil şirket tarafından 30.07.2018 tarihi itibarıyla noter aracılığıyla iş sözleşmesinin haklı nedenle sona erdirildiğini, davalıya ait işyerinde haftanın 7 günü çalışma yapıldığını ancak bu durumun tüm çalışanların sürekli olarak 7 gün 24 saat çalışmaları anlamına gelmediğini, bordrolarda tüm fazla çalışmaların gösterildiğini, davacının kendi isteği ve muvafakatiyle fazla çalışma yapmasının mümkün olduğunu, bir süre sonra davacının gönderdiği 26.....2018 tarihli ihtarname üzerine kendi isteği doğrultusunda davacıya fazla çalışma tanımlanmadığını, ulusal bayram ve genel tatil günlerinde yapılan çalışmalarda eksik ücret ödendiği iddiasını kabul etmediklerini, tüm ücret ödemelerinin banka kanalıyla yapıldığını, davacının ücret ödemelerini ihtirazi kayıtsız aldığını, davacıya verilen ücretlerin bordrolara yansıtıldığını, bunun dışında herhangi bir ödeme yapılmadığını savunarak davanın reddine karar verilmesini talep etmiştir.

Mahkeme Kararının Özeti

İlk Derece Mahkemesi'nin yukarıda tarih ve sayısı belirtilen kararı ile iş sözleşmesinin devamsızlık nedeni ile haklı nedenle feshedildiği, bu sebeple davacının kıdem ve ihbar tazminatına hak kazanmadığı, davacının yargılama sırasında celsedeki beyan ve açıklamaları dikkate alındığında ödenmeyen fazla çalışma, hafta tatili, ulusal bayram ve

genel tatil ücreti alacağının bulunmadığının, davacının kendi kabulünde olan 7 günlük yıllık izin ücreti alacağının dava açılmadan evvel ödendiğinin anlaşıldığı gerekçeleriyle davanın reddine karar verilmiştir.

İstinaf Başvurusu

İlk Derece Mahkemesi'nin yukarıda belirtilen kararına karşı süresi içinde davacı vekili istinaf başvurusunda bulunmuştur.

İstinaf Sebepleri

Davacı vekili istinaf dilekçesinde; davacının 19.07.2018 tarihinde işverenin onayı ve izniyle işyerinden ayrıldığını, somut olayda davacının işverenden 2 günlük yıllık izin aldığını, 2 günlük süre biter bitmez işe başladığını, dosya kapsamındaki tutanakların üçünün de davacı işe devam ederken şahitlere imzalatılarak tutulduğunu, kullanılan yıllık izin belgelerinin mahkemece celp edilmediğini ve mahkemeye de sunulmadığını, işverenin de kabulünde olduğu gibi izin verilen bir mesai gününün devamsızlık olarak kabul görmesinin hukuken mümkün olmadığını, tutanak tanıklarının dinletilmediğini, davacının fazla çalışma, hafta tatili ile ulusal bayram ve genel tatil ücreti alacaklarının reddinin de yerinde olmadığını, zira isticvap işleminin hukuken geçerli olmadığını, bir tarafın ancak kendi aleyhine olan vakıalar hakkında isticvap edilebileceğini; yoksa, kendi lehine olan vakıalar için isticvap edilemeyeceğini, ayrıca isticvap davetiyesinin hiç bir icap içermemesi, isticvabın hangi vakıalar hakkında olduğu belirtilmemesi karşısında isticvabın başlı başına usulsüz kabul edilmesi gerektiğini, davacı asılın hangi konuda ifadesine başvurulacağını bilmediği gibi vekil olarak kendilerinin dahi müvekkilinin ifadesinin hangi hususlarda alınacağını öğrenmelerinin isticvabın yapılacağı duruşmaya kadar mümkün olmadığını, usule bütünüyle aykırı olan bu sorgu karşısında ne diyeceğini dahi bilemeyen müvekkilin verdiği cevapların usule aykırı hükmün gerekçesi hâline geldiğini, henüz dava açılmadan evvel işçilik alacaklarını ihtarname ile talep eden işçinin hukuka aykırı isticvabı ile bir kısım alacaklarının ödendiği yönündeki beyanının hükme esas alınamayacağını, davalı taraf lehine mahkemece hükmedilen vekâlet ücretinin haksız olduğunu ileri sürerek İlk Derece Mahkemesi kararının kaldırılarak davanın reddine karar verilmesini talep etmiştir.

Gerekçe ve Sonuç

Bölge Adliye Mahkemesi'nin yukarıda tarih ve sayısı belirtilen kararı ile İlk Derece Mahkemesi'nin olay ve hukuki değerlendirilmesinde usul ve kanuna aykırılık bulunmadığı gerekçesiyle davacı vekilinin istinaf başvurusunun esastan reddine karar verilmiştir.

Temyiz Başvurusu

Bölge Adliye Mahkemesi'nin yukarıda belirtilen kararına karşı süresi içinde davacı vekili temyiz isteminde bulunmuştur.

Temyiz Sebepleri

Davacı vekili temyiz dilekçesinde; istinaf başvurusunda belirttiği gerekçelere ek olarak feshin 6 günlük hak düşürücü süre içinde yapılmadığını, dosya kapsamında bahsi geçen ibranamenin geçersiz olduğunu, mahkemece davacının isticvabı üzerine hemen celse esnasında bir hükme varılarak dinlenen tanıkların alacak kalemleri hususunda beyanlarının alınmadığını, her ne kadar tanıkların ilgili alacak kalemleri bakımından dinlenilmesi istenilse de bu hususların zapta geçirilmediğini, adil yargılanma ilkesinin ihlal edildiğini, davalının davacının 7 günlük yıllık izni olduğunu kabul ettiğini, buna göre devamsızlık yapılan günlerde davacının yıllık izin kullandığının kabul edilmiş sayılacağını ileri sürerek Bölge Adliye Mahkemesi kararının bozulmasını talep etmiştir.

Gerekçe

1- Tarafların iddia, savunma ve dayandıkları belgelere, uyumsuzluğun hukuki nitelendirilmesi ile uygulanması gereken hukuk kurallarına, dava şartlarına, yargılamaya hâkim olan ilkelere, ispat kurallarına ve temyiz olunan kararda belirtilen gerekçelere göre davacı vekilinin aşağıda yer alan (3) numaralı bendin kapsamı dışındaki temyiz itirazları yerinde görülmemiştir.

2- 4857 sayılı Kanun'un 25. maddesinin (II) numaralı bendinin (g) alt bendinde, "işçinin işverenden izin almaksızın veya haklı bir sebebe dayanmaksızın ardı ardına iki işgünü veya bir ay içinde iki defa herhangi bir tatil gününden sonraki iş günü yahut bir ayda üç iş günü işine devam etmemesi" hâlinde, işverenin haklı fesih imkanının bulunduğu kurala bağlanmıştır.

3- Somut olayda, davacı iş sözleşmesinin işveren tarafından 26.07.2018 tarihinde feshedildiğini iddia etmiştir. Davalı taraf ise davacının devamsızlık yaptığının tutulan tutanaklar doğrultusunda iş sözleşmesinin de devamsızlık sebebi ile haklı nedenle feshedildiğini savunmuştur. Dosyada yer alan 30.07.2018 tarihli ve 01650 sayılı "iş akdinin feshi ihtarı" başlıklı noter ihtarnamesinde "19.07.2018 tarihinde sabah işten 10.33'de hastaneye gitmek için izin almış ve şirketimizden ayrılmışsınız. Bunu takip eden 19.07.2018-20.07.2018-23.07.2018 tarihlerinde tanıklar huzurunda işyerine gelmediğiniz ekte sunulan belgeler ile tespit edilmiştir. Tarafınızdan herhangi bir rapor sunulmadığı gibi şirketimize herhangi bir mazeret ve izin talebinde de

bulunmadığınız tespit edilmiştir. Ekte sunulan bordroya göre temmuz maaşınız ekte sunulan dekontla tarafınıza ödenmiştir ve işinize bugün itibarıyla son verildiğini ihtaren bildiririm." yazılıdır. Sosyal Güvenlik Kurumu işten ayrılış bildirgesine göre 26.07.2018 tarihinde yapılan bildirim ile davacının aynı tarihte çıkışının verildiği görülmektedir. Dosya içerisinde 19.07.2018, 20.07.2018 ve 23.07.2018 tarihlerine ilişkin devamsızlık tutanakları yer almakta ise de davalı tarafça tutanak tanıkları dinletilmemiştir. Diğer taraftan davalı taraf davacının 19.07.2018 tarihinde yaptığı devamsızlığı da feshe gerekçe göstermiştir. Ancak davalı vekilinin cevap dilekçesindeki beyanı aynen; "... davacı, sürekli olarak rapor almayı sürdürememiş, en son şirketten 19.01.2018 tarihinde sadece o gün için izin almış, sonrasında bir daha da gelmemiştir. Müvekkil şirket ise akdi 30.07.2018 tarihi itibarıyla noterden ihtar etmek suretiyle, davacının iş akdini haklı olarak sona erdirmiştir." şeklindedir. Görüldüğü üzere 19.07.2018 tarihinde o gün itibarıyla davacının izinli olduğu davalının cevap dilekçesindeki ikrarı ile sabittir. Kaldı ki davacının 2018 yılı Temmuz ayı bordrosunda da toplam 21 gün ücret tahakkukunun bulunduğu görülmektedir. Dosya kapsamına göre, 4857 sayılı Kanun'un 25. maddesinin (II) numaralı bendinin (g) alt bendinde öngörülen devamsızlık şartlarının somut olay bakımından gerçekleştiğinin kabulü mümkün değildir. Davacının kıdem ve ihbar tazminatı taleplerinin kabulüne karar verilmesi gerekirken reddedilmesi hatalı olup bozmayı gerektirmiştir.

SONUÇ/ Açıklanan sebeplerle; temyiz olunan, İlk Derece Mahkemesi kararına karşı istinaf başvurusunun esastan reddine ilişkin Bölge Adliye Mahkemesi kararının ORTADAN KALDIRILMASINA, İlk Derece Mahkemesi kararının BOZULMASINA, peşin alınan temyiz karar harcının istek hâlinde ilgiliye iadesine, dosyanın kararı veren İlk Derece Mahkemesine, bozma kararının bir örneğinin kararı veren Bölge Adliye Mahkemesine gönderilmesine, 10.10.2022 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

T.C.YARGITAY 9. HUKUK DAİRESİ

Esas No 2022/10044

Karar No 2022/13134

Karar Tarihi 25.10.2022

\\ İşçilik alacakları davası

\\ İşe iade başvurusunun samimi olmaması

\\ İhtarname

İlgili Mevzuat 4857 sayılı İş Kanunu m. 21

ÖZET/Dava, işçilik alacakları istemine ilişkindir. İşçinin işe iade yönündeki başvurusu samimi olmalıdır. İşçinin gerçekte işe başlamak niyeti olmadığı hâlde, işe iade davasının sonuçlarından yararlanmak için yapmış olduğu başvuru geçerli bir işe iade başvurusu olarak değerlendirilemez. İşçinin süresi içinde işe iade yönünde başvurusunun ardından, işverenin daveti üzerine işe başlamamış olması hâlinde, işçinin gerçek amacının işe başlamak olmadığı kabul edilmelidir. Başka bir anlatımla, işçi işverene hiç başvurmamış gibi sonuca gidilmelidir. Bu durumda işverence yapılan fesih, 4857 sayılı Kanun'un 21. maddesinin 6. fıkrasına göre geçerli bir feshin sonuçlarını doğurur. Bunun sonucu olarak da işe iade davasında karara bağlanan işe başlatmama tazminatı ile boşta geçen süreye ait ücret ve diğer hakların talebi mümkün olmaz. Ancak, geçerli sayılan feshe bağlı olarak işçiye ihbar ve koşulları oluşmuşsa kıdem tazminatı ödenmelidir. Somut olay değerlendirildiğinde; davacının süresi içinde ihtarname ile işe başlamak için işverene başvuru yaptığı, söz konusu ihtarnamede davacı asılın gösterdiği adrese davalı işverence işe davet ihtarnamesinin gönderildiği, davacı

asılın bildirdiği adrese gönderilen ihtarnamenin davacının adreste tanınmadığı şeklinde açıklama ile bila tebliğ iade edildiği, davalı işverence bunun üzerine davacı vekiline e-posta gönderilmek suretiyle davacı işçinin işe davet edilmeye çalışıldığı ancak buna rağmen davacının usulüne uygun işe davet edilmediği ileri sürülerek işbu davanın açıldığı değerlendirildiğinde; bildirdiği adrese gönderilen işe davet ihtarını tebellüğ etmekten kaçınan davacının işe iade yönündeki başvurusunun samimi olmadığı anlaşılmış olup dava konusu alacakların reddine karar verilmesi gerekirken anılan hususlar gözetilmeksizin, eksik inceleme sonucunda yazılı şekilde hüküm tesisi hatalı olup bozmayı gerektirmiştir.

DAVA/Taraflar arasındaki alacak davasından dolayı yapılan yargılama sonunda İlk Derece Mahkemesince davanın kabulüne karar verilmiştir. Kararın davalı vekili tarafından istinaf edilmesi üzerine, Bölge Adliye Mahkemesince başvurunun esastan reddine karar verilmiştir. Bölge Adliye Mahkemesi kararı davalı vekili tarafından temyiz edilmekle; kesinlik, süre ve diğer temyiz şartları yönünden yapılan ön

inceleme sonucunda temyiz dilekçesinin kabulüne karar verilmiştir. Davalı vekilince temyiz incelemesinin duruşmalı olarak yapılmasının istenilmesi üzerine, işin duruşmaya tabi olduğu anlaşılmış ve duruşma için 25.10.2022 Salı günü tayin edilerek taraflara tebligat gönderilmiştir. Duruşma günü davalı ... Tic. ve San. A.Ş. vekili ile davacı vekili geldiler. Duruşmaya başlanarak hazır bulunan avukatların sözlü açıklamaları dinlendikten sonra duruşmaya son verildi. Tetkik Hâkimi tarafından hazırlanan rapor dinlendikten sonra dosyadaki belgeler incelenip gereği düşünüldü:

KARAR/

Davacı İsteminin Özeti

Davacı vekili dava dilekçesinde; müvekkilinin davalıya ait işyerinde Bölge Satış Müdürü olarak çalıştığını, sözleşmesinin geçerli neden olmaksızın işverence feshedildiğini, söz konusu feshin geçersizliği ile işe iadesine ilişkin ... Mahkemesi'nin 2014/1050 Esas sayılı dosyası üzerinden yapılan yargılamada müvekkilinin işe iadesine karar verildiğini ve işe iade kararının onanarak kesinleştiğini, müvekkili tarafından yasal süresinde işe başlamak için işverene başvuru yapıldığını ancak işverence müvekkili asıla işe başlaması için tebligat yapılmadığını, davalı işverence davacı vekili olarak kendilerine işçinin ...'da bulunan işyerinde işe başlayabileceğinin bildirildiğini, davalının bu bildirimimin usule uygun olmadığını, işverenin işe başlatma isteğini vekile değil asıla bildirilmesi gerektiği yönünde Yargıtay kararının bulunduğunu, müvekkilinin ...'de bulunan işyerinde çalışırken ...'da bulunan işyerinde işe başlatılmak istendiğini, işe davetin samimi olmadığını beyan ederek işe iade tazminatı, boşta geçen süre ücreti, kıdem tazminatı farkı, yıllık izin farkı, ihbar tazminatı farkı alacaklarının davalıdan tahsilini istemiştir.

Davalı Cevabının Özeti

Davalı vekili cevap dilekçesinde; davacının işe iade davasının kesinleşmesi üzerine 22.....2017 tarihli ihtarname ile işverene başvuru yaptığını, müvekkili tarafından yasal süresi içinde davacının 13.07.2017 tarihli cevabi ihtarname ile samimi olarak işe davet edildiğini, ihtarnamede davacının aynı unvan ile zam uygulanarak bulunan güncel ücret ve diğer tüm sosyal haklarıyla birlikte işe davet edildiğini, işyerlerinin 31.03.2016 tarihi itibarıyla tamamen kapatılmasına karar verildiğini, işyerinde işe başlaması nedeniyle davacının ulaşım, nakliye kira farkı gibi masrafların karşılanacağını bildirildiğini ancak gönderilen 13.07.2017 tarihli cevabi ihtarnamenin adreste tanınmadığı gerekçesiyle iade edildiğini, davacının işe davet ihtarını tebellüğ etmekten kaçındığından işe başlamada samimi olmadığını beyan ederek davanın reddini istemiştir.

Mahkeme Kararının Özeti

İlk Derece Mahkemesi'nin yukarıda tarih ve sayısı belirtilen kararı ile yapılan yargılama, toplanan deliller, müzekkere cevapları, tanık beyanları, bilirkişi raporu ve tüm dosyanın birlikte değerlendirildiği, buna göre davacının davalı işyerinde Bölge Satış müdürü olarak çalıştığı sırada sözleşmesinin feshedildiği, ... Mahkemesi'nin 2014/1050 Esas sayılı dosyası ile davacının işe iadesine karar verildiği, kararın Yargıtay 9. Hukuk Dairesinin 2016/14579 Esas 2017/9434 Karar sayılı ilâmı onanarak kesinleştiği, davacının davalı işyerinde 03.02.1992-30.11.2014 tarihleri arasında çalıştığı, fesihden önce ücretinin 13.408,00 TL brüt olduğu davacı tarafından işe başlatılmadığının iddia edildiği, davalı işverence ise davacı tarafın işe davete icabet etmediği yönünde savunma yapıldığı, davalı ...'de bulunan işyerinin tamamen kapatılması nedeniyle davacının zorunlu olarak ...'da bulunan işyerinde işe davet edildiği ancak davacının işe başlamadığına dair tutanaklarda imzası bulunan davalı tanıklarının davacıyı tanımadıkları ve davalı tarafça davacıya gönderilen işe davet ihtarnamesinin bila tebliğ iade edildiği, bu suretle işverenin davacıyı işe davetinde samimi olmadığı gerekçesiyle davanın kısmen kabulüne karar verilmiştir.

İstinaf Başvurusu

İlk Derece Mahkemesi'nin yukarıda belirtilen kararına karşı süresi içinde davalı vekili istinaf başvurusunda bulunmuştur.

İstinaf Sebepleri

Davalı vekili istinaf dilekçesinde; davacının çalıştığı işyerinde kendisine uygun pozisyon bulunmaması, ...'deki fabrika ve satış departmanları dahil organizasyon halindeki işyerinin 31.03.2016 itibarıyla tamamen üretime ve hizmete kapanmış olması ve gayri faal durumda olması nedeniyle, davacının ...'de başlatılabileceği işyeri ve pozisyon bulunmadığından buradaki işyerine davet edilemediğini, bu nedenle davacının ...'da Bölge Müdürü olarak çalışması için işyerine davet edildiğini, davacının ekonomik kaygıları, taşınma-ulaşım masrafları ile kira kaybı dahil masraflarının davalı şirketçe karşılanacağını ifade edildiğini, ancak davacının işe başlamayı kabul etmeyerek kötüniyetli olarak tazminat almak iradesinde olduğunu ortaya koyduğunu, davalı işverenin samimi bir şekilde davacıya teklif ettiğini, ancak davacının işe başlamakta samimi olmadığı için söz konusu işe daveti kabul etmediğini, bu nedenle işe iade davasında hükmedilen alacaklara hak kazanmadığını, aleyhe olan raporun ikinci seçeneğine göre hüküm kurulmasının hatalı olduğunu, hesaplamaların fahiş olarak yapıldığını, davacı tarafça usulsüz dilekçeyle miktar artırımı yapılarak davanın niteliğinin değiştirildiğini, davalı işverence tüm yasal yükümlülüklerin yerine getirildiğini, davacının söz

konusu alacaklara hak kazanmadığını ileri sürerek İlk Derece Mahkemesi kararının ortadan kaldırılarak davanın reddine karar verilmesi istemi ile istinaf yoluna başvurmuştur.

Gerekçe ve Sonuç

Bölge Adliye Mahkemesi'nin yukarıda tarih ve sayısı belirtilen kararı ile "Yargılamada ileri sürülen iddia ve cevaplar, toplanan deliller ve işverenlik kayıtları, hükme esas alınan bilirkişi raporu ve tüm dosya üzerinde yapılan inceleme neticesinde; davacının davalı işveren nezdinde Bölge Satış Müdürü olarak çalışırken iş akdinin davalı işverence geçerli olmayan nedenle feshedildiği, davacı tarafça davalı işveren aleyhine açılan işe iade davasında feshin geçersizliğine dair hüküm kurulduğu, bu kararın Yargıtay'dan onanarak kesinleştiği, davacının 03/02/1992-30/11/2014 tarihleri arasındaki kıdeminin 22 yıl 9 ay 27 gün olup, 4 aylık boşta geçen süre de eklendiğinde kıdeminin 23 yıl 1 ay 27 gün olduğu, 30/11/2014 tarihli 1.fesih dönemine ait davacı ücretinin brüt 13.408 TL, 13/07/2017 tarihli 2. fesih dönemine ait (farazi fesih) ücretinin brüt 17.788,88 TL olduğu, davalı tarafça davacıya ...'deki fabrikanın kapatılması nedeniyle ...'da iş teklif edildiği beyan edilmişse de; davalı şirketin fabrikasının ...'de hizmet vermeye devam ettiği (internet ortamında yapılan araştırmada davalı işverenin ...'deki üretim faaliyetlerine devam ettiği), buna rağmen davacıya daha önceden ...'de çalışırken davalı işverence ... ilinde çalışmasına yönelik olarak iş teklif edildiği, bu kapsamda davalı işverence yapılan işe davetin samimi olmadığı ve davacının işe iade davasında hükmedilen alacaklara hak kazandığı, İlk Derece Mahkemesi kararının Dairemizce de benimsenmiş maddi deliller ve hukuksal gerekçelere dayandığı anlaşılmakla tarafların karşılıklı iddia ve savunmalarına, dayandıkları belgelere, hukuki ilişkinin nitelendirilmesine, uyuşmazlığa uygulanması gereken hukuk kuralları ile incelenen İlk Derece Mahkemesi kararında yazılı gerekçelere göre, davalının sürdürdüğü itirazlar yerinde" bulunmadığı gerekçe gösterilerek davalı tarafın istinaf başvurusunun esastan reddine karar verilmiştir.

Temyiz Başvurusu

Bölge Adliye Mahkemesi'nin yukarıda belirtilen kararına karşı süresi içinde davalı vekili temyiz isteminde bulunmuştur.

Temyiz Sebepleri

Davalı vekili temyiz dilekçesinde; istinaf dilekçesinde ileri sürülen gerekçeleri tekrar ederek Bölge Adliye Mahkemesi kararının bozulmasını istemiştir.

Gerekçe

1- Tarafların iddia, savunma ve dayandıkları belgelere, uyuşmazlığın hukuki nitelendirilmesi ile uygulanması gereken hukuk kurallarına, dava şartlarına, yargılamaya hâkim olan ilkelere, ispat kurallarına ve temyiz olunan kararda belirtilen gerekçelere göre davalı vekilinin aşağıdaki (3) numaralı paragrafın kapsamı dışındaki temyiz itirazları yerinde görülmemiştir.

2- Dairemizin yerleşik kararlarında da belirtildiği gibi işçinin işe iade yönündeki başvurusu samimi olmalıdır. İşçinin gerçekte işe başlamak niyeti olmadığı hâlde, işe iade davasının sonuçlarından yararlanmak için yapmış olduğu başvuru geçerli bir işe iade başvurusu olarak değerlendirilemez. İşçinin süresi içinde işe iade yönünde başvurusunun ardından, işverenin daveti üzerine işe başlamamış olması hâlinde, işçinin gerçek amacının işe başlamak olmadığı kabul edilmelidir. Başka bir anlatımla, işçi işverene hiç başvurmamış gibi sonuca gidilmelidir. Bu durumda işverence yapılan fesih, 4857 sayılı Kanun'un 21. maddesinin 6. fıkrasına göre geçerli bir feshin sonuçlarını doğurur. Bunun sonucu olarak da işe iade davasında karara bağlanan işe başlatmama tazminatı ile boşta geçen süreye ait ücret ve diğer hakların talebi mümkün olmaz. Ancak, geçerli sayılan feshe bağlı olarak işçiye ihbar ve koşulları oluşmuşsa kıdem tazminatı ödenmelidir.

3- Bu açıklamalar doğrultusunda somut olay değerlendirildiğinde; İlk Derece Mahkemesince davacının işe başlamadığına dair tutanaklarda imzası bulunan davalı tanıklarının davacıyı tanımadıkları ve davalı tarafça davacıya gönderilen işe davet ihtarnamesinin bila tebliğ iade edildiğinden bahisle davalı tarafça işe davet hususunda samimi olunmadığı gerekçe gösterilerek dava konusu alacakların kabulüne karar verilmiştir. Davalının istinafı üzerine Bölge Adliye Mahkemesince davalı tarafça ...'de bulunan fabrikanın kapatılması nedeniyle davacıya ...'da iş teklif edildiğinin savunulduğu ancak davalı şirketin fabrikasının ...'de hizmet vermeye devam ettiği gerekçesi ile davalının işe davetinin samimi olmadığı sonucuna varılarak davalının bu yöndeki başvurusunun esastan reddine hükmedilmiş ise de davacının süresi içinde 22.....2017 tarihli ihtarname ile işe başlamak için işverene başvuru yaptığı, söz konusu ihtarnamede davacı asılın adres olarak gösterdiği "... Mahallesi ... Sokak No: ... İç Kapı No: ..." adresine davalı işverence 13.07.2017 tarihli işe davet ihtarnamesinin gönderildiği, davacı asılın bildirdiği adrese gönderilen 13.07.2017 tarihli ihtarnamenin davacının adreste tanınmadığı şeklinde açıklama ile bila tebliğ iade edildiği, davalı işverence bunun üzerine davacı vekiline e-posta gönderilmek suretiyle davacı işçinin işe davet

edilmeye çalışıldığı ancak buna rağmen davacının usulüne uygun işe davet edilmediği ileri sürülerek işbu davanın açıldığı değerlendirildiğinde; bildirdiği adrese gönderilen 13.07.2017 tarihli işe davet ihtarını tebellüğ etmekten kaçınan davacının işe iade yönündeki başvurusunun samimi olmadığı anlaşılmış olup dava konusu alacakların reddine karar verilmesi gerekirken anılan hususlar gözetilmeksizin, eksik inceleme sonucunda yazılı şekilde hüküm tesisi hatalı olup bozmayı gerektirmiştir.

SONUÇ/Açıklanan sebeplerle; temyiz olunan, İlk Derece Mahkemesi kararına karşı istinaf başvurusunun esastan reddine ilişkin Bölge Adliye Mahkemesi kararının ORTADAN KALDIRILMASINA, İlk Derece Mahkemesi kararının BOZULMASINA, davalı yararına takdir edilen 8.400,00.- TL duruşma vekâlet ücretinin karşı tarafa yükletilmesine, peşin alınan temyiz karar harcının istek hâlinde ilgiliye iadesine, dosyanın kararı veren İlk Derece Mahkemesine, bozma kararının bir örneğinin kararı veren Bölge Adliye Mahkemesine gönderilmesine, 25.10.2022 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

T.C.YARGITAY 9. HUKUK DAİRESİ

Esas No 2022/12748

Karar No 2022/11593

Karar Tarihi 10.10.2022

\\ İşçilik alacağı

\\ İzin alacağı

\\ Hiç yıllık izin kullanmama

İlgili Mevzuat 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 31

ÖZET/Dava işçilik alacaklarına ilişkindir. Uyuşmazlık, davalılar arasında organik bağ olup olmadığı ve hüküm altına alınan alacaklardan davalı ... Turizm Şirketinin sorumlu olup olmadığı, dava konusu alacakların ispatı, hesabı ve karşılığının ödenip ödenmediği noktalarında toplanmaktadır. 6100 sayılı Kanun'un 31. maddesinde, hâkimin davayı aydınlatma ödevi düzenlenmiş olup madde uyarınca, hâkim uyuşmazlığın aydınlatılmasının zorunlu kıldığı durumlarda, maddi veya hukuki açıdan belirsiz yahut çelişkili gördüğü hususlar hakkında taraflara açıklama yaptırabileceği, soru sorabileceği ve delil gösterilmesini isteyebileceği düzenlenmiştir. Somut uyuşmazlıkta, mahkemece davacının 26 yılı aşkın çalışma süresi boyunca hiç yıllık izin kullanmadığı kabul edilerek 562 gün üzerinden hesaplanan yıllık izin ücreti alacağı hüküm altına alınmıştır. Davacının bu süre içinde hiç izin kullanmasının hayatın olağan akışına aykırı olduğu düşünülerek izin alacağı konusunda 6100 sayılı Kanun'un 31. maddesi gereğince hâkimin davayı aydınlatma yükümlülüğü kapsamında davacının açık beyanı alınarak sonuca gidilmesi gerekir.

DAVA/Taraflar arasında İlk Derece Mahkemesinde görülen ve istinaf incelemesinden geçen alacak davasında verilen karar hakkında yapılan temyiz incelemesi sonucunda, Dairece İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 27. Hukuk Dairesi kararının kaldırılmasına ve İlk Derece Mahkemesi kararının bozulmasına karar verilmiştir. İlk Derece Mahkemesince bozmaya uyularak yeniden yapılan yargılama sonucunda; davanın kısmen kabulüne karar verilmiştir. İlk Derece Mahkemesi kararı davalı ... Turizm Şti. vekili tarafından temyiz edilmekle; kesinlik, süre, temyiz şartı ve diğer usul eksiklikleri yönünden yapılan ön inceleme sonucunda temyiz dilekçesinin kabulüne karar verildikten ve Tetkik Hâkimi tarafından hazırlanan rapor dinlendikten sonra dosyadaki belgeler incelenip gereği düşünüldü:

KARAR/

Davacı İsteminin Özeti

Davacı vekili dava dilekçesinde; davacının 01.09.1989 tarihinden itibaren iştirakçi (tellal) işçi olarak çalıştığını, Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) girişinin gecikmeli olarak 15.08.1990 tarihinde yapıldığını, çalışmasının kesintisiz olduğunu, haberi olmaksızın ve rızası alınmaksızın SGK giriş ve çıkışının yapıldığını, davacının 01.05.1996 tarihinde emekliliğe hak kazanması nedeniyle çıkışının yapıldığını, ancak çalışmasının kesintisiz devam ettiğini, hak kazandığı kıdem tazminatı ile SGK destek priminin ödenmediğini, ilk çalışmaya başlanan firma ile son işverenin aynı aileye mensup ortak ve yetkililer tarafından idare edildiğini, tüm işverenler nezdinde yapılan çalışma nedeniyle işverenlerin müşterek ve müteselsil sorumlu olduğunu, davalı firmada davacı ile birlikte 4 çalışan olduğunu, çalışanların ikişer kişi olarak vardiyalı çalıştıklarını, davacının haftanın 7 günü 16.00-24.00 saatleri arasında çalıştığını, bayram tatili ve hafta sonlarında 01.00'e kadar çalıştıklarını, yemek ve çay molası kullandırılmadığını, yasal mesai saatlerinin ve gece çalışma saatlerinin çok üstünde çalışmalarına rağmen fazla çalışma ücretlerinin ödenmediğini, hafta tatili ücretlerinin ödenmediğini, davacının önceleri asgari ücret + bilet satışından prim usulü ücret alırken davacı aleyhine yapılan değişikliklerle günlük yevmiye ücreti şeklinde ödenmeye başlandığını, asgari ücret altında işçi çalıştırmak yasak olmasına rağmen son 4 aya kadar günlük 30,00 TL'den aylık 900,00 TL, son 4 ayda ise günlük 40,00 TL'den 1.200,00 TL aylık ücret ödemesi yapıldığını, bunun yanında yolcuların başka şehirlere çalışan firmalara yönlendirilmesinden yolcu başına 5,00 TL - 10,00 TL ücret kazancı olmak üzere davalı firmalardan çıkmayan ayda 300,00 TL - 400,00 TL kazanç elde ettiğini, davacının asgari ücretin altında ödenen dönemin asgari ücrete tamamlanarak bakiyesinin ödenmesi gerektiğini, yıllık izinlerinin kullandırılmadığını ve fesih tarihinde ücretinin ödenmediğini, davacının evli ve 4 çocuklu olmasına rağmen yasal olarak ödenmesi gereken asgari geçim indirimi alacağının ödenmediğini, dinî ve millî bayramlarda çalışmasına rağmen ücretinin ödenmediğini belirterek davacının iş sözleşmesini İstanbul 25. Noterliğinin 23.05.2016 tarihli ve ... yevmiye numaralı ihtarname ile haklı nedenle feshettiğini ileri sürerek kıdem tazminatı ile izin, ücret, fazla çalışma, hafta tatili, ulusal bayram ve genel tatil ücreti ile asgari geçim indirimi alacaklarının davalılardan tahsiline karar verilmesini talep etmiştir.

Davalı Cevabının Özeti

Davalı vekili; alacakların zamanaşımına uğradığını, davacının müvekkili şirketin çalışanı olmadığını ve bu hususun SGK

kayıtları ile ortada olduğunu, davalı şirketin 1993 yılında kurulduğunu, davacının daha önce çalıştığı şirketler ile aynı gösterilmeye çalışılsa da hukuki geçerliliği olmadığını, davalının ... Otogarında otobüs işletmeciliği yaptığını, otogarda tellal olarak otobüs şirketlerine müşteri getiren bağımsız şahısların bulunduğu herkesçe bilindiğini, davacının da ... Otogarında kendi nam ve şahsı adına tellallık yaptığını, zaman zaman davalı şirkete de müşteri getirdiğini ve komisyon aldığını, davacının hem tellallık yaptığını hem de ücretli çalıştığını söyleyerek kendisi ile çelişkiye düştüğünü savunarak davanın reddine karar verilmesini istemiştir. Davalı davacının davalı şirkette hiçbir hizmetinin bulunmadığını dolayısıyla bir alacağının da bulunmadığını, şirketin dava dilekçesinde belirtildiği gibi herhangi bir şirketin devamı ya da devralanı olmadığını, diğer davalı ile hukuki veya organik bağının bulunmadığını, davacının davalı şirkette çalışmadığının SGK kayıtları incelendiğinde açıkça anlaşıldığını ve davacının alacaklarının zamanaşımına uğradığını savunarak davanın reddine karar verilmesini istemiştir.

Mahkeme Kararının Özeti

İlk Derece Mahkemesi'nin 24.01.2018 tarihli ve 2016/812 Esas, 2018/83 Karar sayılı kararı ile toplanan delillere ve aldırılan bilirkişi raporuna dayanılarak davanın kısmen kabulüne karar verilmiştir.

İstinaf Başvurusu

İlk Derece Mahkemesi'nin yukarıda belirtilen kararına karşı süresi içinde davalı vekilleri ayrı ayrı istinaf başvurusunda bulunmuştur.

Gerekçe ve Sonuç

İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 27. Hukuk Dairesi'nin 02.06.2020 tarihli ve 2018/1827 Esas, 2020/784 Karar sayılı kararıyla dosyadaki yazılara, hükmün yasal ve hukuksal gerekçeleriyle dayandığı maddi delillere, bu delillerin takdirinde isabetsizlik görülmemesine göre usul ve esas yönünden hukuka uygun olduğu gerekçesiyle davalı vekillerinin istinaf taleplerinin ayrı ayrı esastan reddine karar verilmiştir.

Bozma Kararı

Bölge Adliye Mahkemesi'nin yukarıda belirtilen kararına karşı süresi içinde davalı vekilleri ayrı ayrı temyiz isteminde bulunmuştur.

Dairemizin 15.02.2021 tarihli ve 2020/6523 Esas, 2021/3690 Karar sayılı kararı ile; "Mahkemece yargılama sırasında

hesap raporu alınmış, alınan bilirkişi raporu davalılardan ... Turizm Şirketine tebliğ edilmemiş ve yargılamaya son verilmiştir. Yargılamaya bu şekilde son verilmesi taraflara rapora karşı iki haftalık süre içinde itiraz hakkı tanıyan Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 281. maddesinin 1. fıkrasına aykırı ve davalının hukuki dinlenilme hakkının kısıtlanması niteliğinde olup kararın sırf bu nedenle bozulmasına karar vermek gerekmiştir." gerekçesiyle kararın bozulmasına karar verilmiştir.

İlk Derece Mahkemesince Bozmaya Uyularak Verilen Karar

İlk Derece Mahkemesi'nin yukarıda tarih ve sayısı belirtilen kararıyla davalı şirketler arasında organik bağ bulunduğu, davacının hüküm altına alınan alacaklarından müştereken ve müteselsilen sorumlu oldukları, davacının iş sözleşmesinin kıdem tazminatı gerektirmeyecek şekilde sona erdiğinin davalı işverenler tarafından ispatlanamadığı, davacının ödenmeyen ulusal bayram ve genel tatil ücreti, yıllık izin, asgari geçim indirimi, ücret ve hafta tatili ücreti alacaklarının bulunduğu kabul edilerek davanın kısmen kabulüne karar verilmiştir.

Temyiz Başvurusu

İlk Derece Mahkemesi'nin yukarıda belirtilen kararına karşı süresi içinde davalılardan ... Turizm Şirketi vekili temyiz isteminde bulunmuştur.

Temyiz Sebepleri

Davalı ... Turizm Şirketi vekili temyiz dilekçesinde, diğer davalı şirket ile aralarında organik bağ bulunmadığını, davacı ile işçi- işveren ilişkisi içinde bulunmadıklarını, davacının alacaklarından sorumlu olmadıklarını ileri sürerek davanın reddine karar verilmek üzere Mahkeme kararının bozulmasını talep etmiştir.

Gerekçe

1- Tarafların iddia, savunma ve dayandıkları belgelere, uyuşmazlığın hukuki nitelendirilmesi ile uygulanması gereken hukuk kurallarına, dava şartlarına, yargılamaya hâkim olan ilkelere, ispat kurallarına ve temyiz olunan kararda belirtilen gerekçelere göre davalı ... Turizm Şirketi vekilinin aşağıdaki paragrafların kapsamı dışındaki temyiz itirazları yerinde görülmemiştir.

2- 6100 sayılı Kanun'un 31. maddesinde, hâkimin davayı aydınlatma ödevi düzenlenmiş olup madde uyarınca, hâkim uyuşmazlığın aydınlatılmasının zorunlu kıldığı durumlarda, maddi veya hukuki açıdan belirsiz yahut çelişkili gördüğü

hususlar hakkında taraflara açıklama yaptırabileceği, soru sorabileceği ve delil gösterilmesini isteyebileceği düzenlenmiştir.

3- Somut uyuşmazlıkta, mahkemece davacının 26 yılı aşkın çalışma süresi boyunca hiç yıllık izin kullanmadığı kabul edilerek 562 gün üzerinden hesaplanan yıllık izin ücreti alacağı hüküm altına alınmıştır. Davacının bu süre içinde hiç izin kullanmasının hayatın olağan akışına aykırı olduğu düşünülerek izin alacağı konusunda 6100 sayılı Kanun'un 31. maddesi gereğince hâkimin davayı aydınlatma yükümlülüğü kapsamında davacının açık beyanı alınarak sonuca gidilmesi gerekirken yazılı şekilde eksik incelemeyle sonuca gidilmesi hatalıdır.

SONUÇ/ Açıklanan sebeplerle; temyiz olunan İlk Derece Mahkemesi kararının BOZULMASINA, peşin alınan temyiz karar harcının istek hâlinde ilgiliye iadesine, dosyanın İlk Derece Mahkemesine gönderilmesine, 10.10.2022 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

REKABET HUKUKU

Rekabet Hukukunda Öne Çıkan Güncel Gelişmeler

03

Yerinde İncelemenin Engellenmesine Dayalı Kararlar Devam Ediyor!

Bilindiği gibi, Rekabet Kurumu, 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un ("Rekabet Kanunu") 15. maddesinde yer alan yetkileri uyarınca gerekli gördüğü hallerde teşebbüs ve teşebbüs birliklerinde incelemelerde bulunabilmektedir. Bu kapsamda, teşebbüslerin veya teşebbüs birliklerinin defterleri, fiziki ve elektronik ortam ile bilişim sistemlerinde tutulan her türlü veri ve belgeleri incelenebilmekte, bunların kopyaları ve fiziki örnekleri alınabilmektedir.

Rekabet Kanunu'nun 16. maddesinin birinci fıkrasının (d) bendi uyarınca, yerinde incelemenin engellendiği/zorlaştırıldığı hallerde ilgili teşebbüse gayri safi gelirinin binde beşi oranında idarî para cezası verilebilmektedir. Kurul, yerinde incelemelerin engellenmesi/zorlaştırılması hallerinde görece katı bir tutum sergilemekte ve ilgili davranışı gerçekleştiren teşebbüslere idari para cezaları uygulamaktadır. Nitekim 2022 yılı içerisinde yerinde incelemenin engellenmesi/zorlaştırılması sebebiyle verilen idari para cezası toplamı 115.268.235,48 TL seviyesine ulaşmıştır. Konunun önemine binaen son zamanlarda tesis edilen başlıca yerinde incelemenin engellenmesi/zorlaştırılması kararları hakkındaki değerlendirmelerimizi paylaşmaktayız.

İlk olarak, Kurulun Loreal Kararı'nda², kozmetik sektöründe üretici/tedarikçi olarak faaliyet gösteren bazı teşebbüsler tarafından Rekabet Kanunu'nun 4. maddesinin ihlal edilip edilmediğinin tespitine yönelik olarak açılan önaraştırma kapsamında 13.09.2022 tarihinde Loreal'de yerinde inceleme gerçekleştirilmiştir. Rekabet uzmanları saat 10.44'te teşebbüs mahalinde incelemeye başlamadan önce o an itibarı ile herhangi bir verinin silinmemesi gerektiği uyarısını yapmış; aksi takdirde bu durumun tespitinin mümkün olduğu ve böyle bir tespit silinen içeriklerden bağımsız olarak yerinde incelemenin engellenmesi veya zorlaştırması olarak değerlendirilebileceği teşebbüs yetkililerine iletilmiştir.

Buna karşın, bazı çalışanların iş yazışmalarının da yapıldığı bir WhatsApp grubundaki bazı mesajları "Herkesten Sil" özelliğini kullanarak sildiği anlaşılmıştır. İlgili mesajların silindiği WhatsApp grubunda saat 10.51 ve 10.52'de teşebbüs çalışanlarına hızlı ve yazılı olmayacak şekilde yerinde incelemenin başladığına ilişkin haber verilmesinin istendiğine dair ifadeler de bulunmuştur.

Teşebbüs 26.09.2022 tarihinde yerinde incelemeye ilişkin olarak gönderdiği yazısında, iş yerinde inceleme yapıldığı bilgisinin Hukuk Direktörü tarafından 11.37'de teşebbüs çalışanlarına e-posta ile bildirildiği yönünde bir savunma yapmıştır; ancak, Kurul, yerinde incelemeye 11.37'de atılan bilgilendirme e-postasıyla başlanmış kabul edilemeyeceğini, zira ilgili WhatsApp grubunda yerinde incelemeye dair haber verildiğini, bu yolla saat 10.51'den itibaren teşebbüs çalışanlarının yapılan yerinde incelemeden haberdar olduklarını belirterek savunmaya itibar etmemiştir. Kurul ayrıca, "somut

¹ Rekabet Kurumu, 2022 Yılı Karar İstatistikleri: <https://www.rekabet.gov.tr/Dosya/2022-yillik-web-20230110153239393.pdf>

² Rekabet Kurulu'nun 29.09.2022 tarih ve 22-44/646-278 sayılı kararı.

Hazırlayanlar/ İrem Özdamar (Danışman), Caner K. Çeşit (Counsel)

olaydaki yazışmalar bir bütün olarak değerlendirildiğinde mesaj silme eyleminin “hatalı mesajı geriye çekme” olarak değerlendirilemeyeceğini” ifade etmiştir.

Sonuç itibarıyla, Loreal tarafından yerinde incelemenin engellendiğine ve zorlaştırıldığına, bu doğrultuda Rekabet Kanunu’nun 16. maddesinin birinci fıkrasının (d) bendi uyarınca Loreal’e 2021 yılı gayri safi gelirlerinin binde beşi oranında olmak üzere idari para cezası verilmesine karar verilmiştir.

Bir diğer yerinde incelemenin engellenmesi/zorlaştırması kararı ise yukarıda yer verilen incelemeler kapsamında 13.09.2022 tarihinde bu kez NAOS Kozmetik (Bioderma) bünyesinde gerçekleştirilen yerinde incelemeye ilişkindir³.

Yerinde inceleme kapsamında telefonu incelenen bir çalışanın, halihazırda hem iş hem de günlük hayat için kullandığını ifade ettiği telefonunda WhatsApp uygulamasının, rehber listesinin, arama kayıtlarının ve herhangi bir yazışmanın bulunmadığı tespit edilmiştir. Teşebbüs çalışanı WhatsApp kullanmadığını ifade etmiş; ancak çalışanın kullandığı tek telefon olan ilgili mobil cihazda herhangi bir kişi ve arama kaydı, yazışma, WhatsApp iletişim uygulamasının bulunmaması rekabet uzmanları tarafından hayatın olağan akışına uygun bulunmamıştır.

Bu hususta doğru bir değerlendirme yapabilmek adına, Kurul tarafından Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu’ndan (BTK) 13.09.2022 tarihinde ve bir gün öncesinde ilgili çalışana ait GSM numarasının iki farklı IMEI numarası ile eşleşip eşleşmediği, eşleşme zamanı ve söz konusu GSM hattının hangi IMEI numaralı telefon(lar)da hangi süreler ile kullanıldığına yönelik bilgi talebinde bulunulmuştur.

BTK verileri ve yapılan incelemeler sonucunda, ilgili çalışanın inceleme sırasında iş amaçlı da olmak üzere kullandığı tek telefon olduğunu beyan ettiği GSM hattının, inceleme esnasında sunulan mobil cihaz dışında başka bir IMEI numaralı cihazda da kullanıldığı tespit edilmiştir. Söz konusu çalışanın yerinde inceleme başladıktan sonra GSM hattını bir mobil cihazdan çıkarıp kullanılmayan ve/veya boş olduğu tespit edilen başka bir mobil cihaza takarak rekabet uzmanlarına bu mobil cihazı teslim ettiği anlaşılmıştır.

Her ne kadar ilgili çalışan 13.09.2022 tarihinde yapılan yerinde incelemede WhatsApp uygulamasının olmadığını ve uzun süredir bu uygulamayı kullanmadığını belirtse de teşebbüste 28.09.2022 tarihinde yapılan ikinci yerinde incelemede ilgili kişinin diğer teşebbüs çalışanları ile hem ilk yapılan yerinde inceleme günü hem de başka yakın tarihlerde WhatsApp aracılığıyla mesajlaştığı tespit edilmiştir.

Tüm bu hususları birlikte değerlendiren Kurul, NAOS tarafından yerinde incelemede gerçekleştirilen davranışların yerinde incelemeyi engelleme/zorlaştırma şeklinde nitelendirilmesi gerektiği kanaatine ulaşılmış, Rekabet Kanunu’nun

³ Rekabet Kurulu’nun 06.10.2022 tarih ve 22-45/659-283 sayılı kararı.

16. maddesinin birinci fıkrasının (d) bendi uyarınca NAOS'a 2021 yılı gayri safi gelirlerinin binde beşi oranında olmak üzere idari para cezası vermiştir.

Bir başka yerinde incelemenin engellenmesi/zorlaştırılması kararı ise Kurul'un yumurta üretimi alanında faaliyet gösteren teşebbüslerin rekabeti kısıtlayıcı çeşitli eylemlerde bulunmak suretiyle Rekabet Kanunu'nun 4. maddesini ihlal ettikleri iddiasına yönelik olarak yürüttüğü soruşturma kapsamındadır. Soruşturma dahilinde Kurul, 26.05.2022 tarihinde AB Gıda nezdinde yerinde inceleme gerçekleştirmiştir. İnceleme sırasında AB Gıda'nın bilişim sistemlerinde inceleme yapılmak istenmiş, ancak AB Gıda tarafından şirket bilişim altyapısının Akcom Bilişim tarafından dışarıdan destekle sağlandığı ve şirkete ait sunucu bulunmadığı ifade edilmiştir.

Bu doğrultuda Kurul, Akcom Bilişim bünyesinde de yerinde inceleme yapılmasına karar vermiştir. Ancak, Akcom Bilişim teşebbüs binasına gidildiğinde, teşebbüste kimse bulunmadığından binaya giriş yapılamamış, bunun üzerine Akcom Bilişim şirket sahibine şahsi telefonu aranarak ulaşılmış ve kendisinin teşebbüs adresine gelmesi istenmiştir. Ayrıca şirket sahibine makul bir süre içerisinde şirket adresine gelmemesi durumunda idari para cezası yaptırımının söz konusu olabileceği bilgisi de verilmiştir. Cevaben Akcom Bilişim sahibi, şirkette tek çalışanın kendisi olduğunu ve çeşitli lokasyonlarda toplantılarının olduğunu söyleyerek ancak 3-4 saat sonra şirket adresinde olabileceğini belirtmiştir. Akabinde belirli aralıklarla yapılan aramalarda ise şirket sahibine ulaşılamamış ve bunun üzerine kişiye WhatsApp uygulaması üzerinden mesaj gönderilerek, yerinde inceleme prosedürü ve Rekabet Kanunu'nda düzenlenen idari para cezaları hakkında tekraren bilgilendirme yapılmıştır.

Yapılan uyarılara ve saat 12:00-16:00 arası beklenilmesine rağmen Akcom Bilişim'de incelemenin gerçekleştirilememesi sebebiyle incelemede elde edilebilecek olası delil ve bulgulara erişimin engellendiği/zorlaştırıldığı kanaatine varılmıştır. Kurul tarafından Rekabet Kanunu'nun 16. maddesinin birinci fıkrasının (d) bendi gereğince 2021 mali yılı sonunda oluşan ve Kurul tarafından belirlenen yıllık gayri safi gelirlerinin binde beşi oranında olmak üzere idari para cezası verilmesi gerekmele birlikte, bu tutar aynı Kanun maddesi ve "2022/1 sayılı 4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanunun 16. Maddesinin Birinci Fıkrasında Öngörülen İdari Para Cezası Alt Sınırının 31/12/2022 Tarihine Kadar Geçerli Olmak Üzere Arttırılmasına İlişkin Tebliğ" uyarınca öngörülen ceza alt sınırının altında olamayacağından ilgili teşebbüse 47.409 TL idari para cezası verilmiştir.

Kararı önemli kılan bir diğer nokta ise, Kurul Başkanı tarafından ilgili karara iştirak edilmemesi ve karşı oy kullanılmasıdır. Karşı oy kapsamında yumurta üretim ve satışı faaliyeti hakkındaki bir dosya kapsamında bir bilişim şirketine gidilmesi ve inceleme/denetim yetkilerinin kullanılması görece anormal olduğundan, inceleme için gidilen esnada rekabet uzmanlarının Akcom Bilişim şirket sahibi ile yalnızca telefonda görüşerek etkin bir iletişim kuramamasının yerinde incelemenin gerekli koşulunun gerçekleştirilemediğine işaret ettiği belirtilmiştir. Ayrıca, Akcom Bilişim'in soruşturma tarafı AB Gıda'ya yalnızca "donanım tedariki ve danışmanlık hizmeti" sağlayan bir bilişim şirketi olduğu, rekabet uzmanlarına her türlü bilgi ve belgeyi sunmanın soruşturmanın direkt tarafı olan AB Gıda'nın sorumluluğunda olduğu da karşı oy dahilinde ifade edilmiştir.

Uzlaşma Mekanizmasıyla Çözüme Kavuşturulan Dikey Kısıtlamalara Yönelik Soruşturmalar Her Geçen Gün Artıyor!

Kısa bir arka plan bilgisi vermek gerekirse; uzlaşma mekanizması, 24 Haziran 2020 tarihinde yürürlüğe giren 7246 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'da Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ve uzlaşma usulüne ilişkin usul ve esasların düzenlendiği Rekabeti Sınırlayıcı Anlaşma, Uyumlu Eylem ve Kararlar ile Hâkim Durumun Kötüye Kullanılmasına Yönelik Soruşturmalarda Sunulacak Uzlaşma Usulüne İlişkin Yönetmelik ("Yönetmelik") ile birlikte Türk rekabet hukukuna kazandırılan bir müessesedir. Bu mekanizma ile Kurul, uzlaşma görüşmeleri sonrasında ihlalin varlığını ve kapsamını kabul eden soruşturma tarafları ile uzlaşarak soruşturmayı sonlandırabilmektedir. Son dönemde özellikle yeniden satış fiyatının tespiti ve çevrimiçi satış kısıtlamalarına yönelik soruşturmalarda bu mekanizma aracılığıyla sonlandırılan dosyaların sayısı giderek artmaktadır. Bu yazıda, gerekçeli kararı yayımlanan ve öne çıkan güncel uzlaşma kararlarına değinmekteyiz.

Bu kararlardan ilki, Kurul'un DyDo'nun Rekabet Kanunu'nun 4. maddesini ihlal edip etmediğinin tespitine yönelik başlatıldığı soruşturma kapsamında DyDo tarafından gönderilen uzlaşma metni neticesinde soruşturmanın sonlandırılmasına ilişkindir⁴.

⁴ Rekabet Kurulu'nun 07.07.2022 tarih ve 22-32/508-205 sayılı kararı.

Karar bakımından öne çıkan bir husus, önaraştırma safhasında DyDo tarafından öncelikle taahhüt sunma talebinin iletilmesidir. Ancak; gerçekleştirilen yerinde inceleme kapsamında elde edilen bulgular yeniden satış fiyatının tespiti niteliğinde olduğundan, Kurul DyDo'nun taahhüt sunma talebini iddiaların ağır ve açık ihlal olarak değerlendirilebilecek eylemlere ilişkin olması nedeniyle reddetmiştir.

Netice itibarıyla, DyDo tarafından soruşturma safhasında sunulan uzlaşma metninde ihlalin varlığı ve kapsamı ile uzlaşma ara kararında öngörülen azami idari para cezası açıkça kabul edilmiş ve bu doğrultuda Kurul kayıtlarına intikal eden uzlaşma metninin kabulü ile DyDo'nun satışını yaptığı ürünlerin raf fiyatına müdahale etmek suretiyle perakende satış noktalarının yeniden satış fiyatını belirlediği ve Rekabet Kanunu'nun 4. maddesini ihlal ettiği kanaatine varılmıştır.

Bunun yanında, DyDo'nun perakende satış noktalarının yeniden satış fiyatlarını belirlemeye yönelik eylemlerinin yerel kanalda yoğunlaşması, bu kanaldan elde edilen cironun toplam ciro içerisindeki payının oldukça düşük olması ve DyDo'nun pazardaki konumu temel para cezasının belirlenmesinde teşebbüs lehine yorumlanarak hafifletici unsur olarak dikkate alınmıştır. Bu doğrultuda, temel para cezası yarısı oranında indirilerek 14.302.030,59 TL olarak belirlenmiştir ve nihai olarak uzlaşma usulü sonucunda DyDo'ya 2021 yılı gayrisafi gelirleri üzerinden %20 oranında indirim uygulanarak 11.441.624,472 TL tutarında idari para cezası verilmesine karar verilmiştir.

Bir diğer yakın tarihli uzlaşma kararı ise Hayırlı El'in ürünlerinin yeniden satıcısı konumunda bulunan teşebbüslerin sattığı ürünlerin yeniden satış fiyatını belirlemek suretiyle Rekabet Kanunu'nun 4. maddesini ihlal edip etmediğinin tespitine yönelik olarak yürütülen soruşturma kapsamında Hayırlı El tarafından gönderilen uzlaşma metni neticesinde soruşturmanın sonlandırılmasına ilişkindir⁵.

Karar kapsamında yapılan değerlendirmede, Hayırlı El tarafından fiyatlara müdahale edildiği, internet faaliyetlerinin kısıtlanması ya da sonlanması da dâhil olmak üzere fiyat istikrarını bozanlara yaptırım uygulanabildiği, faturası ödense dahi mal verilmeme seçeneğine başvurulacağı ve hemen hemen tüm satıcıların aldığı uyarı üzerine fiyatlarını arttırdığı tespit edilmiştir. Bu değerlendirmeler çerçevesinde, Hayırlı El'in bahse konu uygulamalarının yeniden satış fiyatının tespiti niteliğinde olduğu sonucuna varılmıştır.

Son tahlilde, Hayırlı El tarafından sunulan uzlaşma metninde ihlalin varlığı ve kapsamı ile uzlaşma ara kararında öngörülen azami idari para cezası açıkça kabul edilmiş, Kurul da bu doğrultuda Hayırlı El'in Rekabet Kanunu'nun 4. maddesini ihlal ettiğine, uzlaşma usulü sonucunda teşebbüse verilecek idari para cezasında %25 oranında indirim uygulanmasına ve 288.883,67 TL tutarında idari para cezası uygulanmasına karar vermiştir.

Son uzlaşma kararı ise Numil'in Rekabet Kanunu'nun 4. ve 6. maddelerini ihlal ettiği iddiasına yönelik yürütülen soruşturma kapsamında Numil tarafından sunulan uzlaşma metni neticesinde soruşturmayı sonlandırmasına ilişkindir⁶.

Soruşturma kapsamında Kurul tarafından, Numil'in satış kanallarını oluşturan indirim marketlerinin, e-ticaret sitelerinin, perakende ve ecza kanalında faaliyet gösteren teşebbüslerin yeniden satış fiyatlarını belirlediğine kanaat getirilmiştir. Ayrıca, belirlenen fiyatlara uyulmaması halinde satış kanallarına ürün tedarikinin kesilmesi veya azaltılması, verilen desteklerin durdurulması gibi yaptırımların da uygulandığı tespit edilmiş, bu suretle Numil'in Rekabet Kanunu'nun 4. maddesini ihlal ettiği sonucuna varılmıştır.

Nihayetinde, uzlaşma ara kararına istinaden gönderilen uzlaşma metninde ihlalin varlığı ve kapsamı ile uzlaşma ara kararında öngörülen azami idari para cezası oranı ve tutarı teşebbüs tarafından açıkça kabul edilmiştir. Bu doğrultuda Numil'in yeniden satıcılarının satış fiyatının tespit edilmesine yönelik davranışlarının Rekabet Kanunu'nun 4. maddesini ihlal ettiğine ve uzlaşma usulü sonucunda teşebbüse 2021 yılı gayrisafi gelirleri üzerinden verilecek cezada %15 oranında indirim uygulanarak 48.521.080 TL tutarında idari para cezası verilmesine karar verilmiştir.

⁵ Rekabet Kurulu'nun 21.07.2022 tarih ve 22-33/523-210 sayılı kararı.

⁶ Rekabet Kurulu'nun 30.06.2022 tarih ve 22-29/483-192 sayılı kararı.

04

YAPI SEÇKİSİ

42
OPUS CAEMENTICUM

Modern Konutun Korunmasında Şanslı Bir Form: **Hufeisensiedlung, Britz-Berlin**

Hufeisensiedlung, erken Alman modernizminin ve yeni sosyal konut mimarisi arayışının anahtar komplekslerinden biri. 2. Dünya Savaşı'ndan mucizevi biçimde sağlam olarak bugüne ulaşan bu konut kompleksi kapsamlı bir restorasyonla güncel yaşama kazandırıldı. Modern dönem yapılarını korumada çok hevesiz ve sorunlu bir ülke olan Türkiye'den bakıldığında alınacak dersler var.

1 Hufeisensiedlung Britz, Berlin, 2014
(Fotoğraf: Ben Buschfeld).
2 Yerleşkede at nalı formunun merkezindeki gölet (Fotoğraf: Ben Buschfeld).
3 İnşası sırasında Hufeisensiedlung (Kaynak: Die Wohnungswirtschaft, 1925).

Ebru Omay Polat ■ Berlin'in toplu konut alanları, özgün konut biçimlenmeleri ve bu biçimlerin betimlendiği "takma" isimleriyle de dikkat çekicidir. 19. yüzyıla özgü "Kıra Kışlaları" tanımının ardından, alanlara modernist yaklaşımın planlama, biçim, renk çeşitliliği bağlamında yaratıcı ve akılda kalıcı isimler verilmiştir. Örneğin, Mürekkep Kutusu (*Tuschkasten*) ya da

Tom Amca'nın Kulübesi (*Onkel Tom's Hütte*) literatüre de aktarılmıştır. Bunların içinde sosyal konut alanları olan "siedlung"lar ayrı bir önem taşır.

At Nalı Yerleşimi olarak tanınan Hufeisensiedlung' (diğer adıyla Grosssiedlung Britz), planlaması ile olduğu kadar isminin özgünlüğüyle de, Berlin'de

2

Dünya Mirası Listesi'nde yer alan altı farklı konut yerleşkesinin temsilcisi, görsel ikonu olarak nitelendirilebilir². Şansını, isminin yanı sıra, bütüncül bir yaklaşımla gerçekleştirilen titiz restorasyon çalışmasında da sürdürmektedir. Bu bütünlük içinde, Tautes Heim konut birimi, restorasyonu ve ziyaretçileri tarafından da deneyimlenebilir bir konut olarak kullanımı ile özgün bir örnek olarak yer almaktadır.

Yerleşkenin genel planlaması ve konutların mimari tasarımı Bruno Taut ve Martin Wagner tarafından gerçekleştirilmiştir; peyzaj düzenlemesi ise mimar Leberecht Migge'ye aittir. Yerleşke 1925-1930 yılları arasında etaplar halinde inşa edilmiştir. Tüm süreç, Berlin ve diğer kentlerde toplu konut alanları için öncü bir yerleşim ve yaşam formu oluşturmıştır. Hufeisensiedlung, daha bireysel konutların biraradalığıyla kurgulanan (ve inşa edildiği dönemde eleştirel yaklaşımların konusu olan) bahçeşehir anlayışı ile rasyonel bir planlamayla seri üretim için tasarlama anlayışının sentezini ve birbirinin yerine geçiş sürecini de anlatmaktadır. Bu yıllarda Almanya'nın iki savaş arası ekonomisi, seri üretime ve betonarme sistemin kullanımına olanak tanımamıştır. *Siedlung*'ün modernist planlaması, geleneksel malzeme ve yapım teknikleri kullanılarak hayata geçirilmiştir³. Ancak bu ekonomik karar, gerek yapım sistemi gerekse cephedüzeni ve kütle ilişkileri ile savaş sonrasında

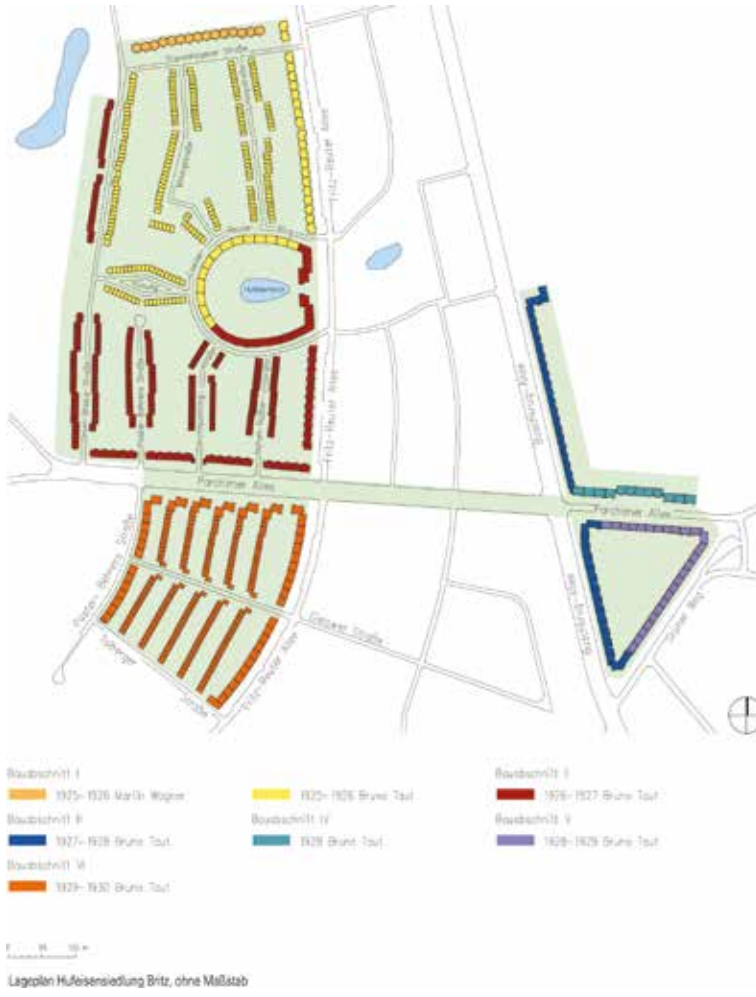
3

çağdaş yapım sistemleri kullanan toplu konut alanları için örnek oluşturmaya engel olmamıştır.

Hufeisensiedlung, arazisinin ortasında uzun dönemlerdir varlığını sürdüren bir gölet etrafında boşluk yaratan, at nalı formunda bir yapı dizisi ve çevresine altı etapta, işinsal bir düzenle yerleşen bloklardan oluşmaktadır. Bu özgün planlama, 1954 yılında ilk yapı etabının kültür varlığı olarak tescillenmesinin de nedenidir⁴. Bugün, modern mimarlık mirasının değer olarak tanımlandığı kavramları bu yerleşke üzerinden anlatmak mümkündür.

Hufeisensiedlung bu özgün planlama dışında temsiliyet gücünü ve politik alanda tanınırlığını diğer nitelikleriyle de kazanmıştır. GEHAG⁵ tarafından sosyal konut projesi kapsamında planlanan yerleşke, renk kullanımı ve teras çatı uygulamasıyla farklı bir politik ve mimari duruş sergilemektedir. Taut'un etkinliğinde tasarlanan diğer konut alanları gibi bu yerleşkenin de kurucu ögesi renktir; yapı grubu çevresiyle renk kodları ile ilişki kurmaktadır.

"Kızıl cephe", geleneksel olanla karşıtlığını vurgularken; sarı, mavi ve gri siva tonları

modernist yaklaşımın görsel ifadesidir. Batı yönündeki kırmızı rengin hakimiyetindeki bu uzun cephe, bir sınır/kale duvarı etkisi yaratmaktadır. Merdiven kulelerindeki -kule mazgal deliklerini de andıran- kare pencereler ve o dönemde toplu konut mimarisinde sık rastlanmayan bir çözüm olan beton plakalı teras çatı detayı, yerleşkenin bu alanlarının “Çin Seddi” ya da “Kızıl Cephe” olarak adlandırılmasının nedenidir⁶.

Orta Avrupa’da çokça karşılaşılan yüksek eğimli kırma çatılı konut geleneğinin hakimiyetini kıran teras çatı, sadece teknik detayları ile tartışılan bir mimari tercih değildir; konut alanında politik söylemin temsilci öğelerinden biri olmuştur. Almanya’da savaş sırasında teras çatı kullanılan modernist yapılara ilk müdahale olarak, bu detayların Orta Avrupa geleneğine uygun bir kırma çatıyla değiştirilmesi de yine politik bir tepkidir. Beton teras çatı detayı yerleşkenin

en radikal bileşeni olan at nalı formulu konutlarda da uygulanmıştır. Bu detay, restorasyon sürecinde de çağdaş bir çözümle korunmuştur.

Hufeisensiedlung için belgeleme ve koruma çalışmaları 1980’lerde Architekturwerkstatt Pitz-Brenne tarafından başlatılmış, 1990’larda ise ilk ısı izolasyonu önlemleri gerçekleştirilmiştir. Brenne Architektin ve Dresden Üniversitesi tarafından 2010 yılında teras çatılarda yapılan incelemelerde de, ısı yalıtımı konusunun çağdaş detaylarla ele alınması gerekliliği gözlemlenmiştir.

Tautes Heim

Bu konut bütünlüğü içinde Tautes Heim biriminin restorasyon ve kullanımı, modern mimarlık mirası bağlamında değerlendirildiğinde, özgün bir örneği oluşturmaktadır⁷. Konut biriminin ismi de yine akılda kalıcı bir seçimdir ve kelime/ses benzerliği oyunları içermektedir: “Taut Evi”

4 Vaziyet planı yapım aşamaları, 1925-1930 (Brenne-Architekten’in izniyle).
5 Sınır/Kale duvarı etkisi yaratan “Kızıl Cephe”, 2018 (Wikimedia Commons / CC BY-SA 4.0).
6-7 Teras çatı detayının uygulanması (©tautshome.com. Fotoğraflar: Ben Buschfeld / Katrin Lesser).

olarak algılandığı seçenekte, mimar Bruno Taut’un ismiyle “vaftiz edilmiştir”(getauft). Almanca’daki “Tautes Heim, Glück Allein” deyişi ise Türkçe’de “Evim güzel evim” ifadesine karşılık gelmektedir⁸.

Tautes Heim biriminin restorasyonu ve işlevlendirilmesi, modern konutun korunması bağlamında konunun ilgililerinin yanı sıra kamuoyunda oldukça tanınan bir örnektir. Modern konutun yeniden işlevlendirilmesinde konut işlevinin korunması ön plandadır ve üç temel yaklaşımla ele alınmaktadır: Müze konut, ziyaret edilebilir konut ya da işlevin sadece konut olarak sürekliliği. Modern mimarlık mirasının tanıtılması ve korunmasında, müze konut ve ziyaret edilebilir konut işlevleri kurumlar, vakıflar ya da mülk sahibi bireylerce özellikle temsiliyet gücü yüksek ikonik konutlarda gerçekleştirilmektedir.

Ziyaret edilebilir olmanın yanı sıra konaklama olanığının da sağlandığı Tautes Heim restorasyonu ile özgün malzeme, işçilik ve tasarım niteliklerini büyük ölçüde koruyabilmiş olan konutun, özgün iç mekan detaylarının ve renk kullanımının restore edilerek ya da yeniden oluşturularak zamanın ruhunu deneyimleme imkanı sunulması amaçlanmıştır. Bu hedefin gerçekleştirilmesini, restorasyon ve kullanım projesinin fikir sahibi olan Ben Buschfeld ve peyzaj mimarı Karin Lesser olanaklı kılmıştır. Özgün renk skalası, arşiv ve yapı analizleriyle, iç mekan ve cephelerde sıva ve boya katmanlarının incelenmesiyle yapıya kazandırılmıştır.

Konutta beton çatı onarımı ve ısı yalıtım detayının geliştirilmesi anlamında da bu uygulama öncü niteliktedir. Isı yalıtım detayı sokak cephesinde özgün kütle ve cephe etkisini bozmayacak şekilde inceltilmiş ve cepheden görünümü engellenmiştir. %3’e yakın, düşük bir eğim ile tasarlanan (tek eğimli olarak da nitelendirilen) teras çatı, sadece beton kullanılarak tasarlanmıştır. Mevcut izolasyon yerine, 6. etapta bu dönem için yeni bir malzeme olan *sanaplan* uygulanmıştır. İzolasyon malzemesi, mantar ve inorganik bir bağlayıcının üzerine boyanmasıyla 4-5 cm kalınlığa ulaşmaktadır⁹. İzolasyon için yerleştirilen 4 veya 5 katlı bitüm plakalarının kaldırılması, uygulamanın en pahalı kalemi olmuştur. Ortaya çıkan kaba

betonun üzerine 8 cm kalınlığındaki sert köpük, genişliği 40 cm'den 2,5 cm'ye dek daraltılarak uygulanmıştır. Saçak hizasında ise yine 20 cm genişliğinde, ama 2,5 cm'den 1 cm'ye dek incelti olarak uygulanmıştır. Detay bu boyutlarıyla cephede, amaçlandığı şekilde hiçbir açıdan görünmemektedir. Bu uygulama *siedlung* içindeki ilk beton çatı restorasyonu olmuştur¹⁰. 2009-2012 yılları arasında hayata geçen proje, aldığı birçok koruma ödülünün yanı sıra Docomomo Almanya Çalışma Grubu tarafından en iyi uygulama örneği olarak uluslararası arşive eklenmiştir¹¹.

Özgün renk skalasının yeniden kurgulanması ve beton teras çatı detayının güncellenmesi, yerleşkenin bütününde ve Tauts Heim özelinde şanslı, diğer *siedlung*'lar için de örnek uygulamalar olmuştur¹². Kullanıcılara bu uygulamalar ve sonraki çözümlere temel oluşturacak rehberler hazırlanmış olması da ayrıca önemlidir. Uluslararası ölçekte Docomomo International, Icomos ISC20C, Getty Conservation Institute¹³ başta olmak üzere, modern mimarlık mirasının korunması konusunda çalışan kurumların ürettiği, teknik detay çözümlerinin paylaşıldığı örnek uygulamaların yer aldığı veri tabanları, bu ve benzeri uygulamalarla hızla güncellenmekte ve gelişmektedir.

Yaşadığımız afet sonrası, betonarme yapı sistemlerinin ve betonun detaylarda kullanılmaması yönündeki tartışmaların yoğunlaştığını görmekteyiz. Doğrudan malzemeyi hedef alan derinliksiz bir yaklaşım yerine bu tartışmaları daha bilimsel bir zemine taşımak, analiz ve uygulama yöntemlerinin incelenmesine olanak sağlayacak ortamı yaratmak gündemimizin önceliklerinden biri olarak süreklilik kazanmalıdır. Beton ve betonarme, doğru detay üretimi ve kaliteli malzeme kullanımıyla, çağdaş bir yapı malzemesi ve yapı sistemi olarak kullanılmaya devam edecektir.

■ **Ebru Omay Polat, Doç.Dr. Öğretim Üyesi, YTÜ Mimarlık Fakültesi Restorasyon Anabilim Dalı.**

Notlar:

1 At nalı biçiminde tasarlanmış merkezi sıra konutlar nedeniyle yerleşke bu isimle anılmaktadır. Yerleşke hakkında bkz.: <http://www.hufeisensiedlung.info/>.

2 Gartenstadt Falkenberg, Siedlung Schillerpark, Siedlung Carl-Legien, Weiße Stadt, Großsiedlung Siemensstadt Dünya Mirası Listesi'nde yer alan diğer konut alanlarıdır. Bkz.: Siedlungen der Berliner Moderne: <https://welterbesiedlungen-berlin.de/hufeisensiedlung/>.

3 Yapım sistemi ve malzemenin geleneksel ya da karma olduğu ancak cephe ve kütle formu ve renk kullanımı

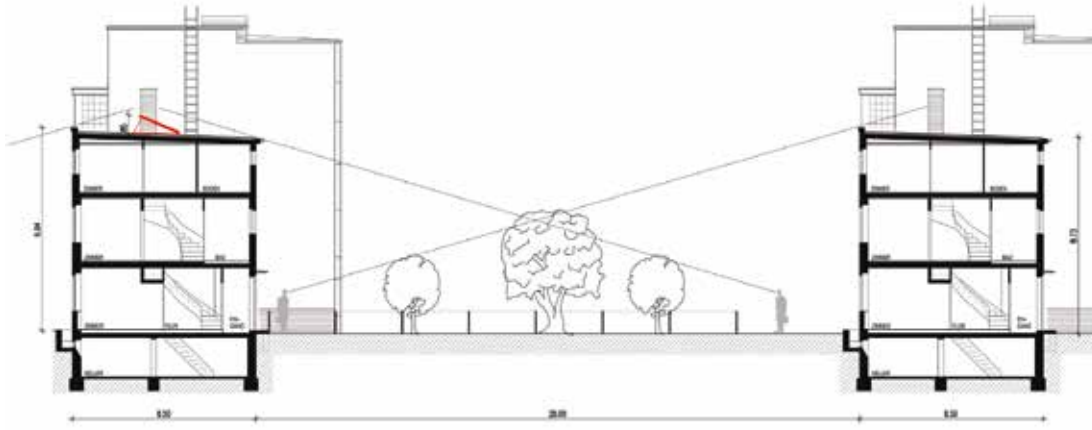
5

6

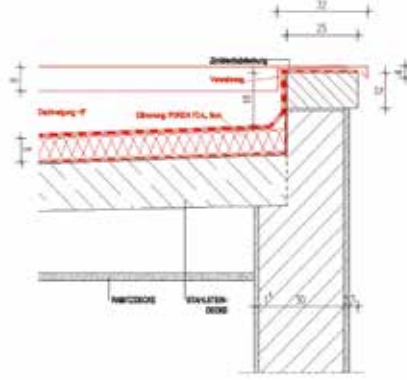
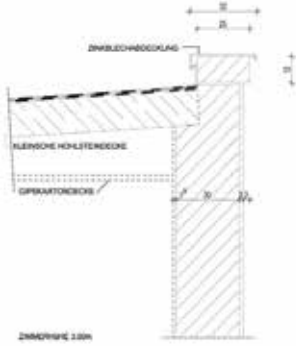
7

8

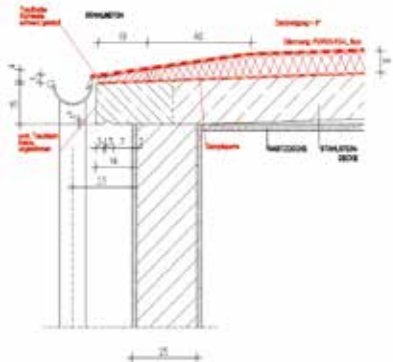
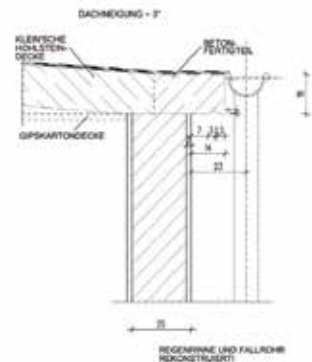
9 DACHBEDÜNG - F'

10

11

12

8 Çatıda güneş paneli uygulamasının cephe ve kütle algısına etkisi (©Brenne-Architekten).
9-12 Çatı ve saçak izolasyon detayları, öncesi ve sonrası (©Brenne-Architekten).
13-18 Tauts Heim, 2013 (©tautshome.com).
Fotoğraflar: Ben Buschfeld / Katrin Lesser).

ile modernist ve betonarmenin öncülü olan yapılarla sıklıkla iki savaş arası dönemde rastlanmaktadır. Savaşla kentine uğrayan inşaat faaliyetleri, 1950'lerin devamında yapım sisteminin de modernleşmesiyle devam edecektir.

4 Yerleşkeye ilişkin koruma kararları farklı ölçekleri içeren şekilde güncellenmiştir: UNESCO-World Heritage "Berlin Modernist Housing Estates" içinde "Hufeisensiedlung / Large Housing Estate Britz" 1986, Berlin eyaleti, Eyalet Koruma Kurulu tarafından tescillen ve korunan kültür varlığı, tanımı: Tarihi bahçe, 2010.

5 1924'te kurulan GEHAG (Gemeinnützige Heimstätten-, Spar- und Bau-Aktiengesellschaft), Berlin'in farklı bölgelerinde sosyal konut alanı projelerinin planlanması ve gerçekleştirilmesi amacıyla kurulmuş bir girişimdir. 1998'de özelleştirilmiştir.

6 Thomas Wieckhorst, "Tauts Heim Restaurierung eines Reihenhäuser von Bruno Taut in der Berliner Hufeisensiedlung", *Bauhandwerk*, 2012: [https://www.bauhandwerk.de/artikel/bhw_Tauts_Heim-1547142.html]. "Farbenfrohes Hufeisen von Bruno Taut in Berlin", *Bauhandwerk*, 2016: [https://www.bauhandwerk.de/artikel/bhw_Farbenfrohes_Hufeisen_von_Bruno_Taut_in_Berlin-2664544.html].

7 "Good Conservation and Restauration Practice Fiche", KulturerbeNetzBerlin, 2020: [http://www.kulturerbenetz.berlin/wp-content/uploads/2021/03/Good-Practice_Berlin_Tauts-Heim-1.pdf].

8 1920'lerin toplu konut ve konut projelerini tasarlayan Bruno Taut'un Ortaköy'deki kendi evi, biçimsel katkısı ile İstanbul'un ikonik konut yapılarından biridir. Bu yapı da bir takma isim almış, Doğu-Japon kültürü etkisinin gözlemlendiği biçimi ile "Çin Evi" olarak tanınmıştır.

9 Winfried Brenne ve Anna Kuhlmann, "Grosssiedlung Britz", *Sechs Siedlungen der Berliner Moderne*, Anton H. Konrad Verlag, Berlin, 2021, s. 127-131.

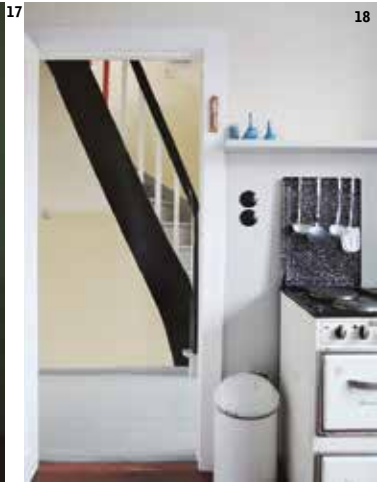
10 Wieckhorst, a.g.e., 2012.

11 "EU Prize for Cultural Heritage / Europa Nostra Awards", 2013, "Ferdinand von Quast Medaille" (Berlin Monument Medal), 2013,

"Goldene Ehrennadel Berlin-Neukölln", 2018, "Global Selection of Visitable Architectural Icons", Iconic Houses.org, 2013.

12 Beton çatı detayı ve yalıtım uygulaması, Brenne Architekten ve Technical University Dresden ortak projesi ile gerçekleştirilmiştir. Diğer uygulamaları Brenne Architekten projelendirmiştir.

13 Conserving Modern Architecture Initiative (CMAI) hakkında bkz.: [https://www.getty.edu/conservation/our_projects/field_projects/cmai/].

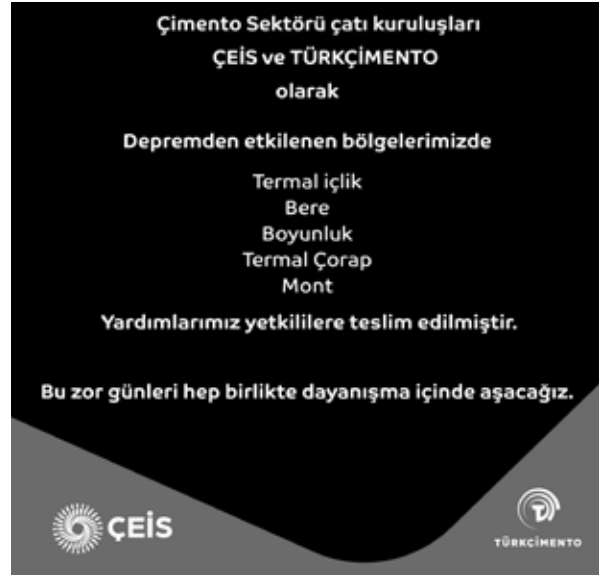
05

ÇEİS'ten

BU ZOR GÜNLERİ #BİRLİKTEAŞACAĞIZ

06 Şubat 2023 tarihinde merkez üssü Kahramanmaraş olan 7.7 ve 7.6 büyüklüğünde meydana gelen depremlerden Adana, Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Kilis, Malatya, Osmaniye, Şanlıurfa ve Elazığ olmak üzere 11 ilimiz etkilendi. 20 Şubat 2023 tarihinde Hatay'ın Samandağ ve Defne ilçelerinde 5.8 ve 6.4 büyüklüğünde meydana gelen depremlerin ardından 6 Şubat tarihinden bu yana 45 binin üzerinde vatandaşımız yaşamını yitirdi, 110 binin üzerinde vatandaşımız yaralandı. Pek çok binanın hasar görmesine neden olan depremden sağ kurtulan vatandaşlarımız ise son derece güç yaşam koşulları ile karşı karşıya.

Çimento sektörünün çatı kuruluşları ÇEİS ve TÜRKÇİMENTO olarak, depremlerden etkilenen bölgelerimizdeki ihtiyaç sahiplerine ulaştırmak üzere hazırladığımız yardımları yetkililere teslim etmiş bulunmaktayız. Ayrıca afet bölgelerindeki barınma ihtiyacını karşılayabilmek adına konteyner kent çalışmalarını başlatarak vatandaşlarımıza destek olabilmek adına var gücümüzle çalışıyoruz.

#BİRLİKTEAŞACAĞIZ

ÇİMENTO SEKTÖRÜ KADINLARIN GÜÇLENDİRİLMESİ İÇİN 45 MİLYON ADIM ATTI

ÇEİS üyelerindeki çalışanların katılımıyla Help Steps uygulamasında başlatılan proje ile toplamda 45 milyon adıma ulaşıldı. Gönüllü Adımlar, kadınların yaşamlarını iyileştirme çabalarına ve yerel kalkınmadaki liderliklerini güçlendirmelerine destek olan Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı'na bağışlandı.

Türkiye'nin en köklü işveren sendikalarından Çimento Endüstrisi İşverenleri Sendikası (ÇEİS), sektörde gönüllü olmayı teşvik etmek ve toplumsal konularda duyduğu hassasiyeti enerjiye dönüştürmek amacıyla Help Steps uygulaması iş birliği ile hayata geçirilen Gönüllü Adımlar projesi kapsamında, çimento endüstrisi çalışanlarının gün içinde attıkları adımları bağışadönüştürdü. Türkiye çapında birçok ilde faaliyet gösteren çimento sektörü üyelerinin çalışanlarının katılımıyla başlayan proje, 8 Mart Dünya Kadınlar Günü itibarıyla tamamlanmış bulunmaktadır. İlgili dönemde tüm çalışanların attığı her adım, kadınların yaşamlarını iyileştirme çabalarına ve yerel kalkınmadaki liderliklerini güçlendirmelerine destek olan Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı'na bağışlandı.

Gönüllü Adımlar, 2021 yılında kadının toplumsal ve ekonomik hayattaki yerinin güçlendirilmesine destek olmak amacıyla ÇEİS tarafından başlatılan #BenimleGelecek projesi kapsamında hayata geçirildi.

Proje ile ilgili ÇEİS Yönetim Kurulu Üyesi Yasemin Açık: “Şubat ayı başında yaşadığımız deprem felaketinin yaralarını hep birlikte sarmaya çalışıyoruz. Ülke olarak bu felaketle bir kez daha görmüş olduk ki birlik ve beraberlik yaralarımızı iyileştirmek adına çok önemli. Gönüllü Adımlar ile bizler de bir nebze olsun attığımız adımlarla kadınların yanında olduğumuzu göstermek, “kadının isterse her şeyi başarabileceğine” inanmalarını istedik. Bu kampanya ile kadınların yaşamlarını, ailelerini, toplumu geliştirme ve dönüştürmeleri için güçlendirilmeleri inancıyla onlarla ortak anlayış içinde çalışan Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı'na bağışlanmasını çok kıymetli buluyorum. ÇEİS olarak başlatmış olduğumuz #BenimleGelecek Projemiz ile bizler de çimento sektöründe yer alan çalışma arkadaşlarımızı destekleyerek onlara yol göstermek, onların varlığını önemsediğimizi ve emeklerinin bizler için çok değerli olduğunu vurgulamak adına var gücümüzle çalışıyoruz. Anne Çocuk Eğitim Vakfı'nın (AÇEV) girişimi Eşitliğe Değer ile başlattığımız “Eşitliğin Farkındayım” eğitimlerini sektör çalışanlarına ulaştırmaya devam ediyoruz. Saha çalışanları için de yeni projeler üzerinde çalışıyoruz. Help Steps iş birliğinde başlattığımız Gönüllü Adımlar kampanyasıyla 45 Milyon adım atarak Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı'na bağışta bulunmanın gururunu yaşıyoruz.

Herkesin yüksek sesle “Benimle Gelecek” diyebilmesini destekleyebilmek, kadının sektör fark etmeden her alanda başarılı olabileceğini vurgulamak için çalışmaya devam edeceğiz. Bu vesileyle Ülkemizdeki tüm kadınların 08 Mart Dünya Kadınlar Günü'nü kutluyorum.” dedi.

ÇEİS EĞİTİM ORMANI

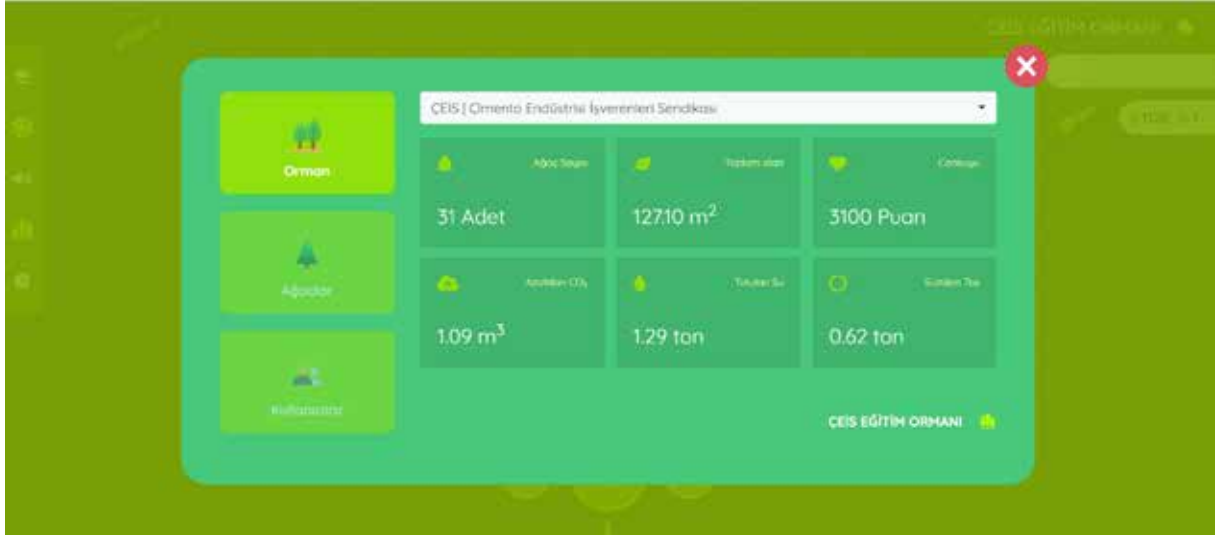
Sendikamız organizasyonunda ÇEİS Kampüs, ÇEİS Kampüs Asenkron ve Çimento Sektörü İSG Eğitim Merkezi (ÇİSİEM) üzerinden örgün ve online ortamda birçok eğitim verilmektedir. Söz konusu eğitimler ile katılımcıların yetkinliklerinin geliştirilmesine odaklanılmaktadır. Bu odağın daha da geliştirilerek, eğitimlerin çevresel bir faydaya dönüşebilmesi amacıyla “ÇEİS Eğitim Ormanı Projesi” geliştirilmiştir. Proje ile sektörümüzdeki çalışanların aldıkları eğitimlerin karşılığı olarak hem sanal hem de gerçek alanlarda bir eğitim ormanı oluşturulacaktır.

Projeyi, diğer ağaçlandırma çalışmalarından ayırtıran ve Türkiye’de ilk olma özelliğini kazandıran ise gerçek

ormanın yanı sıra METAVERSE evreninde de paralelde bir ormanın hayata geçirilmesidir. Katılımcılar sanal orman platformunda şirketi adına tanımlanmış alana ağaç dikerek bakımını gerçekleştirebilecektir. Sisteme sanal olarak dikilen her fidan katılımcı eğitim aldıkça ağaca dönüşecek, ağaç ise büyüyerek bir tohum verecektir.

İşte bu tohum, Sendikamızın Ege Orman Vakfı ile yaptığı iş birliği kapsamında Adana, Denizli, Edirne, Elazığ, Sivas ve Eskişehir’de belirlenen dikim alanlarında gerçek bir fidana dönüşecektir. Bu ağaçlandırma çalışması ile sektörümüzün karbon ayak izinin azaltılmasına da destek olunması amaçlanmaktadır.

ÇEİS KAMPÜS ASENKRON

19 Ocak 2022 tarihi itibarıyla sendikamıza üye fabrikalarımızın tüm çalışanlarına açılan online eğitim platformumuz ÇEİS Kampüs Asenkron, yeni tasarımı, değişen kullanıcı dostu ara yüzü ve aldığınız eğitim süresine göre tüm çalışanlar arasındaki yerinizi gösteren oyunlaştırma modülü ile 2023 yılında da sizlerle olacak!

ÇEİS Kampüs Asenkron'un yeni tasarımı ile ihtiyaç duyduğunuz alanda kendinizi geliştirmenize imkan sunan ÇEİS Kampüs Asenkron'da eğitimlere ulaşmak, zengin kütüphane içinde gezinmek artık çok daha kolay!

İlginizi çekecek "Popüler 10", "En Yeniler", "İki Arada Bir Şey Öğren", "Yazılım Dünyası", "Kahvenize Eşlik Eden Eğitimler", "Uzmanından Öğren" ve "Dijital Beceriler" gibi keşfedilmeyi bekleyen yepyeni kategoriler ve çok daha fazlası için ÇEİS Kampüs Asenkron'a erişebilirsiniz.

Kuzey Gelişim Akademisi iş birliği ile güncel olarak hazırlanan "Travma Sonrası Psikolojik Toparlanma Eğitimi" Asenkrona eklenerek üyelerimizin istifadesine sunulmuştur. Ek olarak 27 Şubat 2023 itibarıyla aşağıdaki eğitimler de ÇEİS Kampüs Asenkron'a eklenmiştir;

- Zihin Beden Ruh Dengesini Kurarak Yaşam Motivasyonunuzu Artırın
- İş Yaşamında Pozitif Psikoloji Pratikleri
- Nefes 101

ÇEİS Kampüs Asenkron'da Oyunlaştırma Başladı!

Yepyeni tasarımı ile 2023 yılında da sizlerle olan **ÇEİS Kampüs Asenkron**'da yarışarak öğreneceğiniz yeni bir dönem başladı. Öğrenmeyi daha da keyifli hale getirmeyi hedeflediğimiz, yeni eğitimler aldıkça rozetler kazanacağınız, tamamladığınız eğitim sürelerine göre sıralamaya girebileceğiniz oyunlaştırma modülümüz sizlerle!

**Oyunlaştırma detaylarına göz atmak için;
Platforma ulaşın!**

Platforma Ulaş!

ÇİMENTO SEKTÖRÜ MBA PROGRAMINDA İKİNCİ DÖNEM BAŞLADI

Sendikamız, TÜRKCİMENTO ve MEF Üniversitesi iş birliği ile sektörümüze özel olarak oluşturulmuş ilk yüksek lisans programı olan Çimento Sektörü MBA Programı 9 - 11 Ocak 2023 tarihleri arasında MEF Üniversitesi ve ÇEİS Merkezinde yapılan final haftası programı ile ilk yarıyılını tamamladı.

Katılımcıların yaptığı final sunumlarının yanı sıra "Kurum İçi Girişimcilik" dersi için Prof. Dr. Erhan Erkut, "Çevre ve Sürdürülebilirlik" dersi için Dr. Öğr. Üyesi Merve Hamzaoglu, "Marka Yaratma Atölyesi" için Accouchee markası kurucusu Ilgın Özdemir Yazgan, "Nöropazarlama" dersi için Dr. Levent Kurtoğlu, "Yeni Dönem Liderlik" dersi için Tchibo Türkiye Genel Müdürü Hasan Ulutürk programımıza zenginlik kattı. Program; ÇEİS Genel Sekreteri Dr. Serdar Şardan ve Türk Çimento CEO'su Volkan Bozay'ın Çimento Sektörü 2022 Yılı Değerlendirmesi oturumuyla sona erdi.

Çimento Sektörü MBA Programının 2. dönemi ülkemizde yaşanan deprem felaketi nedeniyle 2 hafta ertelenerek 20 Şubat 2023'te derslerine başlamıştır. Ağırlıklı olarak sektörümüzün gündeminde yer alan konuların ele alınacağı 2. dönemde, yine alanında uzman öğretim üyeleri ile sektörümüzden misafir konuşmacılar programda yer alacaktır.

Katılımcıların 2.dönem alacağı zorunlu dersler şöyledir;

- İşletme, Ticaret ve Çevre Hukuku
- Kurumiçi Girişimcilik ve Yenilik Yönetimi
- İnsan Kaynakları Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar
- Sürdürülebilirlik, Çevre ve Enerji Yönetimi
- Dijitalleşen İş Dünyasında Çevik Proje Yönetimi

ÇEİS EĞİTİM KOMİTESİ TOPLANTISI

ÇEİS Eğitim Komitesi 2023 yılının ilk toplantısını 5 Ocak 2023 tarihinde gerçekleştirdi. ÇEİS Kampüs ve ÇİSİEM eğitimlerinin planlama işlemlerini tek bir alandan dijitalleştiren ÇEİS DİJİTAL hakkında bilgi verilen toplantıda eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi, eğitime uygun katılımcı belirleme süreçleri, eğitimlerin etkililiğini artırmanın yolları ve alınabilecek aksiyonlar üzerine konuşuldu.

05

ÇEİS KAMPÜS

EĞİTİM FAALİYETLERİ

97

Katılımcı Sayısı

% 94,80

Memnuniyet
Oranı

1000

İnsan/Saat
Eğitim

6 Şubat 2023 tarihinde ülkemizde gerçekleşen deprem felaketi nedeniyle bu tarihten itibaren Şubat ayı sonuna kadar planlanmış olan eğitimler iptal edilip ileri bir tarihe ertelenmiştir.

EĞİTİM BAŞLIKLARI

KİŞİSEL VE PROFESYONEL GELİŞİM SINIFI

Sunumda Dönüm Noktası

EKONOMİ VE FİNANS SINIFI

Maliyet Muhasebesi Sertifika Programı

İNSAN KAYNAKLARI SINIFI

Yetenek ve Kariyer Yönetimi – Güncel Yaklaşımlar

Personel Özlük İşleri SGK Bordro Uzmanlığı

Strateji Odaklı İK - İK Strateji Haritası

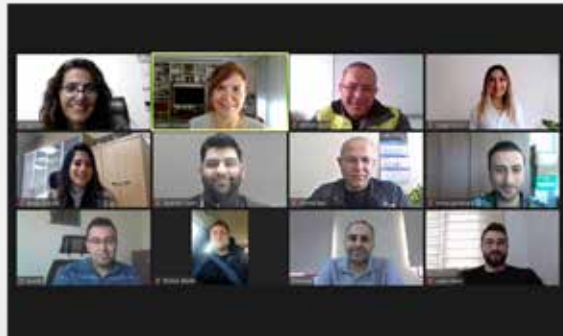
LİDERLİK VE YÖNETİM SINIFI

Koçluk Yetkinliği ile Geri Bildirim Verme Sanatı

Değer Bilen Liderlik

OPERASYONEL GELİŞİM SINIFI

ISO 31000:2018 Kurumsal Risk Yönetimi Temel Eğitimi

05

ÇİSİEM

İSG EĞİTİM
FAALİYETLERİ

52

Katılımcı Sayısı

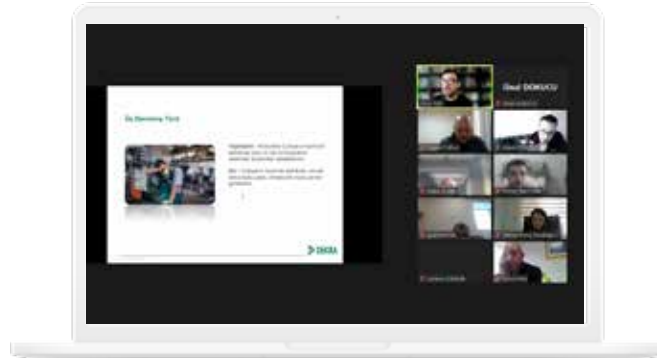
% 93

Memnuniyet
Oranı

227

İnsan/Saat
Eğitim

EĞİTİM BAŞLIKLARI

PSİKOSOSYAL RİSKLER

İyi Oluş Farkındalık Semineri

İLETİŞİM

Takım Çalışması-Pozitif Ortam-Sinerji Yaratmak

DAVRANIŞSAL İSG

Davranış Odaklı Güvenlik Yönetiminin Temelleri

TRAFİK

Temel Yol Güvenliği Yönetim Süreçleri

TEKNİK

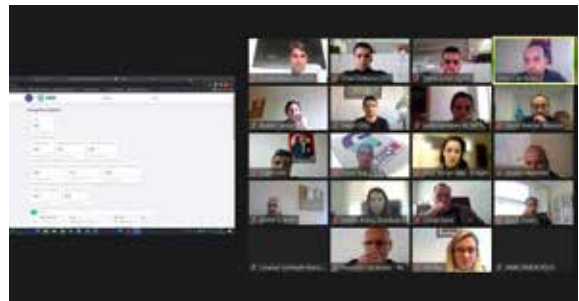
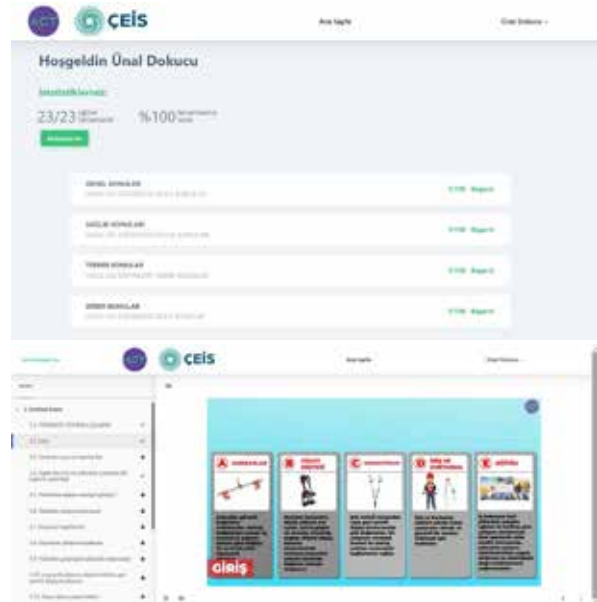
Kaza/Olay Araştırma ve Kök Neden Analizi

6 Şubat 2023 tarihinde ülkemizde gerçekleşen deprem felaketi nedeniyle bu tarihten itibaren Şubat ayı sonuna kadar planlanmış olan eğitimler iptal edilip ileri bir tarihe ertelenmiştir.

ÇEİS İSG ONLINE EĞİTİM SİSTEMİ

2021 yılında hayata geçirmiş olduğumuz, 2022 yılında 7.305 sektör çalışanının sistem üzerinden eğitimlerini tamamlayarak sertifikalarını aldığı İSG Online Eğitim sistemimiz yenilenen içeriği ile 08 Mart 2023'de erişime açıldı.

16 saatlik Temel İş Sağlığı ve Güvenliği eğitimlerini teknoloji ile buluşturduğumuz ÇEİS İSG Online Eğitim sistemimiz mevzuatın belirttiği eğitimleri kapsayacak şekilde toplam 23 farklı eğitim başlığında üye fabrika çalışanlarımızın hizmetine sunuldu. Yaklaşık 10.000 çalışanın yararlanacağı sistemde, genel konular, sağlık konuları, teknik konular ve diğer konulara ilişkin interaktif, animasyonlu eğitim içerikleri yer almaktadır.

ÇEİS İSG KURULU TOPLANTISI

ÇEİS İSG Kurulu'nun yeni yılın ilk toplantısı 30 Ocak 2023 tarihinde çevrim içi olarak gerçekleştirildi.

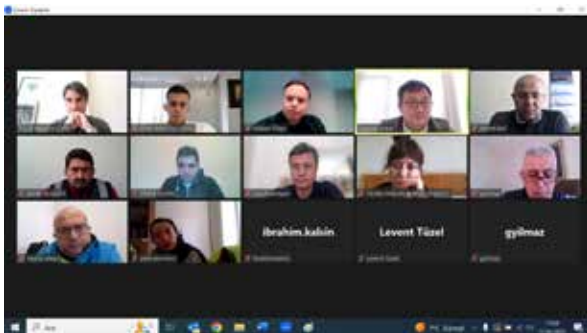
Toplantıda dönem içerisinde gerçekleştirilen İSG faaliyetleri, önümüzdeki dönem iş sağlığı ve güvenliği faaliyetleri ile 2023 yılı Çimento Sektörü Dünya İSG günü etkinlikleri teması hakkında değerlendirmeler yapıldı.

ÇEİS İSG KURULU VE KOMİTESİ ORTAK TOPLANTISI

ÇEİS İSG Kurulu ve Komitesinin ortak toplantısı 17 Şubat 2023 tarihinde çevrim içi olarak gerçekleştirildi.

Toplantıda Kahramanmaraş'ın Pazarcık ilçesi merkezli meydana gelen depremle ilgili sürece ilişkin yaşanan bilgiler ve bölgeye destek olunabilecek konulara ilişkin görüş alışverişinde bulunuldu.

ÇEİS İSG KOMİTESİ TOPLANTISI

ÇEİS İSG Komitesi'nin yeni yılın ikinci toplantısı 09 Mart 2023 tarihinde çevrim içi olarak gerçekleştirildi.

Toplantıda ülkemizde yaşanan deprem felaketi sonrasında, çimento sektörü olarak atılabilecek adımlar, acil durum ekiplerinin yetiştirilmesi, eğitim programları ve bir acil durumda sektörün koordine edilmesi konularında görüş alışverişinde bulunulmuştur. Ayrıca, Nisan ayı içerisinde gerçekleştirilecek Çimento Sektörü Dünya İSG Günü Etkinliklerinin temasına ilişkin olarak da Komite üyelerinin görüşleri alınmıştır.

İSG GLOBAL EĞİTİM SERİSİ

Avrupa'nın en büyük çimento ihracatçısı Türk Çimento Sektörü olarak, şimdi de iş sağlığı ve güvenliği eğitimlerini dünyaya ihraç ediyoruz. Hedef kitlesi beyaz yakalı çalışanlar ile özellikle işe yeni başlayan mühendisler olan eğitim serisi; Türkçe, İngilizce, Fransızca dilinde ve İşaret Dili eklentili olarak dünyaya açılmıştır.

Eğitim serisine şu ana kadar internet sitemiz üzerinden 24 farklı ülkeden 2.035 kişi ulaşmıştır.

NUH ÇİMENTO FABRİKASI İLE MYK SINAV VE BELGELENDİRME DEĞERLENDİRME SEMİNERİ GERÇEKLEŞTİRİLDİ

ÇESBEM, Nuh Çimento Fabrikası ile 01 Şubat 2023 tarihinde Çimento Üretim Elemanı (Seviye 2, 3 ve 4) MYK Mesleki Yeterlilik Sınav ve Belgelendirme Organizasyonları için Değerlendirme seminerini gerçekleştirdi. Seminerde katılımcılara sınav ve belgelendirme organizasyon süreçleri hakkında bilgi verildi.

KIRMA ELEME TESİS OPERATÖRÜ (SEVİYE 3) MESLEKİ YETERLİLİK BELGELENDİRME SINAVLARINDA İKİNCİ ETABA GEÇİLDİ

Eskişehir Ticaret Odası Sınav ve Belgelendirme Merkezi (ETO-METSEM) ile Sendikamız arasında imzalanan işbirliği protokolü kapsamında Kırma Eleme Tesis Operatörü (Seviye 3) mesleğine yönelik MYK Mesleki Yeterlilik Belgesi telafi sınavları ile bu faaliyetlerden henüz faydalanmamış üye işletmelerin sınav ve belgelendirme süreçlerine başlandı.

Üye işletmelerimizin kırıcı sahalarında çalışan işçiler için düzenlenen sınavlar ETO-METSEM tarafından Sendikamız koordinasyonunda yürütülürken, bugüne kadar 32 farklı çimento fabrikasında açılan 69 sınav ve belgelendirme faaliyetine 401 sektörümüz çalışanı katılırken, bu sınavlarda 306 aday başarılı oldu.

05

ÇESBEM

SINAV VE BELGELENDİRME
FAALİYETLERİ

19

Sınav Oturumu Yapılan
Çimento Fabrikası
Sayısı

576

Sınava Alınan
Toplam Aday

859

Gerçekleştirilen Sınav
Oturumu Sayısı

396

Başarılı Aday

% 92

Aday Memnuniyet
Oranı

7.517 km

Toplam Katedilen
Yol

17

Görev Alan Sınav Yapıcı
Sayısı

EĞİTİM BAŞLIKLARI

ÇİMSA ESKİŞEHİR, ÇİMSA MERSİN ve LİMAK ANKA ÇİMENTO FABRİKALARINDA ÇİMENTO ÜRETİM ELEMANI MYK MESLEKİ YETERLİLİK BELGELENDİRMESİ SINAVLARI GERÇEKLEŞTİRİLDİ

MYK Mesleki Yeterlilik Belgesi zorunluluğu getirilen mesleklerden olan Çimento Üretim Elemanı (Seviye 2, 3 ve 4) mesleği için Sendikamız çatısı altında kurulan ÇEİS Sınav ve Belgelendirme Merkezi (ÇESBEM), sınav ve belgelendirme faaliyetlerine 2023 yılında da devam ediyor.

- 04-06 Ocak 2023 tarihlerinde Çimsa Eskişehir çimento fabrikasının üretim biriminde görevli 6 çalışanın,
- 16-20 Ocak 2023 tarihlerinde Çimsa Mersin çimento fabrikasının üretim biriminde görevli 25 çalışanın,
- 31 Ocak 2023 tarihinde Limak Anka çimento fabrikasında görevli 6 üretim çalışanının,

katılımıyla Çimento Üretim Elemanı MYK Mesleki Yeterlilik Sınav ve Belgelendirme Organizasyonları düzenlendi.

Çimsa Eskişehir, Çimsa Mersin ve Limak Anka çimento fabrikalarında, çimento, farin ve fırın sahalarında toplamda 5 teorik ve 6g performans sınav oturumu gerçekleştirildi.

ÜYELERİMİZDEN ve DİĞER HABERLER

ÇİMENTO SEKTÖRÜ'NDEN DEPREM BÖLGESİNE DESTEK

Türk Çimento Sektörünün iki büyük sivil toplum örgütü olan ÇEİS ve TÜRKÇİMENTO önderliğinde, tüm üye fabrikaların işbirliğiyle, deprem bölgesinde hiçbir vatandaşımız evsiz kalmaması diye süratle bir konteyner şehir kurmak için çalışmalar başlatıldı. Konteyner kent sayesinde, evlerini kaybeden vatandaşlarımızın güvenle ve huzurla kalabileceklerini umuyoruz. Depremden etkilenen tüm vatandaşlarımıza geçmiş olsun diyor, kayıplarından ötürü baş sağlığı diliyoruz.

Fabrikalarımızın deprem bölgesi ve depremzedeler için gerçekleştirdikleri faaliyetlere aşağıda yer veriyoruz.

Çimko, Limak ve OYAK Çimento

Çimko, Limak Çimento ve OYAK Çimento, hasar gören Hatay Havalimanı'nın onarım işlerinde kullanılan beton temini için iş birliği yaptı. Depremde zarar görerek hizmet veremez hale gelen Hatay Havalimanı için de çimento sektörü olarak seferberlik başlatıldı. Çimko, Limak ve OYAK Çimento ile birlikte hasar gören Hatay Havalimanı'nın onarımı için tüm zorluklara rağmen büyük bir iş birliği ağı kurarak yüklenici firmaya kesintisiz ürün ve hizmet ulaştırdı.

Adoçim

Adoçim ailesi olarak, depremin ilk gününden itibaren resmî kurumlara koordineli deprem bölgesine toplamda 11 tır yardım malzemesi gönderildi. Söz

konusu yardımlar içerisinde çadır, yemekhane çadırı, seyyar wc kabini, banyo kabini, yatak, yastık, battaniye, odun, motorin, jeneratör, soba takımı, tüp, bebek bakım malzemesi, tabure, temel gıda malzemesi, hijyen malzemesi, ilkyardım malzemesi ve tıbbi ilaç, termal içlik, atkı, bere, eldiven, bot, kaban, polar sweat, yağmurluk, uyku tulumu ve çizmeden oluşan giyim desteği yer alıyor. Hatay Kumlu 'da kurulan çadır kentin alt yapısında kullanılmak üzere, su tesisatı malzemeleri desteği ve nakit yardımı sağlandı. Ayrıca Hatay'da arama kurtarma çalışmalarına katılan, 30 kişilik Yunanistan arama kurtarma ekibine akaryakıt ve akaryakıt tankı temin edilerek, temel gıda ve ihtiyaç malzemeleri desteği sağlandı.

Akçansa

Akçansa olarak deprem bölgesindeki acil ihtiyaçların teminini sağlamak ve yardımları ulaştırmak için oluşturulan "Deprem Koordinasyon Grubu" ile birlikte deprem felaketinin ilk gününden itibaren çalışmalara yoğun şekilde devam ediliyor. Deprem bölgesindeki arama kurtarma faaliyetlerine katılan, alanlarında uzman 13 gönüllü Akçansalı Hatay bölgesinde görev alıyorlar. Depremden etkilenen vatandaşlarımız için kamu kurum ve kuruluşları ile koordineli şekilde doğru ihtiyaçların tespitine odaklanarak; konteyner, jeneratör, içme suyu, elektrikli ısıtıcı, mutfak olarak kullanılmak üzere sahra çadırı, adet barınma çadırı, battaniye, kışlık bebek tulumu ve kışlık çocuk montu gibi ihtiyaçların yanı sıra ekskavatör, kepçe gibi araç ve ekipman da bölgeye ilk günden itibaren yönlendirildi. Bunların yanı sıra Ladik ve Çanakale fabrika lojmanları depremden etkilenen vatandaşların ailelerini misafir etmek için açıldı.

Aşkale Çimento

Aşkale Çimento Deprem Bölgesi için gönül seferberliği başlattı. Aşkale Grubu dahilindeki tüm fabrikalarında yardım faaliyetlerini yürüterek AFAD'ın yönlendirdiği merkezlere yardım malzemeleri götüren Aşkale Çimento, hem şirket yönetimi hem de çalışanları ile büyük bir özveri gösterdi. Şirketin İcra Kurulu Başkanı Fatih Yücelik, deprem sürecine yönelik olarak "Can gittikçe canımız yanıyor, içimiz kanıyor, kahroluyoruz. Daha fazla can kaybı olmaması için her dakika her saniye çok önemli. Ülkemizin dört bir yanında milyonlarca gönüllünün resmi görevlilere destek verebilmek için sıraya girdiği şu günler, birliğin ve dirliğin anlamını bir kez daha gösteriyor." dedi.

Bursa Çimento

Türkiye'yi yasa boğan depremin ardından bölgeye su, erzak ve mobil mutfak gönderen, arama kurtarma çalışmaları için itfaiyeyi seferber eden Bursa, özel sektörün de desteği ile yüzlerce tır yardım malzemesinin yanı sıra iş makinesi ve arama kurtarma gönüllüsünü bölgeye ulaştırdı. Bursa Çimento Arama-Kurtarma ekibinden gönüllü personel ve firmaya ait acil durum konteyneri deprem bölgesine gönderildi.

Arkoz Çimento

Ülkemizdeki 10 ili etkileyen deprem felaketi sonrasında ihtiyaç duyulan çok sayıda ekipman ve insani yardım desteğini bölgeye ulaştıran Arkoz Çimento tarafından deprem bölgesine yoğun bir arama kurtarma desteği de verildi.

Çimentaş

Çimentaş Grubu'nun Elazığ Çimento Fabrikası'ndan koordineli bir şekilde ve Elazığ AFAD ile işbirliği içerisinde, jeneratör, beton kesici, hilti, kırıcı, KKD, projektör, kablo, powerbank gibi malzemeler yanında temel gıda ve giyecek, uyku tulumu, battaniye, çadır, sağlık malzemeleri depremzedelere ulaştırıldı ve bölgedeki sağlık çalışanları için kumanya yardımında bulunuldu.

Öte yandan kış için odun, akaryakıt gibi yakıtların da deprem bölgesine intikali sağlandı. Bunun yanında gönüllü çalışanlar söz konusu yardımların yerlerine ulaştırılmasında bölgede görev aldı.

Çimko

Çimko Grubu'nun da dahil olduğu Sanko Holding bünyesinde yer alan depolar deprem dolayısıyla AFAD'ın kullanımına açıldı. Bunun haricinde Grup bünyesindeki acil durum ekipleri depremde özellikle ağır hasarlı bölgelere yönlendirildi. Adıyaman ve Narlı fabrikalarının çalışanları aileleriyle birlikte fabrikaların misafirhanelerinde ve yine bölgede kurulmuş olan konteynerlarda ağırlanıyor.

Çimsa

Grup bünyesindeki fabrikalarda çalışmakta olan sağlık personeli ve arama kurtarma sertifikalı acil müdahale ekibi ilk günden bu yana deprem bölgesindeki faaliyetlerini sürdürüyor. Öte yandan bölgede ihtiyaç duyulan jeneratör, akaryakıt, koruyucu ekipman, arama-kurtarma ekipmanı, iş makineleri ile temel gıda ve yiyecek malzemelerinin sevkiyatına devam ediliyor.

Ferçim

Fernas Şirketler Grubu olarak, başta AFAD olmak üzere tüm kamu kurumları ile koordinasyon halinde Adıyaman, Kahramanmaraş, Hatay ve Adana

başta olmak üzere depremden etkilenen bölgelere yardımlar sağlandı. Grup Şirketlerinden Ferçim'in bölgeye yakın olan Kayseri Fabrikası lojistik üs olarak atandı. Zamana karşı yarışılan süreçte hem bölgenin hem de arama kurtarma ekiplerinin ihtiyaçlarını en hızlı şekilde tedarik edip sahaya ulaştırılması konusunda Ferçim etkin görev üstlendi. Bölgedeki tüm tesislerin makine, ekipman ve personel gücü tahsis edildi. Tesisler barınma, yeme-içme, sağlık hizmeti ve diğer lojistik ihtiyaçlarının karşılanması için hizmet verirken, Soma'daki Profesyonel arama kurtarma ekipleri de ivedi olarak bölgede çalışan arama kurtarma ekiplerine takviye olarak sevk edildi. Grubun ülke genelindeki sahalarından, iş makineleri, işgücü ve yöneticileri bölgeye gönderildi. Yol ekipleri kapalı yolları açıp ulaşılamayan yerlere ulaşılmasını sağladılar, arama kurtarma faaliyetleri gerçekleştirildi, tesislerde hazırlanan kumanyalar ve diğer yardım malzemelerinin dağıtımı yapıldı. Oluşturulan ekiplerle normalleşme sürecine katkı sağlamak için yol, su ve doğalgaz gibi bölgede zarar gören alt yapıların tamiri de gerçekleştiriliyor.

Göltaş

GöltaşÇimentobünyesindeki30kişilikarama-kurtarma ekibi 5 gün Kahramanmaraş'ta görevlendirildi. Bunun yanı sıra, ekskavatör, iş makinesi operatörü, gıda, medikal ve battaniye yardımında bulunuldu.

Limak Çimento

Limak Şirketler Grubu, Hatay'da ilgili kurum ve kuruluşlarla koordineli bir şekilde belirlenen iki ayrı noktada toplam 4 bin kişinin barınabileceği konteyner kent kurdu. Yatak, battaniye, ısınma, elektrik, sıcak su, banyo ve tuvalet gibi altyapı hizmetleri de olan konteyner kentlerin sayısının önümüzdeki günlerde oluşacak planlamalara göre daha da artırılabilecek. 150'ye yakın iş makinesi ve ekipmanı, söz konusu makineleri ve ekipmanları kullanacak uzman personeli ile birlikte afet bölgesine sevk edildi.

Yaklaşık 800 kişilik arama kurtarma ve dağcı ekibi bu bölgelerde çalışmalara devam ediyor. Diğer yandan deprem bölgesinden pek çok depremzede Ankara, Diyarbakır, Adana başta olmak üzere şantiyelerde ve Limak Çimento'nun Kilis, Şanlıurfa, Ergani misafirhanelerinde ağırlanıyor.

Medcem

Medcem Çimento, ilk andan bu yana var gücüyle sahada çalışmaya ve depremzedelere yardım ulaştırmaya devam ediyor. Kurtarma çalışmalarını destekleyecek iş makineleri ve afetzedelere yardımcı olarak gıda, barınma, ilaç gibi temel malzemelerini bölgeye sevk edilmeye devam ediliyor. Yardım tırları aralıksız ihtiyaç olan alanlara gönderiliyor.

OYAK Çimento

OYAK Çimento Fabrikaları öncelikle deprem bölgesine gıda, yiyecek, çadır, konteyner gibi temel ihtiyaçların ulaşımını sağlarken, Grup bünyesindeki çalışanlardan oluşan arama-kurtarma ekipleri bölgede aktif olarak görev aldı. Diğer yandan depremzede vatandaşlar gruba ait tesis ve misafirhanelerde ağırlanıyor. Birlikte iyileşmek için, gerekli destekleri vermeye devam edeceğiz.

Votorantim

Votorantim Cimentos Türkiye, faaliyet gösterdiği tüm şehirlerdeki ilgili kamu kuruluşları, dernek ve sivil toplum kuruluşları ile ilk gün itibariyle yakın temasını sürdürüyor. İlgili kuruluşlarla koordinasyon halinde hareket ederek Grup bünyesindeki tüm operasyon merkezlerinden yardım tırları organize edilerek aynı yardımlarda bulunuluyor. Kan bağışında bulunmak isteyen ve/veya yardım toplama merkezlerinde görev almak isteyen çalışanlar için destek sağlanıyor. Deprem bölgesinde aile bireyleri bulunan tüm çalışanların ihtiyaçları da yakından takip edilirken, lojistik, barınma, gıda gibi tüm ihtiyaçlar için yardımcı olunuyor. Ek olarak Votorantim Cimentos Türkiye çalışanları ve şirket tarafından gerçekleştirilen nakdi bağışların yanı sıra faaliyet Votorantim Cimentos'un faaliyet gösterdiği bölge ülkelerinde de ayrıca bağış kampanyaları yürütülüyor.

Nuh Çimento

Deprem bölgesine Nuh Çimento olarak arama, kurtarma ve yardım çalışmalarında kullanılmak üzere aralarında iş makineleri, jeneratörler, projektörler ve beton kesme ekipmanının da bulunduğu 100'ün üzerinde fonksiyonel malzeme tedariki sağlandı. İlk günden itibaren tüm resmi kurumlar ile irtibat halinde olup, gıda ürünleri, termal iç giyim eşyaları, hijyen ürünleri, bebek-çocuk eşyaları gibi yardım ve destekler devam ediyor. Kocaeli Valiliği ve Kocaeli Büyükşehir Belediyesi iş birliği içerisinde toplanan yardımlar için Nuh Çimento tırları aracılığı ile her gün düzenli olarak lojistik desteği sürdürülüyor. İş makinesi operatörleri, üretim ve bakım alanında sertifikalı, ilkyardım belgesi olan ve afet yönetiminde deneyimli gönüllü çalışanlar deprem bölgesine destek veriyor.

Safi Çimento

Bölgedeki enkaz çalışmalarında kullanılmak üzere fabrika ile birlikte Safi Holding bünyesindeki tüm iş makineleri ile kömür, battaniye, kuru gıda ve temel ihtiyaç malzemelerinin yer aldığı kolilerden oluşan yardım tırlarının deprem bölgesine intikali sağlandı.

Seza Çimento

Depremın 2. günü Seza Çimento'nun konum itibarıyla yakın olduğu Malatya'daki depremzedelerin Elâzığ'a taşınması için 8 adet otobüs tahsis edilirken, bunun haricinde Malatya'da ki depremzedelere dağıtılmak üzere battaniye, kumanya, su ve ekmekten oluşan yardım malzemesi Malatya Valiliği koordinasyon merkezine iletilti. Grup şirketlerinden Seza İnşaat'a ait iş makinesi ve mobil jeneratör deprem çalışmalarında kullanılmak üzere gönderilirken, yaşanan akaryakıt sıkıntısıyla ilgili olarak de yakıt tankeri Elâzığ Valiliği'nin emrine, bölgeye akaryakıt desteği için tahsis edildi. Yine grup firmalarından Sultan Sarayı tesisi ve Sporyum tesisleri depremzedelere açıldı ve aynı zamanda burada deprem bölgesinde çalışan askerlere gıda takviyesi yapıldı. Malatya'da yer alan beton santrali depremzedelerin barınması için açıldı.

Vicat

Deprem bölgesine Vicat Grup olarak konteyner ev, kuru gıda, giyecek, içme suyu gibi temel ihtiyaçlar yanında jeneratör, hi-up, çekici, lowbet, hilti, testere, keski gibi ekipman ve iş makineleri deprem bölgesine ulaştırıldı. Bunun haricinde Grup bünyesinde çalışmakta olan 10 kişilik kurtarma personelinin bölgeye intikali sağlandı.

BURSA ÇİMENTO, YEŞİL ÇEVRE'Yİ ZİYARET ETTİ

Yeşil Çevre Arıtma Tesisi İşletme Kooperatifi Genel Müdürü Mehmet Aydın, Bursa Çimento Genel Müdürü Osman Nemli ile Bursa Çimento İşletme Müdürü İbrahim Çoğal'ı konuk etti. Ziyarette S.S. Yeşil Çevre Arıtma Tesisi İşletme Kooperatifi ile Bursa Çimento arasında çevre ile ilgili yürütülecek ortak çalışmalar konusunda fikir alışverişinde bulunuldu.

S.S. Yeşil Çevre Arıtma Tesisi İşletme Kooperatifi Genel Müdürü Mehmet Aydın, toplantıda ortaklaşa yürütülecek inovasyon projelerini de görüştüklerini belirtti. Yeşil Çevre'nin Türkiye'de örnek gösterilen bir tesis olduğuna işaret eden Aydın, kooperatif olarak ortaklarla birlikte daha temiz bir çevre hedefiyle hareket ettiklerini kaydetti. Aydın, "Yeşil Çevre Arıtma Tesisi hem üreten hem de 'çevre dostu' sanayinin en güzel örneği" dedi. Bursa Çimento Genel Müdürü Osman Nemli de ziyaretin oldukça verimli geçtiğini dile getirdi. Mehmet Aydın'dan Yeşil Çevre tarafından yürütülen projeler hakkında bilgiler aldıklarını anlatan Nemli, firma olarak Yeşil Çevre ile birlikte ortak projeleri hayata geçirmeyi planladıklarını söyledi.

ÇİMSA'DAN 52 MİLYON TL'LİK GÜNEŞ ENERJİSİ YATIRIMI

Çimsa, Afyon Fabrikası'nda çimento sektöründe Türkiye'nin en büyük güneş enerjisi santrallerinden birini kurmaya hazırlanıyor. 52 milyon TL yatırım ile kurulacak santral, 3.3 MW kurulu güce sahip olacak ve yıllık 4,2 milyon kWh elektrik enerjisi üretecek.

Çevresel performansını geliştirerek sürdürülebilir bir yaşama katkı sağlamak amacıyla çeşitli çalışmalar yapan Sabancı Holding iştiraki Çimsa, Afyon Fabrikası'nda Türkiye çimento sektörünün en büyük güneş enerjisi santrallerinden birini kurmaya hazırlanıyor. Santral 3.3 MW kurulu güce sahip olacak ve yıllık 4,2 milyon kWh elektrik enerjisi üretecek. Bu santralde üretilen elektrik miktarı 3000 hanenin yıllık elektrik ihtiyacına eş değer olacak. 60.000 m2 alanda 7479 adet güneş panelinin kullanılacağı ve 2023 yılının 4. çeyreğinde aktif olacak Güneş Enerjisi Santrali (GES) projesinde, yıllık 2000 ton karbondioksit (Co2) tasarrufu sağlanarak 2 milyon ağacın Co2 nötrleme kapasitesine denk gelen miktarda katkı yaratılması hedefleniyor.

"Çimsa olarak sürdürülebilir kalkınmaya ulaşmak için çok çalışıyoruz"

Çimsa'da yeşil dönüşümün gerekliliklerini yerine getirmek için çalıştıklarını belirten Çimsa CEO'su Umut Zenar, "Öncelikle iklim değişikliği ile mücadelede güneş ve rüzgâr enerjisi gibi sürdürülebilir kaynakların kullanımı ülkelerin enerji stratejilerinde önemli yer tutuyor. Küresel emisyonların 2030'a kadar yarı yarıya azaltılması için yenilenebilir enerji kullanımına

yönelik büyük çaplı bir dönüşüm yaşanması gerekiyor. Bu süreçte Çimsa olarak döngüsel ekonominin bir parçası olmaya devam etme hedefiyle, yeşil dönüşümün gerekliliklerini yerine getirmek ve sürdürülebilir kalkınmaya ulaşmak için çok çalışıyoruz. Sürdürülebilirlik stratejimiz kapsamında, karbon ayak izinin azaltılması, enerji verimliliği, çevre dostu ürünler gibi konulara odaklanmaya devam ediyoruz. Bu kapsamda hayata geçireceğimiz güneş enerjisi yatırımımızın tüm dünyanın ortak sorunu olan emisyonların azaltılması konusuna büyük katkı sağlayacağını düşünüyoruz.” ifadelerini kullandı.

Çimsa “Great Place to Work” sertifikası aldı

Çimsa, kurum kültürü içerisindeki çalışan deneyimini ölçümleyen ve 30 yıllık araştırma verilerine dayanan tek çalışan deneyimi platformu Great Place to Work’ün araştırmaları sonucunda Great Place to Work Sertifikası almaya hak kazanan başarılı kurumlar arasına girdi.

İşyeri kültürü konusunda küresel otorite olan Great Place to Work, 30 yıldan fazla süredir dünya çapında yaptığı anketlerde, çalışanların kurumlarına yönelik güven ve memnuniyetlerini ölçüyor. Bu bilgileri işyerleri ile paylaşan GPTW, personelin en çok çalışmak isteyeceği kurum olma yönünde şirketlerin kendilerini geliştirmelerini sağlıyor.

Çimsa CEO’su Umut Zenar şu değerlendirmeyi yaptı: “Çalışanlarımızın mutluluğu stratejik önceliklerimiz arasında yer alıyor, onların mutluluğuna, geleceğine ve kariyer gelişimlerine yatırım yapıyoruz. Çalışanlarımızın rahat bir çalışma ortamında bulunmaları ve kendilerini şirketin bir parçası olarak hissetmeleri bizim için çok önemli. Çalışanlarımızı karar süreçlerine dahil ederek çalıştıkları şirkete olan bağlılıklarını ve katkılarını hissetmelerini istiyoruz. Yeni nesil insan kaynakları yaklaşımımız doğrultusunda sektörde en çok tercih edilen işveren markası olma hedefiyle gerçekleştirdiğimiz uygulamalarımız ile böyle bir programa dahil olmak bizleri memnun etti. Öncü uygulamalarımız ile fark yaratmaya devam edeceğiz” dedi.

KONYA ÇİMENTO’DAN KIZILAY’A ANLAMLI DESTEK

Konya’nın önde gelen firmalarından Konya Çimento, Türk Kızılayı Konya Şubesi’ne önemli bir destekte bulundu. Konya Çimento, Kızılay tarafından Karatay Bölgesi’ne yeni yapılan bir aşevine katkı sağladı.

Konya Çimento, Türk Kızılayı Konya Şubesi’ne önemli bir destekte bulundu. Konya Çimento, Kızılay tarafından Karatay Bölgesi’ne yeni yapılan bir aşevine katkı sağladı. Kızılay Konya Şube Başkanı Hüseyin Üzülmmez, Konya Çimento Genel Müdürü Burak Akın, Konya Hazır Beton Genel Müdürü Ali Umur, Kızılay Konya Şubesi’nde işbirliği protokolünü imzaladı. Kızılay Konya Şube Başkanı Hüseyin Üzülmmez, Konya Çimento Genel Müdürü Burak Akın’a, desteklerinden dolayı teşekkür ederek, “Bu anlamlı katkılarınız için teşekkür ediyorum. Birlik ve beraberliğe, paylaşmaya en çok ihtiyaç olunan bir dönemde bizlere destek oldunuz. Sizi ve tüm Konya Çimento ailesini tebrik ediyorum” dedi. Genel Müdür Burak Akın da, Türk Kızılay’ının her zaman yanında olduklarının altını çizdi. Protokol sonrası Konya Çimento yöneticilerine teşekkür plaketi verildi.

MEDCEM ÇİMENTO ÇEVİKLİĞİNİ ARTIRIYOR

Dijitalleşme, otomasyon ve endüstri 4.0 kavramlarını üretime başladığı 2015 yılından itibaren odağında tutan Medcem Çimento, yenilikçi yaklaşımı ve dijitalleşme süreçlerine sağladığı adaptasyon ile fark yaratmaya devam ediyor.

Eren Holding'in iştiraki olan ve Türkiye ve Avrupa'nın en büyük çimento fabrikalarından birine sahip olan Medcem Çimento, dijitalleşme, otomasyon ve endüstri 4.0 alanındaki yatırımlarını hız kesmeden sürdürüyor. Üretimde fark yaratan mevcut dijital ve otomasyon sistemlerin yanı sıra üretim kapasitesini ve ürün kalitesini artıracak çalışmalara ağırlık veren Medcem Çimento, yeni nesil üretim yöntemleri alanında da sektöre ilham verecek yatırımlarına devam ediyor. Medcem; esnekliği, geliştirilebilir olması, diğer sistemlerle entegrasyon gücü ve iş süreçlerinde uluslararası standartlar açısından SAP'yi tüm dijitalleşme platformlarının merkezine alarak birçok uygulama geliştiriyor.

Medcem Çimento, mobil ve web e-tahsilat sistemi, sevkiyat/nakliye takip sistemi, depo otomasyon çözümleri, büyük veri, iş zekası ve analitik, koruyucu bakım CHECKLIST mobil uygulama, bakım kioks uygulaması, dijital İK ve idari işler, tedarikçi portalı, üretim/ham madde/bakım/sevkiyat IoT uygulamaları, sistem altyapı güncellemesi ve S4HANA dönüşümü, RPA (Robotik Process Automation) dijital Robot ve dijital asistan uygulaması gibi birçok yeniliklerle iş süreçlerini dijitalleştiriyor.

Bakım ve onarım faaliyetlerinin dijitalleştirilmesi ve otomasyon sistemler ile yönetilmesi amacıyla devreye alınan Bakım Kioks Uygulaması, fabrikadaki tüm bakım süreçlerinin anlık olarak takip edilmesini ve üretim devamlılığını sağlamakla beraber aynı zamanda kâğıt israfının da önüne geçerek Medcem Çimento'nun sürdürülebilirlik politikalarını destekliyor.

TRAÇİM ÇİMENTO'DAN MİLLİ EĞİTİM PROJELERİNE DESTEK

Traçim Çimento Vize İlçe Milli Eğitim Müdürlüğünü ziyaret etti. İlçe Milli Eğitim Müdürü Recep Akdemir, Traçim Çimento A.Ş. Sürdürülebilirlik ve Sosyal Somluluk Proje Müdürü Sevgi Erdinç'i ağırladı.

Şube Müdürü Hakan Ayhan ve İlçe Proje Koordinatörü Yağmur Özkan'ın katıldığı ziyarette İlçe Milli Eğitim Müdürlüğünce halen yürütülen ve planlanan projeler hakkında bilgi alışverişinde bulunuldu. Proje Müdürü Sevgi Erdinç, Guinness Rekoruna da aday olan "Doğanın Pili Bitmesin" rojesine firma olarak sponsor olmak istediklerini ve diğer projelerde de birlikte çalışmaktan memnun olacaklarını belirtti. İlçe Milli Eğitim Müdürü Recep Akdemir, Çevre Gününde Guinness Rekoruna aday olan "Doğanın Pili Bitmesin" projesine verdiği desteklerden dolayı Sevgi Erdinç nezdinde Traçim Çimento'ya teşekkür etti.

ÜNYE ÇİMENTO DÜNYA ŞAMPİYONU GENÇİ AĞIRLADI

OYAK Çimento Fabrikaları A.Ş. Ünye Şubesi, Halter Dünya Şampiyonu olan milli gururumuz Ünyeli sporcu Yusuf Fehmi Genç'i ağırladı.

Kolombiya'da düzenlenen Halter Dünya Şampiyonası'nda silkmeye 182 kilo ile altın madalya kazanan ve babası Ünye Çimento'da çalışan Ünyeli milli sporcumuz Yusuf Fehmi Genç, Ünye Çimento Fabrikası'nı ziyaret etti.

Ünye Çimento Genel Müdürü İhsan Erçin, milli sporcu Yusuf Fehmi Genç'i tebrik ederek, hediyelerini takdim etti. Genel Müdür Erçin, çalışanlarıyla birlikte ailelerini de Ünye Çimento'nun bir ferdi olarak gördüklerini vurgulayarak, "Dünya şampiyonasında Ünye, Ordu ve Türkiye'yi gururlandıran milli sporcumuz Yusuf Fehmi Genç'in başarısıyla Türkiye, dünya şampiyonasında erkeklerde 7 yıl sonra ilk kez altın madalya kazanma başarısını gösterdi. Milli gururumuz genç sporcumuza bundan sonraki kariyerinde başarılar diliyorum" dedi.

Sendikamız Genel Sekreteri
Dr. H. Serdar Şardan'ın annesi

Şensel Şardan

vefat etmiştir.

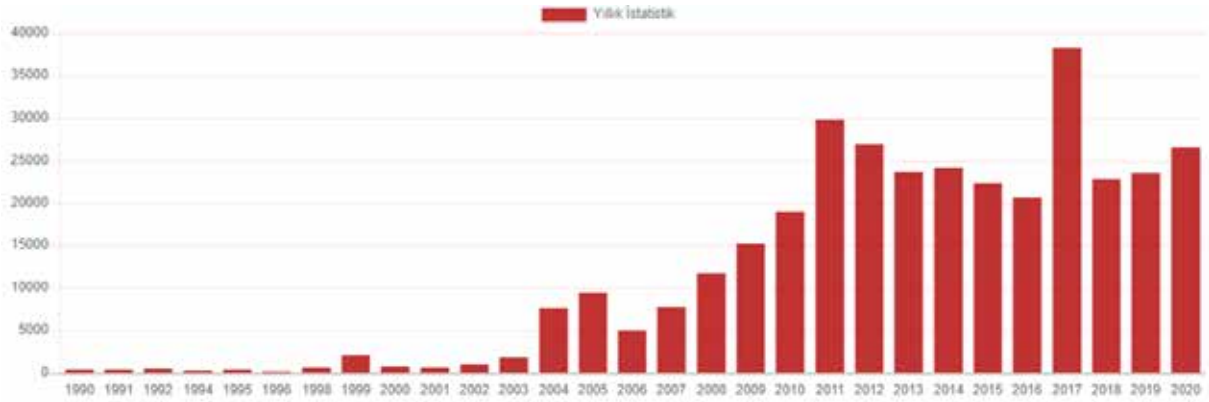
Merhumenin cenazesi 22 Ocak 2023 Pazar ikindi namazına müteakip Ankara Oğultürk Camii'nde kılınan cenaze namazının ardından Cebeci Asri Mezarlığı'nda defnedilmiştir.

Merhumeye Allah'tan rahmet;
kederli ailesine ve sevenlerine başsağlığı ve sabır dileriz.

07

ARAŞTIRMA/ İSTATİSTİK

TÜRKİYE DEPREM İSTATİSTİKLERİ

Kaynak: 1990-2020 Türkiye Deprem İstatistikleri - İstatistik Dünyası

Türkiye'de 1990-2020 seneleri arasında toplam 337.866 deprem gerçekleştiği görülmektedir. Gerçekleşen depremler göz önüne alındığında 2017 yılının 32.287 deprem sayısı ile en yüksek deprem yılına sahip olduğu, 1996 yılının 169 deprem sayısı ile en düşük deprem yılına sahip olduğu bilinmektedir. Toplam 32.287 deprem olan 2017 yılında en çok Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarında deprem gözlenirken en az Ocak, Eylül ve Aralık aylarında deprem olmuştur. Türkiye'de son 5 yılda gerçekleşen deprem sayısı; 30 yılda gerçekleşen deprem sayısının %37'sini oluşturmaktadır. Grafikten de görüleceği üzere son otuz yılda gerçekleşen yıllık deprem sayıları artış eğilimindedir.

Yıllara (2016-2020) göre deprem sayıları ve yıl içerisindeki yoğunluk durumu

YIL	DEPEREM SAYISI	BÜYÜKLÜK	YER	ENYOĞUN 3 AY	YOĞUNLUĞUN AĞIRLIĞI (yıl içindeki oranı)
2016	20.541	5,4	Ege Denizi (Bodrum açıkları)	Haziran, Eylül ve Ekim	%28,5
2017	38.287	6,6	Ege Denizi (Bodrum açıkları)	Haziran, Temmuz ve Ağustos	%34,5
2018	22.899	5,2	Adıyaman	Ocak, Eylül ve Kasım	%28,7
2019	23.481	6,0	Denizli, Bozkurt	Mart, Nisan ve Eylül	%34,5
2020 ¹	26.016	6,6	İzmir, Seferihisar	Ocak, Şubat ve Mart	%51,2

Kaynak: AFAD, Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü, Wikipedia, WorldData – Earthquakes in Turkey, 1990-2020 Türkiye Deprem İstatistikleri - İstatistik Dünyası

Tablodan görüleceği üzere, 2016-2020 dönemi içerisinde irili ufaklı en çok deprem 2017 yılında kaydedilmiştir. Ayrıca en şiddetli deprem 2017 ve 2020 yılları içerisinde ve Ege Bölgesi'nde meydana gelmiştir.

2021 yılından günümüze Ülkemizdeki önemli depremlerin seyri

TARİH	YER	BÜYÜKLÜK
20 Şubat 2023	Samandağ, Hatay	5,8
	Defne, Hatay	6,4
6 Şubat 2023	Ekinözü, Kahramanmaraş	7,6
	Şehitkamil, Gaziantep	7,7
23 Kasım 2022	Gölyaka, Düzce	6,0
04 Kasım 2022	Buca, İzmir	4,5
19 Kasım 2021	Köprüköy, Erzurum	5,1
17 Kasım 2021	Düzce	5,1
08 Kasım 2021	Meram, Konya	5,1
31 Ağustos 2021	Altıntaş, Kütahya	5,0
25 Haziran 2021	Kığı, Bingöl	5,2

Kaynak: AFAD, Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü,

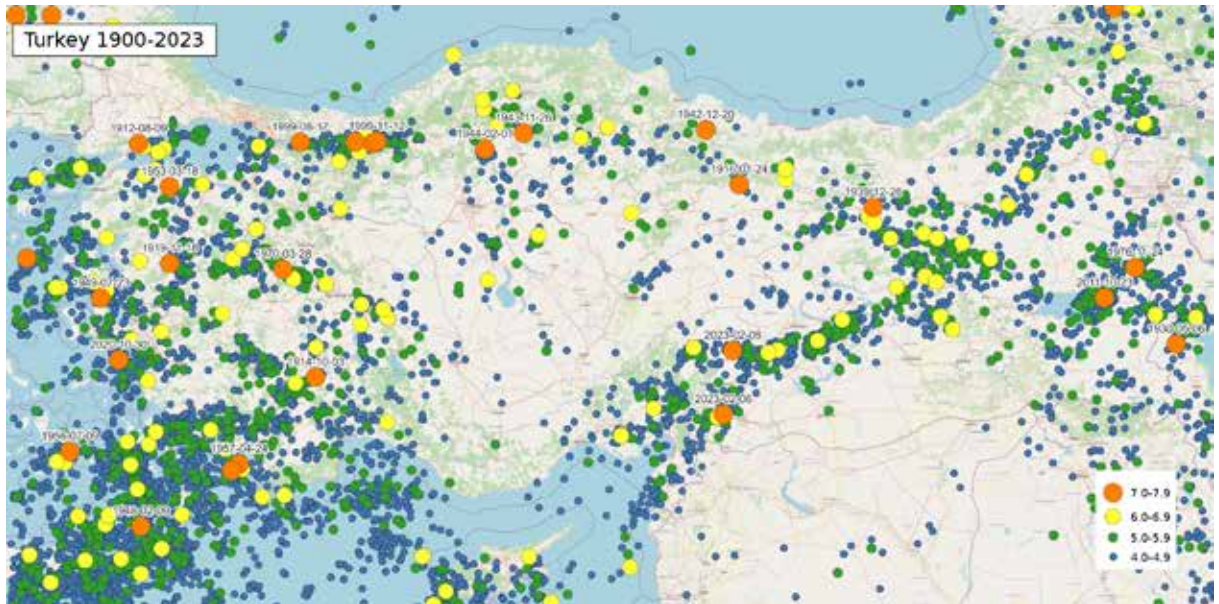
¹ 24 Ocak 2020 tarihinde de Elazığ'nın Sivrice ilçesi ve civarında 6,5 büyüklüğünde deprem meydana gelmiştir.

Anadolu'dan geçen fay hatları

Kaynak: Wikipedia

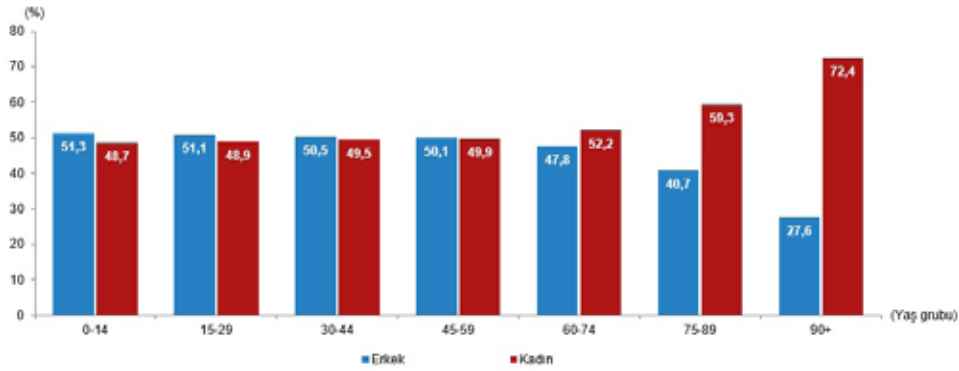
Türkiye'de 1900-2023 yılları arasında meydana gelen depremleri gösteren harita

İSTATİSTİKLERLE KADIN, 2022

Türkiye İstatistik Kurumu her yıl düzenli olarak kadın istatistiklerini yayınlamaktadır. Söz konusu çalışmada belirtildiği üzere Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre 2022 yılında, kadın nüfusu 42 milyon 575 bin 441 kişi, erkek nüfusu ise 42 milyon 704 bin 112 kişi olmuştur. Diğer bir ifadeyle, toplam nüfusun %49,9'unu kadınlar, %50,1'ini ise erkekler oluşturmuştur. Kadınlar ile erkekler arasındaki bu oransal denge kadınların daha uzun yaşaması nedeniyle, 60 ve daha yukarı yaş grubundan itibaren kadınların yoğunluğunun erkeklerin yoğunluğundan daha fazla olması şeklinde değişmektedir. Kadın nüfusun oranı, 60-74 yaş grubunda %52,2 iken 90 ve üzeri yaş grubunda %72,4 olmuştur.

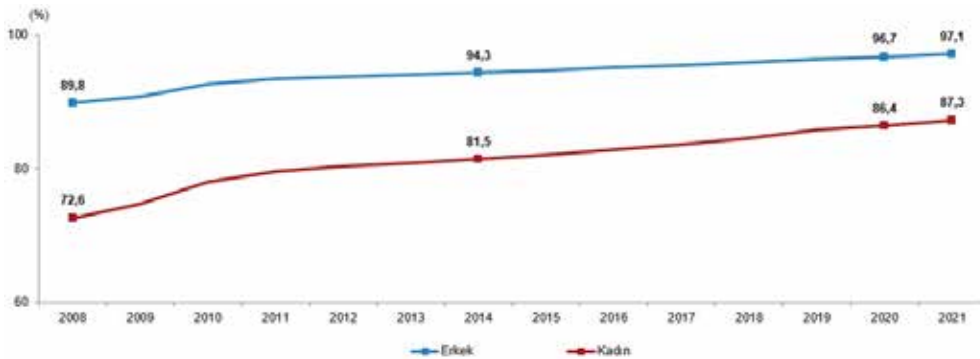
Tablo.1 Cinsiyete ve yaş grubuna göre nüfus oranı, 2022

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2022

Ulusal Eğitim İstatistikleri Veri Tabanı sonuçlarına göre en az bir eğitim düzeyini tamamlayan 25 ve daha yukarı yaştaki nüfusun toplam nüfus içindeki oranının 2008-2021 yılları arasında arttığı görülmüştür. En az bir eğitim düzeyini tamamlayan 25 ve daha yukarı yaştaki bireylerin toplam nüfus içindeki oranı, 2008 yılında %81,1 iken 2021 yılında %92,1 olmuştur. Bu oran cinsiyete göre incelendiğinde, 2008 yılında en az bir eğitim düzeyini tamamlayan 25 ve daha yukarı yaştaki kadınların oranı %72,6, erkeklerin oranı %89,8 iken bu oran 2021 yılında ise kadınlarda %87,3, erkeklerde %97,1 olmuştur.

Tablo.2 Cinsiyete göre en az bir eğitim düzeyini tamamlayanların oranı, 2008-2021

Kaynak: TÜİK, Ulusal Eğitim İstatistikleri Veri Tabanı, 2008-2021

Yükseköğretim ve fakülte, yüksek lisans ve doktora mezunu olan 25 ve daha yukarı yaştaki nüfusun toplam nüfus içindeki oranı, 2008 yılında %9,8 iken 2021 yılında %23,0 olmuştur. Bu oran cinsiyete göre incelendiğinde, 2008 yılında yükseköğretim mezunu olan 25 ve daha yukarı yaştaki kadınların oranı %7,6, erkeklerin oranı %12,1 iken bu oran 2021 yılında kadınlarda %20,9, erkeklerde ise %25,1 olmuştur.

Tablo.3 Cinsiyete göre seçilmiş göstergeler, 2021

	(%)		
	Toplam	Erkek	Kadın
Okuryazar olmayan nüfus oranı (25+ yaş)	3,5	1,0	6,1
Yükseköğretim mezunu nüfus oranı (25+ yaş)	23,0	25,1	20,9
İstihdam oranı (15+ yaş)	45,2	62,8	28,0
İşgücüne katılma oranı (15+ yaş)	51,4	70,3	32,8
İşsizlik oranı (15+ yaş)	12,0	10,7	14,7

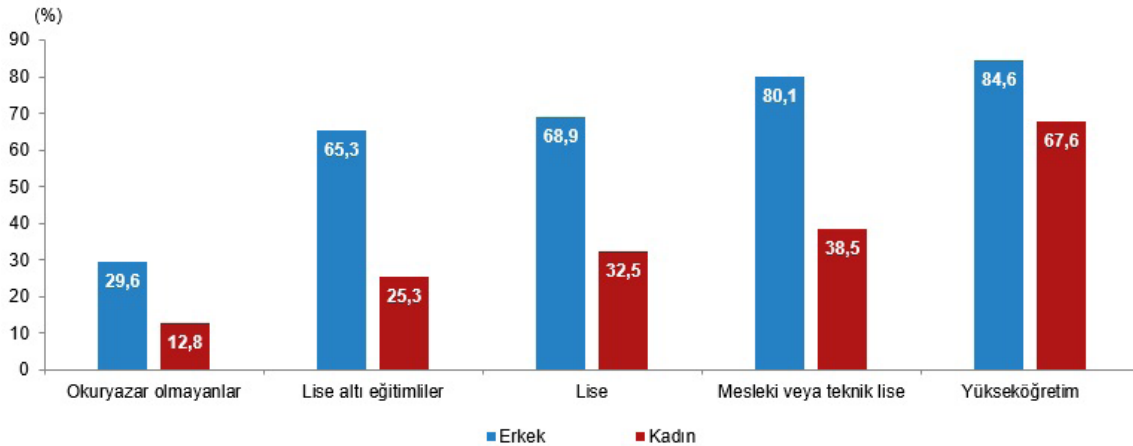
Kaynak: TÜİK, Ulusal Eğitim İstatistikleri Veri Tabanı, 2021

TÜİK, Hanehalkı İşgücü Araştırması, 2021

Hanehalkı işgücü araştırması sonuçlarına göre 2021 yılında 15 ve daha yukarı yaştaki işgücüne katılma oranının %51,4 olduğu görülmüştür. Bu oran kadınlarda %32,8, erkeklerde ise %70,3 olmuştur.

İşgücüne katılma oranı eğitim durumuna göre incelendiğinde, kadınların eğitim seviyesi yükseldikçe işgücüne daha fazla katıldıkları görülmüştür. Okuryazar olmayan kadınların işgücüne katılma oranı %12,8, lise altı eğitilmiş kadınların işgücüne katılma oranı %25,3, lise mezunu kadınların işgücüne katılma oranı %32,5, mesleki veya teknik lise mezunu kadınların işgücüne katılma oranı %38,5 iken yükseköğretim mezunu kadınların işgücüne katılma oranı %67,6 olmuştur.

Tablo.4 Cinsiyet ve eğitim durumuna göre işgücüne katılma oranı, 2021

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü Araştırması, 2021

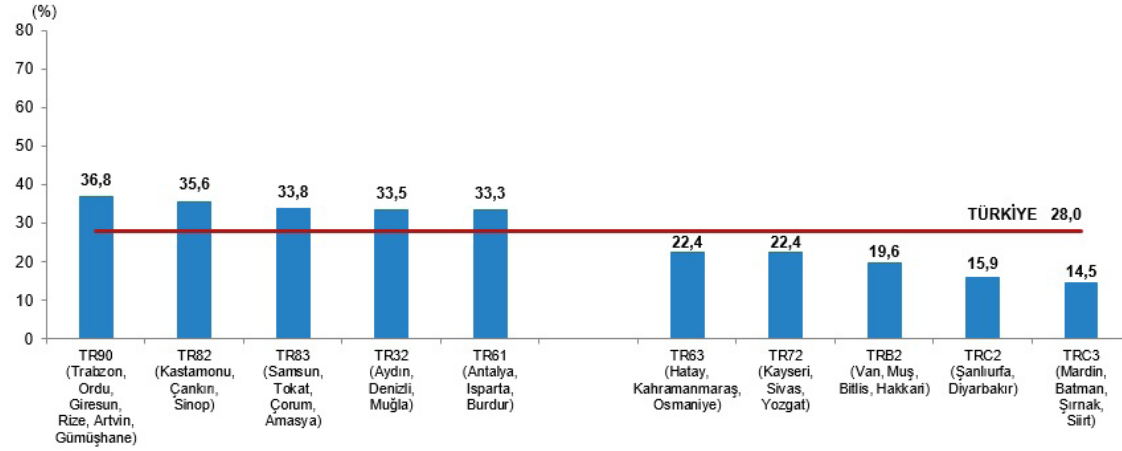
Hanehalkı işgücü araştırması sonuçlarına göre 2021 yılında 15 ve daha yukarı yaştaki istihdam edilenlerin oranının %45,2 olduğu görülmüştür. Bu oran kadınlarda %28,0, erkeklerde ise %62,8 olmuştur.

En yüksek istihdam oranı %52,0 ile TR21 (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli) bölgesinde, en düşük istihdam oranı ise %29,9 ile TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt) bölgesinde gerçekleşmiştir.

En yüksek kadın istihdam oranı, %36,8 ile TR90 (Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane) bölgesinde gerçekleşti. Bu bölgeyi %35,6 ile TR82 (Kastamonu, Çankırı, Sinop), %33,8 ile TR83 (Samsun, Tokat, Çorum, Amasya) izlemiştir.

En düşük kadın istihdam oranı ise %14,5 ile TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt) bölgesinde gerçekleşti. Bu bölgeyi %15,9 ile TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır), %19,6 ile TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkari) izledi.

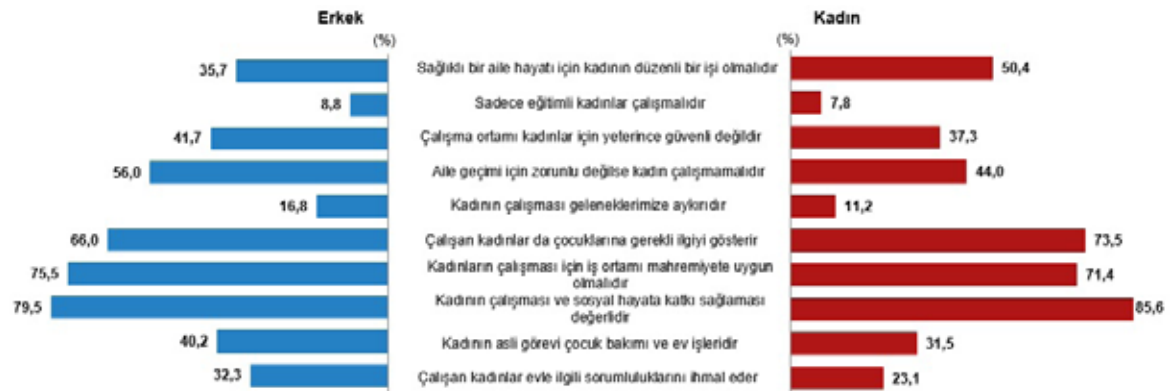
Tablo.5 Kadın istihdam oranının en yüksek ve en düşük olduğu 5 bölge, İBBS 2.Düzey, 2021

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü Araştırması, 2021

Aile yapısı araştırması sonuçlarına göre 2021 yılında kadınların çalışması ile ilgili bireylerin algıları incelendiğinde, kadının çalışması ve sosyal hayata katkı sağlamasına dair cinsiyete göre değişiklik gözlemlenmektedir.

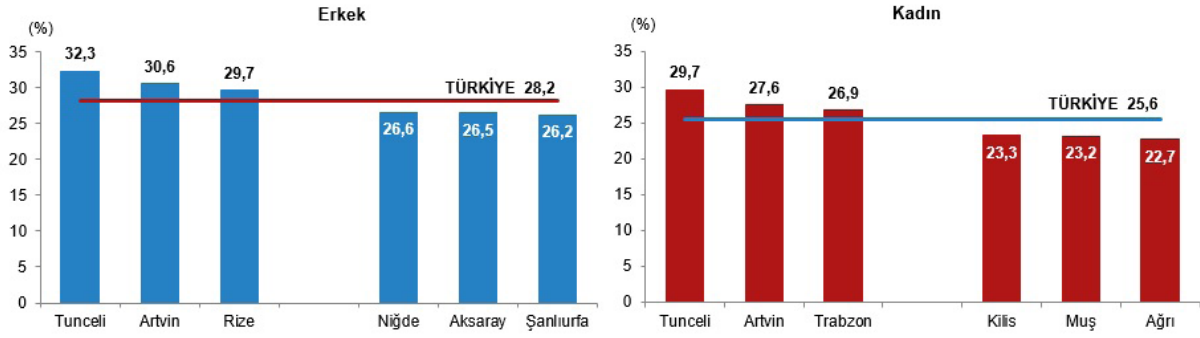
Tablo.6 Cinsiyete göre kadının çalışması ile ilgili algılar, 2021

Kaynak: Türkiye Aile Yapısı Araştırması, 2021

Evlenme istatistiklerine göre resmi olarak ilk evliliğini 2022 yılında yapmış olan kadınların ortalama evlenme yaşı 25,6 iken erkeklerin ortalama evlenme yaşı 28,2 olmuştur. Ortalama ilk evlenme yaşının en yüksek olduğu il, kadınlarda 29,7 yaş, erkeklerde 32,3 yaş ile Tunceli olurken; ortalama ilk evlenme yaşının en düşük olduğu il ise kadınlarda 22,7 yaş ile Ağrı, erkeklerde 26,2 yaş ile Şanlıurfa olmuştur.

Tablo.7 Cinsiyete göre ortalama ilk evlenme yaşının en yüksek ve en düşük olduğu 3 il, 2022

Kaynak: Türkiye Aile Yapısı Araştırması, 2021

Rakamlarla kadın istihdamı ve diğer istatistikler

- Kadınların istihdamda yarı zamanlı çalışma oranı: %16,4
- Hanesinde 3 yaşın altında çocuğu olan 25-49 yaş grubundaki kadın istihdam oranı: %26,1
- Çalışan kadınlardan işe geliş gidiş için harcanan zamandan memnun olanların oranı: %67,5
- Kadın büyükelçi oranı: %27,2
- Kadın milletvekili oranı: %17,3
- Yükseköğretimde görevli profesörler içinde kadın profesör oranı: %33,2
- Yönetici pozisyonundaki kadın oranı: %20,7
- Kadınların eşlerinin eğitim seviyelerinden daha yüksek olanlarının oranı: %15,9
- Kadınların internet kullanım oranı: %80,9
- Kadınlardan kendini güvende hissetmeyenlerin oranı: %30,4

**#BİRLİKTE
AŞACAĞIZ**

08

KİTAP TANITIM

UYGULAMALI TAZMİNAT HUKUKU

Prof. Dr. Ömer Ekmekçi

Prof. Dr. Başak Baysal

Dr. Öğr. Üyesi İrem Yayvak Namlı

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Ömer Ekmekçi, Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Başak Baysal ve İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dr. Öğr. Üyesi İrem Yayvak Namlı tarafından hazırlanan “Uygulamalı Tazminat Hukuku” isimli Kitabın güncellenmiş ikinci baskısı yayımlanmıştır.

Kitabın yeni baskısında, özellikle trafik kazalarında uygulanmakta olan aktüeryal yöntemin genel esaslarına yer verilmiş ve söz konusu yöntemle ilişkin örnek ve çözümü paylaşılmıştır. Ayrıca, Kitapta uygulamaya yönelik Yargıtay’ın konuya ilişkin öne çıkan kararlarına yer verilmiştir.

ÇİMENTO İŞVEREN MAKALE YAYIN KOŞULLARI

1. Çimento İşveren Dergisi, hakemli bir dergi olup iki ayda bir yayınlanmaktadır. Makaleler **Türkçe ya da Türkçe ve İngilizce dillerinde gönderilebilir.**
2. Çimento İşveren Dergisi'ne gönderilen makaleler, daha önce hiçbir yerde yayınlanmamış ve yayınlanmak üzere **başka bir yayına sunulmamış olmalıdır.** Çimento İşveren Dergisi'ne sunulan ve/veya hakemlik sürecine alınan makalelerin, başka bir mecraya yollanmış olması ve daha önce tıpkı veya benzerinin yayınlanmış olmasının tespiti halinde **süreç iptal edilir.**
3. Makaleler dergi editörünün (ozguracar@ceis.org.tr) ya da Çimento Endüstrisi İşverenleri Sendikası'nın (ceis@ceis.org.tr) adresine gönderilmelidir.
4. Çimento İşveren Dergisi'ne sunulan makaleler öncelikle şekil ve içerik yönünden ön inceleme-ye tabi tutulmaktadır. Şekil ve içerik olarak uygun bulunan makaleler, bilimsel inceleme için en az iki hakeme sunulmaktadır. Çimento İşveren Dergisi'ne gönderilen makaleler için hakemlik sürecine alınacağı **garantisi verilmaz.**
5. Çimento İşveren Dergisi'ne gönderilen makalelerin hakemlik sürecine girip girmeyeceği 4-5 hafta içinde **sonuçlandırılır.**
6. Makalelerin değerlendirme süresi için **tarih verilmaz.**
7. Hakemlerden gelen değerlendirmeler doğrultusunda, makalenin yayınlanmasına, değerlendirme çerçevesinde yazardan düzeltme, ek bilgi ve kısaltma istenmesine veya yayınlanmamasına karar verilmekte ve bu karar yazara bildirilmektedir.
8. Hakemlerden birinin makaleyle ilgili olarak olumsuz görüş bildirilmesi durumunda diğer hakemin/hakemlerin görüşüne bakılmaksızın makale yayınlanmaz. Hakem raporunda düzeltme istenmesi durumunda yazar tarafından sadece belirtilen düzeltmeler çerçevesinde değişiklikler yapılabilecektir.
9. Gönderilen makaleler 1,5 satır aralıklı, tablo ve şekillerle birlikte en çok 25 A4 sayfası boyutunda olmalıdır. Yazı 12 puntoda Times New Roman ve Türkçe font kullanılarak hazırlanmalıdır. Şekil şartlarına veya dergi içeriğine uymayan yazılar ön inceleme sonrasında Çimento İşveren Dergisi'nce hakemlere gönderilmeden **yazara iade edilir.**
10. Çimento İşveren Dergisi'ne gönderilen makalelerin şekil, grafik ve tablolarının, derginin belirttiği formata uygun olması gerekmektedir. Konu hakkında ek bilgi içeren dipnotlar, grafikler ve tablolar olabildiğince atıf yapılan sayfada veya hemen devamında yer almalıdır. Grafik ve tab-

loların altındaki notlar bu materyalleri ana metne bakmaksızın anlaşılabilir hale getirme amacını taşımaktadır. Tablo ve grafiklerin A4 kağıt boyutunu aşmayacak şekilde düzenlenmiş olmaları gerekmektedir. Tablo ve grafiklerin okunaklı olması şart olup, okunmayan tablo ve grafikler olması durumunda makale **yazara iade edilir.**

11. Gönderilen bütün makalelerin başında, Türkçe başlık, Türkçe özet, İngilizce başlık ve İngilizce özet yer almalıdır. Özet kısımları 100-150 kelimeyi aşmamalıdır. Özetlerde; amaç, yöntem, bulgular ve sonuç bilgilerinin yer almasına özen gösterilmelidir. Özet kısımlarının altında anahtar kelimeler (keywords) İngilizce ve Türkçe olarak yazılmalıdır. Özetlerde kısaltma kullanılmamalıdır.
12. Makaleler ile birlikte yazarın özgeçmişi, yazara ait bir adet vesikalık fotoğraf ve yazarın detaylı iletişim bilgileri de ek dosya olarak gönderilmelidir.
13. Tüm makaleler; Amerikan Psikologlar Birliği (American Psychological Association, APA) tarafından yayınlanan "The Publication Manual of the American Psychological Association (6th edition), 2010" isimli kaynakta belirtilen yazım ilkelerine uygun olarak yazılmalıdır. Bu kaynak genelde üniversite kütüphanelerinde ve internete kolaylıkla bulunabilen bir materyaldir ve yazım kuralları ile ilgili çok sayıda örnek içermektedir.
14. APA yazım stiline kaynakça ve metin içi referanslama ile ilgili olarak aşağıda çeşitli örneklerle yer verilmiştir:

KAYNAKÇA

- **Kitap:** Yazar Soyadı, A. A. (Yayın yılı). *Kitabın adı*. Yer: Yayınevi.
- **Derleme kitap:** Hazırlayanın Soyadı, A. A.. (haz.). (Yayın yılı). *Kitabın adı*. Yer: Yayınevi.
- **Kitapta makale:** Yazar Soyadı, A. A., ve Yazar Soyadı, B. B. (Yayın yılı). Makalenin adı. A. Editör ve B. Editör (haz.), *Kitap adı* (makalenin sayfa aralığı). Yer: Yayınevi.
- **Dergi makalesi:** Soyadı, A. A. (Yayın yılı). Makale adı. *Çimento İşveren, cilt(sayı)*, makalenin sayfa aralığı.

METİN İÇİ REFERANSLAMA

- **Yazarların soyadı ve yayın tarihi (ve gerekliyse sayfa bilgisi) kullanılmalıdır. Örneğin:**
Uzun (2002)...; Küçük (2002, s. 182)...; Öztok (2001, ss. 182-186)...
Öztürk ve Göcekli'ye (2004) göre...; Girgin'e (2007) göre...

Öztürk ve Göcekli (2004)...; Öztürk, Göcekli ve Girgin (2004)... gibi.

- **APA atıf formatına uygun olarak, atıfta bulunulan kaynağın yazar sayısı 3 ile 5 arasında ise, kaynağa metin içinde ilk geçtiği yerde yukarıdaki gibi atıfta bulunulur. Örneğin:**

Öztok, Uzun, Göcekli, Girgin ve Küçük (1992, ss. 154-198).

- **Aynı kaynağa daha sonra yapılan atıflarda ilk yazarın ismi ile birlikte «v.d.» ifadesi kullanılır. Örneğin:**

Öztok v.d. (2005, ss. 154-198).

- **Yazar sayısı 6 veya daha fazla ise atıf, metin içinde ilk geçtiği yerde ve sonrasında ilk yazarın ismi ile birlikte «v.d.» ifadesi ile kullanılır. Örneğin:**

Öztok v.d. (2005, ss. 154-198).

- **Cümle sonunda birden fazla esere atıfta bulunuluyorsa bu kaynaklar parantez içinde alfabetik sıra ile verilmelidir. Örneğin:**

(Hepkaner, Gençler ve Yılmaz, 2007; Kırancı, 2000; Öztok v.d., 1996; Vardar, 2004).

- **Kaynakta aynen alıntı yapıldıysa, kaynağa atıfta bulunurken sayfa numarası mutlaka verilmelidir. Türkçe metinde kaynaklara atıfta bulunurken sayfa bilgisi için "s." veya "ss." kullanılmalıdır. Örneğin:**

Öztürk (2002, s. 182)...; Göcekli (2001, ss. 182-183).

Yukarıdaki açıklamalar, APA yazım stiline referanslama konusunda kısıtlı sayıda örneklerden oluşturulmuştur. Daha fazla bilgi için 13. maddede bahsi geçen kaynak kullanılmalı ve APA yazım stili titizlikle uygulanmalıdır.

15. Makalelerde dile getirilen **düşüncelerden yazarları sorumludur.**

16. Makalelerde Türk Dil Kurumu'nun (TDK) yazım kılavuzu ve yazım kuralları örnek alınmalıdır. Detaylı bilgi için TDK'nın web sayfasına bakınız: www.tdk.gov.tr. Yabancı sözcükler yerine olabildiğince Türkçe sözcükler kullanılmalıdır. Türkçe'de alışılmamış sözcükler kullanılırken ilk geçtiği yerde yabancı dildeki karşılığı parantez içinde verilmelidir.

17. Dergide yayınlanması kabul edilen ve yayınlanan yazıların yazılı ve elektronik ortamda **tüm yayın hakları Çimento Endüstrisi İşverenleri Sendikası'na aittir.**

18. Makale sunum ve değerlendirme süreçlerine ilişkin tüm iletişim **e-mail sistemi** ile gerçekleştirilir. Telefonla **bilgi verilmaz.**

ÇİMENTO İŞVEREN ARTICLE PUBLICATION TERMS

1. Çimento İşveren is a refereed, bimonthly journal, accepting articles written in Turkish or Turkish and English.
2. The articles submitted to Çimento İşveren Journal **cannot be previously published** elsewhere and cannot be submitted to some other publication. **The process is cancelled** if any act of having an identical or similar article previously published or submitting the article to some other publication after it is submitted to Çimento İşveren Journal and/or while it is undergoing the referee procedure, is detected.
3. The articles shall be sent to the e-mail address of either the journal editor (ozguracar@ceis.org.tr) or Cement Industry Employers' Association (ceis@ceis.org.tr).
4. The articles submitted to Çimento İşveren Journal are primarily subjected to a pre-emptive examination of format and content. Those which are found appropriate are submitted to two referees in the least for scientific examination. The articles submitted to Çimento İşveren Journal **are not guaranteed** to be included in the referee procedure.
5. The pre-emptive examination for articles submitted to Çimento İşveren Journal, determining if the article will be included in the referee procedure, is concluded within 4-5 weeks.
6. Deadlines concerning the evaluation period of the articles shall not be established.
7. Publishing the article, asking the author of any rectification, additional information or shortening, or not publishing the article is decided in accordance with the evaluation received from the referees and the author is notified of this decision in writing.
8. In the event of having received negative opinion from one of the referees, the article shall not be published regardless of the opinion of other referee/s. In the event of any rectification request arising from the referee evaluation, the author shall only be allowed to make the changes which are in line with the specified readjustments.
9. Submitted articles must be 1.5 spaced, 25 A4 pages at most, including tables and graphics. The script must be Times New Roman with a font size of 12 and the font must include Turkish characters. Çimento İşveren Journal shall **return the articles** which do not fit the format requirements and journal content, to their authors after the pre-emptive examination, without submitting to referees.
10. The figures, graphics and tables of the articles submitted to Çimento İşveren Journal must comply with the designated format of the jour-

nal. Footnotes including additional information on the subject, graphics and tables should be on the same page with the reference or immediately following it. Notes written under graphics and tables should make it possible to understand their content without having to peruse the main text. The tables and graphics cannot exceed A4 paper size. It is compulsory for the graphics and tables to be legible. In case of unreadable tables and graphics, the article **shall be returned to the author**.

11. All submitted articles must include, at the outset, a Turkish title, Turkish summary, an English title and English summary. The summary parts shall not exceed 100-150 words. The summaries must include information regarding the purpose, method, findings and conclusion of the study. Under the summary parts, keywords must be written in English and Turkish. Abbreviations shall not be used in summary parts.
12. Author's brief autobiography, photograph and detailed contact information shall be submitted as a supplementary file attached to the article.
13. All articles must be arranged in line with the writing norms specified in "The Publication Manual of the American Psychological Association (6th edition), 2010" published by the American Psychological Association (APA). The guidelines may be readily found online and in university libraries, and contains a wide range of examples.
14. A variety of examples concerning reference list and in-text citations in APA writing norms are included below:

REFERENCE LIST

- **Book:** Author Surname, A. A. (Year of publication). *Title of book*. Location: Publisher.
- **Edited Book:** Author Surname, A. A. (Eds.) (Year of publication). *Title of book*. Location: Publisher.
- **Chapter in a Book:** Author Surname, A. A., & Author, B. B. (Year of publication). Title of chapter. In A. Editor & B. Editor (Eds.), *Title of book* (pages of chapter). Location: Publisher.
- **Article in Journal:** Author Surname, A. A. (Year of publication). Title of article. *Title of Periodical, volume number(issue number)*, pages.

IN-TEXT CITATIONS

- **Authors' surnames and year of publication (and page numbers if necessary) must be used.**

Cullen (2002)...; Yergin (2002, p. 182)...; Swan (2001, pp. 182-186)...

According to Adams and Carroll (2004)...; Austen (2007) claims...

Adams and Carroll (2004)...; Adams, Carroll and Austen (2004)... etc.

- **In line with APA citation format, if the reference material's author number is between 3 to 5, the first-text citation is made according to the examples above.**

Swan, Cullen, Carroll, Austen and Yergin (1992, pp. 154-198).

- **All subsequent in-text citations to the same reference material are made using the first author's name followed by et.al.**

Swan et.al. (2005, pp. 154-198).

- **If the number of authors is more than 6, the initial and subsequent in-text citations are made using the first author's name and et.al**

Swan et.al. (2005, pp. 154-198).

- **If more than one reference material are to be cited at the end of a sentence, all material is listed in alphabetical order in parenthesis.**

(Lucas, 2004; Kinsella, 2000; Salinger, Asimov and Stevens, 2007; Swan et.al., 1996).

- **If a direct quotation is used, page number must be provided in the in-text citation. The abbreviations of p. or pp. should be used.**

Adams (2002, p. 182)...; Carroll (2001, pp. 182-183).

The exemplary explanations above are composed of a limited number of samples in APA Reference Format. For more information, the guidelines mentioned in Article 13 must be used and the writing norms must be meticulously applied.

15. **Authors hold the sole responsibility for ideas stated in the articles.**

16. All rights of publishing via written or electronic media regarding the articles published or accepted for publication in the journal belongs to Cement Industry Employers' Association.

17. All communication regarding article submission and evaluation procedures shall be carried out via e-mail. No information will be provided by telephone.

*ÇİMENTO ENDÜSTRİSİ İŞVERENLERİ SENDİKASI olarak amacımız;
" Üyelerimizin çalışma ilişkilerinde ortak ekonomik ve sosyal haklarını
korumak, karşılıklı yardımlaşmalarını sağlamak ve çalışma barışını devam ettirmektir."*

Merkez

Köybaşı Cad. No:40 34464
Yeniköy, Sarıyer/İSTANBUL
T+90(212)299 9222
F+90(212)299 1151

Ankara Ofisi

Tepe Prime A Blok Kat:18
Eskişehir Devlet Yolu 9. km. No:266
06800, Çankaya/ANKARA
T+90(312)447 2025

E-posta: bilgi@ceis.org.tr

